

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ TECHNOLOGIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS**

**INETA TUKYTĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRANTŪROS NUOLATINĖS STUDIJOS**

**NEPILNAMEČIŲ NUTEISTŲJŲ RESOCIALIZACIJOS
GALIMYBĖS SOCIOKULTŪRINĖJE VEIKLOJE**

Magistrinis darbas

Darbo vadovas: *Doc. Dr. Jautrė Ramutė Šinkūnienė*

Vilnius, 2014

Turinys

Įvadas	3
1. SOCIALINIO DARBO SU NEPILNAMEČIAIS NUTEISTAISIAIS YPATUMAI	7
1.1. Nepilnamečių nuteistųjų charakteristika.....	8
1.2. Nepilnamečių nuteistųjų resocializacija ir socialinė rehabilitacija.....	13
2. SOCIOKULTŪRINĖ VEIKLA PATAISOS ĮSTAIGOSE	19
2.1. Sociokultūrinė veikla: samprata, tikslai, funkcijos ir veiklos sritys.....	19
2.2. Sociokultūrinė veikla nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos procese.....	24
2.3. Sociokultūrinės veiklos taikymo patirtis su nepilnamečiais nuteistaisiais Lietuvoje.....	29
2.4. Sociokultūrinės veiklos taikymo patirtis su nepilnamečiais nuteistaisiais užsienio valstybėse.....	32
3. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS TAIKYMO PATIRTIES SU NEPILNAMEČIAIS NUTEISTAISIAIS TYRIMAS	38
3.1. Tyrimo metodika.....	38
3.1.1. Kiekybinis tyrimas.....	39
3.1.2. Kokybinis tyrimas.....	41
3.2. Tyrimo duomenų analizė.....	43
3.2.1. Kiekybinis tyrimas.....	43
3.2.2. Kokybinis tyrimas.....	67
IŠVADOS	76
REKOMENDACIJOS	78
LITERATŪROS SĄRAŠAS	79
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	87

Įvadas

Temos aktualumas ir problema. Recidyvinis nusikalstamumas kartu su nepilnamečių nusikalstamumu sudaro viso nusikalstamumo branduolį. Šios dvi nusikaltėlių grupės atlieka visai nusikalstamumo sistemai reikalingo išlikimo funkciją: jų dėka kriminalinės subkultūros išlieka, o tai yra nusikaltėlių kartų kaitos pagrindinė grandis (Babachinaitė ir kt., 2010). Lietuvoje bausmių vykdymo sistema nepilnamečiams nėra specializuota, ji nėra atskirta nuo suaugusiųjų. Nepilnamečiams yra taikomos tik tam tikros išimtys, kuriomis stengiamasi atsižvelgti į vaiko teisių užtikrinimą, nepilnamečio psichologines ir socialines priežastis. Todėl galima teigti, jog už nepilnamečių bausmės atlikimą paprastai yra atsakingos tos pačios institucijos bei pareigūnai kaip ir suaugusiųjų (Kuginytė – Arlauskienė ir Gegužytė, 2009).

Nuteistųjų asmenų resocializacija yra viena iš aktualių probleminių temų Lietuvos pataisos sistemoje, nes kasmet nuteistųjų skaičius auga. Statistikos departamento duomenimis 2009 metais nepilnamečiai įvykdė 4023 nusikalstamų veikų, 2013 metais šis skaičius sumažėjo iki 3126 veikų. Didžiausią dalį nepilnamečių nusikaltimų sudaro nusikalstamos veikos nuosavybei: vagystės ir plėšimai. 2009 metais bendrai nepilnamečių nusikalstamos veikos nuosavybei buvo 2826, o 2013 m. – 1678. G. Sakalausko ir kt. (2011) teigimu, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad registruoto nepilnamečių nusikalstamumo rodikliai į statistikos lenteles įrašomi tik tada, kai nusikalstama veika yra atskleidžiama (ištiriama). Būtent dėl socialinės kontrolės institucijų veiklos intensyvumo priklauso pateikiama statistika. Autorių manymu, statistika neparodo tikrojo problemos masto.

Dirbant socialinį darbą su nuteistuoju esminis dalykas yra nuteistojo resocializacija. Tai ypač svarbu dirbant su nepilnamečiais, nes paauglystės laikotarpiu formuojasi asmens vertybių sistema. Resocializacija - tai socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas įvairiomis priemonėmis individui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą (Kuginytė – Arlauskienė ir kt., 2010). Resocializacijos metu nuteistasis įsisavina vertybes, vaidmenis ir elgesio normas, kurias yra priimtinos visuomenėje.

Sociokultūrinis darbas plačiąja prasme yra socialinė paslauga, kuri teikiama individams, grupėms bei organizacijoms ir kuria yra siekiama jų kultūrinio ir visuomeninio veiklumo. Sociokultūrinės veiklos pagrindas dažniausiai yra laisvalaikis, įvairios jo formos. Nors veikla gali būti orientuota ir į darbą, profesinį rengimą, rūpybą ar švietimą, bet sociokultūriniai darbuotojai bendrauja su žmonėmis, pirmiausia jų laisvalaikio metu. Sociokultūrinė veikla apima: rekreacijos, švietimo ir auklėjimo, meno ir kultūros bei bendruomenės kūrimo sritis (Spierts, 2003).

Sociokultūrinė veikla yra vienas iš būdų, padedantis įgalinti nuteistuosius pozityviai vidinei socializacijai. Sociokultūrinės veiklos taikymas gali tapti žmogaus auklėjimo bei auklėjimosi priemone, orientuota į aukštesniųjų vertybių kūrimą savyje, taip pat aplinkoje (Šinkūnienė, 2008). Nuteistasis dalyvaudamas šiose veiklose išsako savo mintis, jausmus ir idėjas. Tai yra viena iš galimybių kūrybinės nuteistųjų galias nukreipti grožio ir gėrio link, paskatinti pozityviam asmens pokyčiui, padėti geriau suvokti save, siekti pakeisti savo gyvenimą ir tapti visuomenės normas gerbiančiu žmogumi.

Sociokultūrinės veiklos taikymas laisvės atėmimo vietose Lietuvoje yra dar pakankamai nauja tema, dėl to trūksta mokslinių tyrimų, nagrinėjančių šią sritį. Ši magistro darbo tema yra bakalauro baigiamojo darbo pratęsimas. Bakalauro darbas atskleidė, kad meninė veikla gali prisidėti prie teigiamos nuteistųjų resocializacijos ir NVO su savo savanoriais plačiai vykdo menines veiklas suaugusiųjų pataisos įstaigose.

Šiame darbe bus gilinamasi į tokius **probleminius klausimus**: 1) Kokios priežastys lemia tinkamą nepilnamečių resocializaciją? 2) Kokiais būdais sociokultūrinė veikla prisideda prie teigiamos nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos? 3) Ar kompetentingai Lietuvoje sociokultūrinė veikla naudojama kaip resocializacijos būdas su nepilnamečiais pataisos įstaigose? Todėl darbe aktualu išanalizuoti nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos procesą bei kuo svarbi jame sociokultūrinė veikla. Taip pat bus palyginta Lietuvos ir užsienio šalių patirtis vykdant sociokultūrinę veiklą.

Temos iširtumas. Sociokultūrinės veiklos taikymas laisvės atėmimo vietose Lietuvoje yra dar pakankamai nauja tema, dėl to trūksta mokslinių tyrimų, nagrinėjančių šią sritį. Lietuvoje dalis autorių analizuoja nepilnamečių socializacijos ir nusikalstamumo problemas, pvz., I. Kuginytė – Arlauskienė ir V. Gegužytė (2009), G. Sakalauskas ir kt. (2011), A. Vaičiūlienė (2004), V. Indrašienės ir kt. (2011), šie autoriai analizuoja nepilnamečių nusikalstamumo problemos mastus ir nepilnamečių resocializacijos specifiką. Lietuvoje atskirus sociokultūrinės veiklos taikymo pataisos įstaigose aspektus tyrinėjo V. Petriešytė (2009), ji atskleidė, kad meninė veikla įkalinimo įstaigose teigiamai įtakoja nuteistųjų resocializacija. V. Aleksienė, R. Katinaitė (2010) tyrimais įrodė, kad muzikos, dailės bei dramos užsiėmimai yra naudingi nuteistųjų resocializacijai. Tačiau apie sociokultūrinių veiklų taikymą dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais tiriamųjų darbų tikrai trūksta.

Nors Lietuvoje nėra daug atliktų tyrimų apie sociokultūrinės veiklos naudą pataisos įstaigose, tačiau tuo tikrai pradėta domėtis. 2014 m. lapkričio 6 dieną vyko nuteistųjų ar teismo laukiančių asmenų meno darbų ekspozicija. Vien per 2014 m. gruodžio mėnesį Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose buvo suorganizuota daug įvairių

renginių: rankdarbių paroda, dziu-do sporto šakos pristatymas, įstaigos meno studijos 4 metų sukakties minėjimas – darbų paroda. Todėl galima teigti, kad Lietuvoje tampa aktuali sociokultūrinių veiklų integracija į kalėjimų sistemą.

Objektas: sociokultūrinės veiklos taikymo sritys dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Tikslas: atskleisti sociokultūrinės veiklos, kaip resocializacijos priemonės taikymo galimybes, dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinio darbo su nepilnamečiais nuteistaisiais ypatumus.
2. Panagrinėti sociokultūrinės veiklos ypatumus pataisos įstaigose ir palyginti Lietuvos bei užsienio šalių patirtį.
3. Ištirti Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose esančių nuteistųjų sociokultūrinių veiklų pasirinkimo galimybes, poreikį ir reikšmę jų resocializacijos procese.
4. Ištirti Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų darbuotojų patirtį vykdant sociokultūrinę veiklą su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Tyrimo metodai.

I. Teoriniai metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Lyginimo metodas.
3. Apibendrinimo metodas.

II. Empiriniai metodai:

1. Kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa. Duomenų apdorojimas naudojantis statistinio duomenų apdorojimo programa Microsoft Office Excel. Rezultatų pristatymas parengtas, taikant statistinių duomenų analizės, aprašomosios statistikos duomenų sisteminimo ir grafinio pateikimo metodus.
2. Kokybinio tyrimo metodas – struktūruotas interviu (pateiktas raštu). Rezultatų pristatymui buvo naudotas turinio analizės metodas.
3. Tyrimų duomenų lyginimas ir apibendrinimas.

Tyrimo aprašymas. Norint atskleisti temą buvo atlikti du tyrimai: kiekybinis (anketinė apklausa) ir kokybinis (struktūruotas interviu (raštu)). Abu tyrimai buvo atliekami Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose 2014 m. spalio – lapkričio mėnesiais.

Anketinėje apklausoje dalyvavo 77 nepilnamečiai bausmę atliekantys šioje įstaigoje. Norint pasigilinti į analizuojamą temą, buvo atliktas kokybinis tyrimas – struktūruotas interviu raštu. Šiame tyrime dalyvavo 5 įstaigos darbuotojai – ekspertai, turintys didesnę nei 5 metų patirtį, tiesiogiai dirbantys su nuteistaisiais ir turintys socialinio darbo išsilavinimą.

Tyrimo etika. Įstaigoje nebuvo leista naudotis diktofonu. Norint pateikti anketas jaunuoliams, reikėjo gauti įstaigos vadovo leidimą (pati nešiau anketos pavyzdį ir argumentavau kodėl būtina atlikti šį tyrimą) (žr. 4 priedas). Gavus leidimą, galima buvo pradėti įgyvendinti planuotą tyrimą. Visi respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai. Kiekvienas buvo supažindintas su tyrimo tikslais, eiga, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas bei konfidencialumas.

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos:

1. **Įkalinimo įstaigos** – areštinės, pataisos namai, nepilnamečių pataisos namai, kalėjimai, atviros kolonijos, gydymo ir pataisos namai, laisvės atėmimo vietų ligoninės, kardomojo kalinimo vietos (tardymo izoliatoriai) (Žin., 2004, Nr. 85-3081).
2. **Įkalinimi asmenys (nuteistieji)** – asmenys, įstatymų nustatytais pagrindais laikomi įkalinimo įstaigose (Žin., 2004, Nr. 85-3081).
3. **Nepilnametis** – asmuo iki 18 metų (Žin., 2002, Nr. 91-3890).
4. **Nuteistųjų socialinė rehabilitacija** – tai visuomenės kultūros, pataisos įstaigų darbuotojų, valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų, visuomeninių organizacijų, religinių bendruomenių bei kitų juridinių ir fizinių asmenų ir nuteistųjų sąveika, kuria siekiama atstatyti nuteistojo gerą vardą, panaikinti teistumą, atkurti humaniškus santykius su auka, integruoti į visuomenę, naudojant fizinį, psichologinį, pedagoginį, ekonominį, dorovinį, teisinį parengimą, kad nuteistasis galėtų gerai funkcionuoti visuomenėje, tapti naudinga bei vertinga asmenybe tiek pačiam sau, tiek šeimai, tiek visuomenei (Blaževičius ir kt., 2004).
5. **Resocializacija** – tai socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas įvairiomis priemonėmis individui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą (Kuginytė – Arlauskienė ir kt., 2010).
6. **Socializacija** – individo tapimas visuomenės piliečiu, asmenybe; socializavimas reiškiasi tuo, kad žmogus, gyvendamas žmonių bendrijoje, pasisavina jos papročius, patirtį, kalbą ir t.t. ir tampa jos bendrijos pilnavertis narys, pritampa prie visuomenės, gyvena ir dirba savo visuomenės labui (Andrašūnienė, 2007).
7. **Sociokultūrinė veikla** – socialinė paslauga, teikiama individams, grupėms bei organizacijoms siekiant jų kultūrinio ir visuomeninio veiklumo, sociokultūrinė veikla aprėpia rekreacijos, švietimo ir auklėjimo, meno ir kultūros bei bendruomenės kūrimo sritis (Spierts, 2003)

1. SOCIALINIO DARBO SU NEPILNAMEČIAIS NUTEISTAISIAIS YPATUMAI

A. T. Morales ir B. N. Sheafon (2011) teigimu, dirbant su nuteistaisiais socialiniai darbuotojai dirba su įvairiomis rizikos grupėmis. Nuteistieji būna jauni ir seni, vyrai bei moterys, turtingi ir skurstantys, žinomi valstybės pareigūnai. *Nepilnamečiai nuteistieji* – tai viena iš specifinių laisvės atėmimo bausmę vykdančių klientų grupių. Dažniausiai įkalinimas būna netinkamos nepilnamečio socializacijos pasekmė.

Lietuvoje nepilnamečių bausmių vykdymo sistema nėra specializuota t.y. atskirta nuo suaugusiųjų kaip ir visas baudžiamasis procesas. Laisvės atėmimu nuteistus nepilnamečius siekiama pataisyti, suteikiant socialinių žinių, mokant bendravimo, alternatyvių konfliktų sprendimo būdų, socialaus elgesio normų. Režimu siekiama išugdyti disciplinos, taisyklių, kurios turėtų skatinti laikytis drausmės (Kuginytė – Arlauskienė ir V. Gegužytė, 2009). Pataisos namai atlieka ir auklėjamąją funkciją, kad „*nuteistieji išėję į laisvę daugiau nebusikalstų ir savo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis*“ (LR bausmių vykdymo kodeksas 1str. 2 d.). Šia funkcija norima išmokyti nepilnamečių visuomenei priimtinių taisyklių, kuriomis jis turėtų vadovautis tolesniame savo gyvenime išėjęs iš laisvės atėmimo vietos. Vis dėlto tokia uždara aplinka nėra pati palankiausia nepilnamečio socializacijai ir asmenybės ugdymui, juk pataisos įstaigose, tarp nuteistųjų svarbią vietą užima subkultūra, kuri tik dar labiau apsunkina nuteistojo socializacijos procesą ir problemų sprendimą. Būtent subkultūra formuoja nusikaltėlio asmenybės bruožus, o plisdama už pataisos įstaigų ribų neigiamai veikia ir visą visuomenę.

Todėl pagrindinis socialinio darbuotojo uždavinys – padėti nuteistiesiems geriau suvokti visuomenės pokyčius, ir, atsižvelgiant į kiekvieno asmens ypatumus, spręsti jų problemas, teikti moralinę, socialinę ir psichologinę pagalbą (Kuginytė – Arlauskienė ir kt. 2010). Socialiniai darbuotojai dirbdami kalėjimuose nuteistuosius konsultuoja individualiai (socialinio darbo su individu metodus), taiko grupinę terapiją – dažniausiai asmenims turintiems priklausomybių (socialinio darbo su grupe metodus). Socialiniams darbuotojams tenka bendrauti su nuteistųjų artimaisiais, bandyti spręsti visai šeimai kylančias problemas dėl šeimos nario įkalinimo (socialinio darbo su šeima metodus). Taip pat, socialiniai darbuotojai bendradarbiauja su visuomeninėmis ir religinėmis organizacijomis, kurios lankosi pataisos įstaigose (socialinis darbas su bendruomene).

Tad dirbant socialinį darbą pataisos įstaigose socialiniai darbuotojai taiko visus bendrus socialinio darbo metodus, kurių visų pagrindinis tikslas yra tinkama nuteistojo resocializacija,

kurios dėka jaunuolis daugiau nedarys nusikaltimų. Esminės sąvokos, kalbant apie socialinį darbą su nepilnamečiais nuteistaisiais, yra vaiko socializacija, nuteistųjų *resocializacija* ir *socialinė rehabilitacija*. Šiame skyriuje aptarsime šias sąvokas.

1.1. Nepilnamečių nuteistųjų charakteristika

N. Grigutytė ir kt. (2006), pabrėžia, kad baudžiamojoje teisėje reikia atskirti nepilnamečių amžiaus grupes pagal teisinę atsakomybę. LR Vaiko teisių apsaugos įstatymo 2 straipsnyje aptariama vaiko sąvoka: „*Vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip*“. Taip pat baudžiamojoje teisėje yra vartojama mažamečio sąvoka: „*mažamečiu vadinamas asmuo iki keturiolikos metų amžiaus*“. A. Drakšienės ir R. Drakšo (2008) teigimu, nepilnamečio sąvoka apima visus asmenis, kurie yra nesulaukę pilnametystės (18 metų), bet yra sulaukę amžiaus, nuo kurio yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Sąvoka „nepilnametis“ yra sudedamoji sąvokos „vaikas“ dalis, apimanti vaikus nuo 14 iki 18 metų amžiaus. Ši sąvoka paprastai siejama ne tik su tam tikro amžiaus žmogaus biologinėmis savybėmis, bet ir su tam tikrais socialiniais, dvasiniais, doroviniais ir kitais bruožais. Nepilnamečio sampratą apibrėžiama dviem kriterijais: amžiumi ir socialine branda. Nepilnamečio teisės ir pareigos teisiškai yra reglamentuojamos vadovaujantis formaliu amžiaus kriterijumi, kuris lemia tam tikrą socialinį brandumą, jo socialinį statusą, išsilavinimą, pilietinį, civilinį ir darbinį veiknumą. Kaip matome, nepilnametis yra asmuo iki 18 metų, baudžiamoji atsakomybė pradedama skirti nepilnamečiams nuo 14 metų. Tai yra paauglystės laikotarpis, turintis savo specifiką.

I. Leliūgienė (2003) teigia, kad paauglystės amžius yra pats sudėtingiausias bei sunkiausias iš visų amžiaus tarpsnių. Jis dar vadinamas pereinamuoju laikotarpiu, nes tuo metu vyksta savotiškas virsmas iš vaiko į suaugusiojo gyvenimą, iš nebrandumo į brandą. Būtent paauglystės periodu vyksta visapusiškas paauglio vystymasis, apimantis anatominius – fiziologinius, intelektualinius pokyčius, paauglio požiūrių į įvairius reiškinius formavimąsi ir kt.

R. Žukauskienė (2012) pastebi, kad paauglystė yra toks amžiaus tarpsnis, kada pereinama iš vaikystės į jaunystę – pirmąją brandos pakopą. Tai audringo ir prieštaringo vystymosi laikotarpis, pakeičiantis palyginti gana ramų vidurinėsios vaikystės amžių. Paauglystė yra pereinamasis periodas iš visiškos priklausomybės nuo tėvų iki visiškos socialinės ir ekonominės nepriklausomybės. A. Petruilytės (2012) teigimu, paauglystė trunka nuo lytinio brendimo pradžios iki asmuo pasiekia savarankiško suaugusio žmogaus socialinę padėtį. Tačiau

paauglystės pabaiga priklauso nuo visuomenės ekonominės situacijos, kultūros vertybių ir tradicijų, todėl skirtingose šalyse ir kultūrose trunka įvairiai. Modernėjančioje visuomenėje pastebima bendra tendencija – paauglystės laikotarpis tęsiasi vis ilgiau, nes visuomenė kelia vis didesnius reikalavimus asmeniui, kuris privalo įgyti išsilavinimą, profesiją, susikurti materialinį gyvenimo pamatą. Trumpai paauglystė, tai „*pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių, trunkantis nuo lytinio brendimo pradžios iki savarankiško gyvenimo*“ (A. Vaičiulienė, 2004. p. 113). R. Žukauskienė (2012) skirsto paauglystę į tris fazes:

1. Ankstyvoji paauglystė (nuo 11 – 12 iki 14 metų). Šiam periodui būdingi greitai biologiniai pokyčiai, gana didelis stresas ir gana maži įveikos sugebėjimai;
2. Vidurinioji paauglystė (14 – 16 metų). Šiuo laikotarpiu vyksta nuoseklūs biologiniai pokyčiai. Stresas mažėja, o įveikos sugebėjimai didėja.
3. Vėlyvoji paauglystė (nuo 16 iki 18 – 19 metų). Paaugliai subręsta taip, kad atrodo kaip suaugusieji. Stresas mažėja, o įveikos sugebėjimai didžiausi, palyginus su ankstesniais paauglystės laikotarpiais.

Tačiau autorė pastebi, jog kai kurie mokslininkai (pvz., Malekoff, 2004) praplečia paauglystės ribas nuo 9 iki 21 – 22 metų, nes kai kurie 9 – 12 metų vaikai atrodo pernelyg subrendę ir juos sunku vadinti vaikais. N. Navickas ir A. Vaičiulienė (2010) pabrėžia, kad per pastaruosius dešimtmečius paauglystės periodas ilgėjo ir dabartiniais laikais trunka apie 10 metų. Paauglystės pabaigą lemia visuomenės ekonominis išsivystymas, kultūra, bendrosios vertybės, idealai. Todėl, kaip jau minėjo kiti autoriai, paauglystė gali trukti iki 22 metų.

Paauglystė, kaip ir kiekvienas žmogaus raidos laikotarpis, turi tam tikrus uždavinius. Įveikdamas šias gyvenimo užduotis paauglys tampa suaugusiuoju. V. Navickas ir A. Vaičiulienė (2010) išskiria tokius paauglio raidos uždavinius: paauglys turi prisitaikyti prie savo fizinių pokyčių (lytinė branda, ūgio ir svorio staigi kaita), naujų pažintinių gebėjimų (ugdosi abstraktus mąstymas), didėjančių pažintinių reikalavimų mokykloje (sunkesnė medžiaga mokymuisi, abstraktesnės užduotys verčiančios mąstyti), turi išvystyti verbalinius įgūdžius (mokosi prasmingai išreikšti save, turi įsisavinti vis sudėtingesnes sąvokas), turi išvystyti savo asmenybės tapatybės jausmą (paauglys pastebi savo unikalumą ir atskirumą nuo tėvų), pasiekti emocinę ir psichologinę nepriklausomybę nuo savo tėvų, priimti asmenybės vertybių sistemą ir kt.

Uždavinių šiam gyvenimo tarpsniui keliama labai daug. Dėl uždavinių gausos R. Žukauskienė (2012) įžvelgia, kad paauglystėje gerokai padažnėja rizikingo ir neatsargaus elgesio atvejų bei aštrių pojūčių siekimo, kurie gali kelti pavojų sveikatai ir gyvybei. Toks paauglių elgesys atrodo keistas, nes jie geba geriau mąstyti, turi geresnius sprendimų priėmimo įgūdžius nei vidurinėsios vaikystės amžiaus vaikai. Vyresni paaugliai savo rizikingo elgesio pasekmes

gali suvokti beveik kaip ir suaugusieji, sugeba priimti logiškus sprendimus, tačiau vietoj to paaugliai dažniau renkasi padriką, permainingą ir emocijoms paklūstantį elgesį. Toks rizikingas elgesys iš dalies siejamas su tuo, kad jie daugiau laiko praleidžia su savo bendraamžiais. Biologiniai veiksniai, skatinantys tokį paauglių elgesį, susiję ne tik su hormonų pokyčiais, vykstančiais lytinio brendimo metu, bet ir su tolesniu smegenų vystymusi.

Dėl uždavinių gausos ir biologinių pokyčių vykstančių paauglystėje A. Petrulytė (2012) taip pat išvelgia tipiškus paauglio elgesio sunkumus. Jos teigimu, paauglystėje pastebimi tipiški daugumai paauglių būdingi elgesio bruožai ir reakcijos: jausmų nepastovumas, padidėjęs jautrumas, irzlumas, neklusnumas, įžūlumas, patyčios ir pan. Dažniausiai paauglystėje atsiradusio elgesio sutrikimo prielaida yra bendraamžiai ir asocialiai besielgiantys draugai. Pačiam paaugliui toks jo elgesys dažnai atrodo tinkamiausias ir paprasčiausias būdas apsaugoti save, įveikti vidinį nerimą, išitraukiant į suaugusiųjų pasaulį. D. Vyčinenė (2001) aprašė tipiškas paauglystei elgesio reakcijas:

- **Emancipacijos** (siekimas išsiveržti iš suaugusiųjų globos ir kontrolės, nukreipta į suaugusiųjų nustatytą tvarką ir elgesio normas);
- **Opozicijos** (atsiranda sumažėjus artimųjų dėmesiui, pvz.: šeimoje atsiranda patėvis ar pamotė, prieštaringu bei demonstratyviu elgesiu namuose, mokykloje ir viešose vietose);
- **Protesto** (pasireiškia, kai paaugliai atskiriami nuo namų ar įprastos bendraamžių draugijos);
- Imitacijos (tam tikro asmens mėgdžiojimas, o mėgdžiojimo objektą paauglys pasirenka veikiamas tos grupės, kuriai priklauso);
- **Neigiama imitacija** (elgiamasi priešingai šeimoje vyraujančioms elgesio normoms, pvz.: atsisako tvarkingai rengtis, vaikšto apiplyšęs);
- **Kompensacijos** (nesėkmes vienoje srityje stengiasi kompensuoti laimėjimais kitoje, pvz.: drovus paauglys gali pasiryžti patiems įžūliausiems poelgiams).

Šis paaugliams būdingas elgesys dažnai būna laikinas ir pasibaigus paauglystei prasižengimai ir elgesio sutrikimai pasibaigia. Tačiau paauglio raidoje būna ir rimtesnių sunkumų ir sutrikimų:

- Žalingi įpročiai (alkoholio vartojimas, narkomanija);
- Valgymo sutrikimai (bulimija, anoreksija);
- Seksualinės problemos (ankstyvi lytiniai santykiai, lytiniu būdu plintančios ligos, ankstyvoji motinystė);
- Nusikalstamas elgesys;

- Depresija ir suicidas;
- Mokyklos nelankymas ir kt.

Paaugliai, turintys rimtesnių elgesio problemų, ir vaikystėje pasižymi netinkamu elgesiu, o paauglystės krizės laikotarpiu jų elgesys dar pablogėja. A. Vaičiūlienė (2004) pabrėžia, kad vienas svarbiausių paauglystės uždavinių yra perimti visuomenės normas, vertybes ir socialinius vaidmenis. Šis procesas dar yra vadinamas socializacija, tačiau kartais jis nevyksta sklandžiai. Paauglio socializacijos sunkumus gali lemti įvairūs trukdžiai, tokiais atvejais galima pastebėti asocialaus elgesio, asocialios asmenybės formavimosi požymių. Paauglio asocialumas gali pasireikšti skirtingomis formomis: nuo delinkventinio iki antisocialaus nusikalstamo elgesio. Būtent sąvoka „delinkventinis elgesys“ vartojama tik vaikų ir paauglių elgesiui apibūdinti. Tai yra psichologinis polinkis pažeisti egzistuojančias elgesio normas. Delinkventiniu elgesiu vadinami smulkūs nusižengimai, moralės normų pažeidimai, kurie nesukelia rimto pavojaus ar nepadaro didelės žalos visuomenei. Tuo tarpu nusikalstamas elgesys padaro didesnę žalą visuomenei.

A. Vaičiūlienė (2004) išskiria skirtingas asocialaus paauglio elgesio priežastis. Visų pirma, socializacijos proceso individualumą iš dalies lemia **biogeninės priežastys**. Dažnai yra pabrėžiama, kad neadaptuoto, asocialaus elgesio modeliai formuojasi labai anksti vaikystėje šeimos aplinkoje, tačiau naujesni tyrimai rodo ir nemažą konstitucinių veiksnių įtaką. Juk vaikai iš prigimties skiriasi vienas nuo kito reagavimo intensyvumu, išsiblaškimu, užsispyrimu ir pan. Kiekvieno asmens nervų sistema biologiniu požiūriu yra savita. Būtent biologinės disfunkcijos sukelia adaptacijos problemų ir skatina asmenybės raidos nukrypimus.

Antra, tai **aplinkos poveikis** asmenybei, perimančiai socialines normas. Biheviaristų teigimu, beveik visas žmogaus elgesys yra išmokstamas. Mokantis elgesio labai svarbus yra pastiprinimas, einantis po pageidaujamos reakcijos. Asocialiam elgesiui įtvirtinti taip pat svarbus pastiprinimas. Po bet kurio sėkmingai įvykdyto nusikaltimo žmogus sulaukia pastiprinimo, pvz., pinigų, asocialios grupės pritarimo, kitų asmenų paklusnumo. Asocialus elgesys skatinamas ugdant paaugliui nepageidaujamo elgesio modelį. Dažniausiai pirmieji blogo elgesio pavyzdžiai būna tėvai. Jeigu tėvai smurtauja, geria, vartoja narkotikus, tai daro blogą įtaką jaunai asmenybei. Vaikas (paauglys) pradeda imituoti matomą elgesį.

Trečia asocialaus elgesio vystymosi priežastis: **gyvenimo šeimoje stoka**. Jeigu paauglys jau nuo vaikystės jaučia meilės ir rūpesčio stoką namuose, jis pradeda stabilumo ieškoti ne namuose, o visuomenėje, kad pereitų ankstyvasias labai svarbias emocinės raidos pakopas. Jis ieško griežtumo, jam reikia išorinės kontrolės. Ketvirta ir dažniausiai pastebima priežastis yra **bendraamžių įtaka**. Paauglio asocialų elgesį itin skatina jo izoliacija nuo prosocialaus elgesio

šaltinių. Sąvoka prosocialus elgesys reiškia: pozityvų elgesį, pvz., pagalba kitam, altruizmas, bendradarbiavimas, dalijimasis. Tad asocialus paauglys klasėje dažnai būna nepageidaujamas mokytojų ir bendraamžių. Jis patiria psichologinį ir socialinį atstūmimą, emocinį diskomfortą ir dažniausiai paauglys nepajėgus su tuo susidoroti. Todėl paauglys nesunkiai patenka į asocialių bendraamžių (kartais vyresnių asmenų) grupę. Tai dažnai tampa vienintelė aplinka, kurioje jis gali patenkinti svarbiausius savo poreikius – savęs įtvirtinimo, priklausomybės, pripažinimo, globos, užtarimo, saugumo. Dažniausiai ryšiai su asocialia grupe vis stiprėja, vis labiau pasireiškia asocialus elgesys ir vis labiau atitrūkstama nuo prosocialios aplinkos.

Asocialus elgesys skatina paauglių nusikalstamumą, kurio pasekmė yra auklėjamojo poveikio priemonės arba bausmė. LR Baudžiamojo kodekso XI skyrius kalba apie nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumus. Dažniausiai nepilnamečiams yra skiriamos auklėjamojo poveikio priemonės (82 str.):

- 1) įspėjimas;
- 2) turtinės žalos atlyginimas arba jos pašalinimas;
- 3) nemokami auklėjamojo pobūdžio darbai;
- 4) atidavimas tėvams ar kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kurie rūpinasi vaikais, ugdyti ir prižiūrėti;
- 5) elgesio apribojimas;
- 6) atidavimas į specialią auklėjimo įstaigą.

Šios priemonės skiriamos dažnai tam, kad paauglys nepatirtų didesnės žalos savo asmenybės vystymuisi. Tačiau, kartais šios priemonės nėra tinkamos, nes paauglio vertybinė sistema jau yra susiformavusi labai asocialiai. Dėl to, nepilnamečiui gali būti skirta bausmė (90 str.):

- 1) viešieji darbai;
- 2) bauda;
- 3) laisvės apribojimas;
- 4) areštas;
- 5) terminuotas laisvės atėmimas.

LR Baudžiamajame kodekse (91 str. 3 dalis) teigiama, kad „Terminuotą laisvės atėmimą nepilnamečiui teismas gali skirti, jeigu yra pagrindas manyti, kad kitos rūšies bausmių nepilnamečio nusikalstamiems polinkiams pakeisti nepakanka, arba jeigu nepilnametis padarė sunkų ar labai sunkų nusikaltimą.“ Taigi, nepilnametis gali būti nuteistas už įvykdytą nusikaltimą.

Apibendrinant galima teigti, kad nepilnametis nuteistasis, tai asmuo nuo 14 iki 18 metų, įstatymų nustatytais pagrindais laikomas įkalinimo įstaigoje. Nepilnametis nuteistasis yra paauglystės raidos laikotarpyje, dėl kurio būtina atsižvelgti į šiuo laikotarpiu vykstančius fiziologinius ir psichologinius pokyčius, bei kylančias krizes. Kadangi šiuo laikotarpiu ugdoma paauglio vertybinė sistema, būtina atitinkanti jo raidos ypatumus nuteistojo resocializacija. Kitame poskyryje aptarsime nepilnamečių socializacijos ir resocializacijos procesų ypatumus bei socialinės rehabilitacijos vykdymo būdus (metodus) nepilnamečių įkalinimo įstaigose.

1.2. Nepilnamečių nuteistųjų resocializacija ir socialinė rehabilitacija

Sąvokos *socialinė rehabilitacija* ir *resocializacija* – tai pagrindinės sąvokos kalbant apie socialinį darbą su nuteistaisiais. Šios sąvokos gali atrodyti panašios, tačiau kaip teigia J. Blaževičius ir kt. (2004), socialinė rehabilitacija yra socializacijos (resocializacijos) dalis.

V. Indrašienės ir kt. (2011) teigimu, nepilnamečių nusikalstamumas yra kompleksiškas ir daugialypis reiškinys, veikiamas daugelio tarpusavyje susijusių veiksnių. Mokslininkai daug diskutuoja, kas turi įtakos asmens nusikalstamam elgesiui: biologinės, paveldėtos ar socializacijos procese įgytos savybės. Daugelis mokslininkų iškelia nusikalstamumo ir jo veiksnių socialinę kilmę. Teigiama, kad svarbiausią vaidmenį formuojantis nusikalstamam elgesiui turi socialinė aplinka ir individo socialinės savybės. Šiame kontekste dėmesys atkreipiamas į asmenybės socializacijos procesą, kuris suvokiamas kaip asmens socialinės esmės formavimosi ir raidos procesas. Socializacijos proceso metu individas įsijungia į visuomenę, jos struktūrinius padalinius (socialines grupes, bendrijas, institucijas ar organizacijas), perima jų sukauptą patirtį, socialines vertybes ir normas, formuoja socialiai reikšmingus asmenybės bruožus.

Įvairūs autoriai apibūdina socializacijos procesą skirtingai. V. Brusokienė (2006) teigia, kad socializacija yra individo tapimas visuomenės žmogumi, asmenybe. Pagrindiniai socializacijos būdai: mėgdžiojimas, įtaiga, konformizmas, sąmoningas sekimas pavyzdžiais, masinių informacijos priemonių ir kultūros įtaka. R. M. Berns (2009 p. 17): „*socializacija – tai procesas, kurio metu individai įgyja žinių, įgūdžių ir išsiugdo charakterio bruožų, leidžiančių jiems tapti visaverčiais grupės ir visuomenės nariais*“. M. Andrašūnienė (2007 p. 131): „*socializacija – individo tapimas visuomenės piliečiu, asmenybe; socializavimas reiškiasi tuo, kad žmogus, gyvendamas žmonių bendrijoje, pasisavina jos papročius, patirtį, kalbą ir t.t. ir tampa jos bendrijos pilnavertis narys, pritampa prie visuomenės, gyvena ir dirba savo visuomenės labui*“. Anot J. Galinaitytės (2010 p. 275) socializacija yra visą gyvenimą trunkantis

procesas. Ypatinę reikšmę turi ankstyvoji socializacija vykstanti vaikystėje, veikianti asmenybės formavimąsi, jos raidą ne tik dabartyje, bet ir ateityje – brandos laikotarpyje. Todėl psichologai, edukologai ir kriminologai, nagrinėdami žmogaus elgesį, dažnai atsakymų ieško vaikystėje, jo artimiausioje aplinkoje, iš kurios žmogus išeina „*subbrandinės socialiai teigiamus arba neigiamus įpročius, vertinimus, gyvenimo tikslus*“.

T. Butvilas (2008) pabrėžia, kad socializacija gali būti suprantama kaip dvilypis procesas, reiškiantis žmogaus tapimą asmenybe ir veiklos subjektu. Todėl siūloma socializaciją vertinti dvejopai: 1) socializacija yra vaiko socializavimas(-is) ir jo įtraukimas į visuomenės gyvenimą. Taigi socializacija yra neatsiejama nuo socialinės sąveikos, kurios dėka vystosi savęs „Aš“ vaizdas, jausmai ir kalba. 2) į socializaciją reikėtų žiūrėti visuomenės, į kurios gyvenimą vaikas įtraukimas, akimis. Būtent asmenys, kurie socializuoja vaiką, yra visuomenės nariai, o jų socializuojantys veiksmai yra nulemti jų socialinio statuso toje visuomenėje.

Taigi, čia atsiranda vaiką socializuojantys asmenys – šeima, mokykla, bendraamžių grupės, televizija ir kt., kurie neabejotinai formuoja vaiko savęs suvokimo raidą ir lydi jį per įvairias mokymosi patirtis. V. Indrašienė ir kt. (2011) teigia, kad vaikų nusikalstamą elgesį gali lemti įvairūs socializacijos proceso trūkumai. Mokslinėje literatūroje, analizuojančioje nepilnamečių nusikalstamą elgesį, dažnai išskiriami šie nusikalstamam elgesiui įtakos turintys veiksniai:

- neigiama šeimos įtaka;
- neigiama mokyklos ir bendraamžių grupės įtaka;
- netinkamai leidžiamas laisvalaikis;
- neužimtumas;
- neigiama visuomenės informavimo priemonių įtaką.

I. Leliūgienė (2003) taip pat pastebi socializacijos proceso trūkumus. Visuomenė negali pilnavertiškai funkcionuoti, jeigu jos nariai tinkamai neįsisavina vertybių ir normų. Socializacijos sėkmė ar nesėkmė gali priklausyti nuo būdų, kuriais ji yra vykdoma. Kiekvienoje asmens gyvenimo stadijoje būna krizių ir sukrėtimų. Asmenybės sugebėjimas jas įveikti priklauso nuo visuomenės sociologinių charakteristikų: visuomenės turtiniai, etniniai, socialiniai, religiniai bruožai. Šios charakteristikos veikia asmens socializaciją.

Asmeniui, kuriam stinga socialinės gerovės, gali kilti ir kitų nesėkmingos socializacijos problemų, susijusių su nepakankamu savęs vertinimu, nereikalingu konformizmu, socialiniu pasyvumu. G. Kvieskienė (2005) (cit. Prakapas, Katinaitė, 2006, p. 80) pastebi, kad asmuo gyvendamas nuolat kintančioje visuomenėje, neišvengiamai susiduria su įvairiomis socialinėmis

problemomis, esančiomis aplink jį. Pastaruoju metu pradėta daug diskutuoti apie tokias socialines negeroves kaip skurdas, užimtumo stoka, socialinės ligos (alkoholizmas, rūkymas, narkotinių medžiagų vartojimas ir kt.) ir intensyvių jų plitimą, dėl kurių socialūs visuomenės nariai tampa socialinės rizikos grupės asmenimis, iškritusiais iš pozityviosios socializacijos proceso. Anot I. Žemaitaitytės ir D. Čiurinskienės (2004), socializacija ne visada asmens gyvenime būna sėkminga. Vienas iš nepritapimo atvejų gali būti nusizengimas visuomenėje egzistuojančioms teisės normoms. Asmenys nepritapę prie visuomenės, nusizengę teisės normoms, iš jos išskirti (atstumti) nariai, tai žmonės, kuriems reikalinga *resocializacija*.

Nuteistieji priskiriami prie rizikos grupės, nes būdami įkalinti jie prarado reikalingus įgūdžius: bendravimo, mokymosi, profesinius. Ypač greitu tempu šiuos įgūdžius praranda nepilnamečiai nuteistieji dėl savo menkos gyvenimiškos patirties. R. Bandzevičienė (2009) kalbėdama apie neigiamą įkalinimo įtaką asmeniui išskiria septynias neigiamas pasekmes: 1) išplečiama kriminalinė patirtis, tobulinami kriminalinio elgesio įgūdžiai, stiprinamos kriminalinės nuostatos ir žalingi įpročiai; 2) apribojami ir dažnai nutrūksta svarbūs socialiniai ryšiai, ryšiai su šeima; 3) prarandami naudingi įgūdžiai: profesiniai, darbiniai, buities tvarkymo, savarankiškų sprendimų; 4) formuojasi socialinis neatsakingumas, infantilūs „globotinio“, „išlaikytinio“ vaidmenys; 5) vyksta stigmatizacija ir kriminalinė identifikacija; 6) pažeidžiamas savo vertingumo, savigarbos jausmas; 7) atsiranda įvairių psichologinių deformacijų.

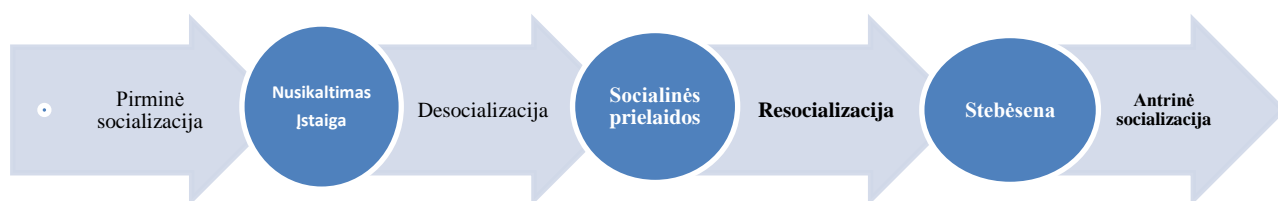
Minėtos pasekmės gali trikdyti socialinį nuteistųjų funkcionavimą ir tapti kliūtimis integruotis į visuomenę, taip pat didinti grėsmę vėl nusikalsti. Kaip matome, pasekmės yra tikrai skaudžios tiek asmeniui, tiek visuomenei. Žmogaus socializacijos procesas pradeda deformuotis ir tokių pasekmių atveju pradėdama kalbėti apie *resocializaciją*.

I. Kuginytės – Arlauskienės ir kt. (2010) teigimu, tarp socializacijos ir resocializacijos yra labai glaudus ryšys. Resocializaciją galima laikyti socializacijos dalimi, kai asmuo siekia pasitaisyti, pakeisti savo gyvenimo būdą. Visą gyvenimą asmens požiūriai, savivoka ir vertybės keičiasi, jiems prisiimant naujus vaidmenis bei įgyjant naujų patirčių. Kada socializacijos procesas yra laipsniškas ir dalinis, jis vadinamas besikeičiančia socializacija. O atvirkščiai, resocializacijos metu asmuo atsisako vieno gyvenimo būdo dėl kito, kuris labai skiriasi nuo pirmojo.

J. Blaževičius ir kt. (2004 p. 263) resocializacijos sąvoką apibūdino taip: „*resocializacija – tai pakartotinė socializacija*“. V. Kučinsko (2000) (cit. Žemaitaitytė, Čiurinskienė, 2004, p. 45) teigimu: „*resocializacija – tai socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas įvairiomis priemonėmis individui, kuris buvo praradęs aplinkos socialinį pasitikėjimą*“. Autoriaus paminėta

frazė „prarastas socialinis pasitikėjimas“ leidžia teigti, kad teisės pažeidėjai gali prarasti visuomenės pasitikėjimą darydami nusikaltimą. R. Prakapas ir R. Katinaitė (2006, p. 85) apibendrinę įvairių autorių mintis apie resocializaciją parašė savo sąvoką, ji skamba taip: „resocializacija laikytina tikslingu holistiniu procesu, siekiant pozityvaus grįžimo į visuomeninį gyvenimą per kompleksinės pagalbos bei socioeducacinių priemonių priizmę“.

Visos sąvokos turi savo skirtumą, tačiau kalba apie tą patį. Resocializacija – tai procesas kai keičiamos asmens vertybės, kad jos labiau atitiktų visuomenėje priimtas. I. Michailovič (2001) teigimu, kriminologijoje resocializaciją galima nagrinėti išsamiau ir kompleksiškiau, kaip poveikį, kurio tikslas yra užtikrinti tokį asmens elgesį, kuris būtų jam naudingas ir kartu atitiktų visuomenės interesus. Atsižvelgiant į nusikalstamo elgesio sąlygotumą, resocializacinės veiklos esmė būtų: 1) auklėjimas arba kryptingas gyvenimo pozicijų ir tendencijų formavimas; 2) pozityvios socializacijos užtikrinimas aplinkoje, formuojant tinkamą elgesį; 3) psichoterapija; 4) gydymas; 5) negalios žmonių rehabilitacija; 6) globa, tenkinant pagrindinius buitines poreikius, susijusi su bendru ir profesiniu mokymu.

1 pav. Resocializacijos procesas (sudaryta pagal: Prakapas, Katinaitė, 2006 p. 83)

R. Prakapo ir R. Katinaitės (2008) teigimu, resocializacijos esmė yra kokybiniai asmens požiūrio pakeitimai, kurių pasekmėje asmuo pradeda pritarti normoms ir kultūros vertybėms. Resocializacija asmeniui būtina tuomet, kai socializacija jau yra įvykusi, bet vėliau dėl įvykdyto nusikaltimo susilpnėjo arba, kai asmeniui dėl įvairių aplinkybių nepavyko pasiekti tinkamos tam tikrų gyvenimo etapų socializacijos. Taigi, galima teigti, kad resocializacija yra etapas, einantis po desocializacijos. Tai reiškia, kad resocializacijos metu asmuo išmoksta naujų vertybių, normų, vaidmenų ir elgesio taisyklių. Vadinasi, pirmiausia praeinamas socializacijos etapas, po to, dėl nepalankių aplinkybių asmens gyvenime, pvz., įkalinimo asmuo tampa desocializuotas ir, kaip pasekmė, tokiam asmeniui reikalinga resocializacija siekiant socializacijos (1 pav.).

M. Foucault (1999) (cit. Žemaitaitytė, Čiurinskienė, 2004, p. 45), suformulavo visuotinius resocializacijos principus, kurių dėka resocializacija gali būti sėkminga, jais vadovaujamosi ir dabar:

- *Pataisos principas* – įkalinimo esminė funkcija – individo elgesio transformacija. Laisvės atėmimo bausmės esminis tikslas yra nuteistojo moralinis pasitaisymas ir jo reintegracija, priemonės reikia naudoti atsižvelgiant į didelius nuteistųjų fizinius ir moralinius skirtumus, nevienodas jų pataisos galimybes;
- *Švietimo principas* – įkalinimas pasieks savo tikslą tik tuo atveju, jeigu bus organizuotas švietimas. Apsaugant nuteistąjį nuo bet kokių nepageidaujamų ryšių, turi būti iš esmės pasirūpinta bendruoju ir profesiniu asmens išsilavinimu bei jo išsilavinimo lygio kėlimu;
- *Darbo, kaip prievolės ir kaip teisės, principas* – darbas yra pagrindinis resocializacijos elementas;
- *Įkalinimo kontrolės principas* – kalėjimo personalą sudaro specialistai, kurių moralės savybės ir pasirengimas garantuoja individo resocializacijos sėkmę.

Kaip teigia P. A. Stalioraitis (2006) ne visi laisvės atėmimo bausme teisti asmenys yra motyvuoti teigiamiems savo gyvenimo pokyčiams. Daug nuteistųjų turi įvairių psichologinių problemų, tampančių kliūtimi objektyviai vertinti susiklosčiusią padėtį ir imtis atitinkančių priemonių ją įveikti. Taip pat daug nuteistųjų turi priklausomybių problemų tokių kaip alkoholizmas, narkomanija, kai kurie yra patyrę seksualinį ir psichologinį smurtą. Kai kurie patys yra linkę smurtauti ir yra praradę visus socialinius ryšius su savo artimaisiais. Tokia nuteistųjų bendruomenės įvairovė labai maišo sėkmingos resocializacijos procesui. Todėl šiai asmenų grupei reikalinga papildoma specialistų pagalba kitaip vadinama ***nuteistųjų socialinė reabilitacija***.

I. Leliūgienės (2003, p. 243) teigimu: „*socialinė reabilitacija – tai kompleksas priemonių, kuriomis siekiama atkurti individo sugriautus ar prarastus visuomeninius ryšius ir santykius dėl sveikatos sutrikimo su liekamaisiais organizmo funkcijų sutrikimo reiškiniais, pasikeitus socialiniam statusui, dėl delinkventinio asmenybės elgesio*“. Autorės teigimu, socialinės reabilitacijos tikslas yra sugrąžinti asmens socialinį statusą, užtikrinti asmens socialinę adaptaciją visuomenėje.

Anot J. Blaževičiaus ir kt. (2004) socialinę reabilitaciją galima apibūdinti kaip socialinių, psichologinių, pedagoginių, teisinių priemonių taikymą socialiai dezadaptuotiems asmenims, kad būtų atkurtos pagrindinės asmens funkcijos, fizinė ir psichinė sveikata bei socialinis statusas. Kaip jau buvo minėta pradžioje, socialinė reabilitacija, tai socializacijos (resocializacijos) dalis. Taigi, šie autoriai išskiria ir nuteistųjų socialinės reabilitacijos sąvoką: „*nuteistųjų socialinė reabilitacija – tai visuomenės kultūros, pataisos įstaigų darbuotojų, valstybės bei savivaldybių institucijų ir įstaigų, visuomeninių organizacijų, religinių*

bendruomenių bei kitų juridinių ir fizinių asmenų ir nuteistųjų sąveika, kuria siekiama atstatyti nuteistojo gerą vardą, panaikinti teistumą, atkurti humaniškus santykius su auka, integruoti į visuomenę, naudojant fizinį, psichologinį, pedagoginį, ekonominį, dorovinį, teisinį parengimą, kad nuteistasis galėtų gerai funkcionuoti visuomenėje, tapti naudinga bei vertinga asmenybe tiek pačiam sau, tiek šeimai, tiek visuomenei“ (Blaževičius ir kt., 2004, p. 264).

Nuteistųjų socialinę reabilitaciją sudaro trys pagrindinės pataisos programos: adaptacijos, pataisos ir integracijos į visuomenę. Jas vykdo darbuotojai dirbantys su nuteistaisiais. G. Liaudinskienė (2005)(cit. Prakapas, Katinaitė, 2006, p. 82) numatė penkias pamatines resocializacijos srities specialybes: pedagogai, socialiniai darbuotojai, psichologai, teisininkai ir policijos pareigūnai. Jie atstovauja teisėsaugos ir socioedukacinėms institucijoms. Tai reiškia, kad nuo šių specialistų kompetencijos priklauso rizikos asmenų sėkminga resocializacija. Svarbu pabrėžti, kad nors ir specialistai gerai vykdytų socialinę reabilitaciją be paties nuteistojo motyvacijos resocializacija nevyks. Tad labai svarbus ir paties žmogaus noras keistis.

Šiame skyriuje aptarėme nepilnamečių nuteistųjų charakteristiką, jų resocializacijos ir socialinės reabilitacijos sampratas. Iš esmės, nepilnamečių atliekančių laisvės atėmimo bausmę resocializacijos ir socialinės reabilitacijos poreikio priežastys ir taikymo priemonės yra tokios pačios kaip ir suaugusiųjų nuteistųjų. Skirtumas tas, kad nepilnamečiai nuteistieji anksčiau patyrė socializacijos metu kilusių problemų kurių pasekmė buvo įkalinimas. Nepilnamečių socializacija buvo nesėkminga, dėl šios priežasties labai svarbu įkalinimo įstaigose vykdyti tinkamą jų resocializaciją. Vienintelis skirtumas yra tas, kad nepilnamečių pataisos įstaigose yra privalomas švietimas t.y. vidurinės mokyklos lankymas. Suaugusiųjų resocializacija dažnai būna sudėtingesnė, nes jie turi daugiau gyvenimiškos patirties ir priešinasi pokyčiams. Kadangi nepilnametis dar tos patirties turi mažai ir yra imlus naujovėms, jų resocializacija gali vykti sklandžiau, greičiau bei turėti didesnę teigiamą pokytį.

Lietuvoje nepilnamečių nusikalstamumas pastebimai mažėja: 2004 m. nepilnamečiai įvykdė 5021 nusikaltimą, o 2013 m. – 3126. Tačiau tai išlieka opi problema, tad dauguma autorių siūlo atsižvelgti į užsienio šalių patirtį ir integruoti teigiamus resocializacijos būdus į mūsų pataisos sistemą. Vieną iš tokių būdų t.y. sociokultūrinę veiklą aptarsime kitame skyriuje.

2. SOCIOKULTŪRINĖ VEIKLA PATAISOS ĮSTAIGOSE

2.1. Sociokultūrinė veikla: samprata, tikslai, funkcijos ir veiklos sritys

Žmogus yra socialinė būtybė, jo egzistencija vien tik pačiam sau neįmanoma ne tik praktiškai, bet ji ir nėra prasminga. Žmogus visada blaškėsi tarp laisvės siekio ir pareigos, ši sąveika buvo ir yra amžinojo meno, mokslo, kūrybos ir meilės tema. Be lengviausiai suvokiamų materialinių žmogaus poreikių, jo gyvenime reikšmingi iracionalūs, kitaip – dvasiniai poreikiai. Tenkindamas savo racionalius ir iracionalius interesus, žmogus tampa asmenybe (Kisielytė – Sadauskienė, 2007). J. R. Šinkūnienės (2012) teigimu, šiuolaikiniame pasaulyje keičiasi socialinės gerovės supratimas: anksčiau jis buvo aiškiai apibrėžtas ir skaidomas į atskiras sritis (pvz. ekonominę, socialinę, kultūrinę, švietimo ir kt.), šiandien jaučiamas ir pripažįstamas glaudus šių sričių ryšys. Socialiniai ir kultūriniai pokyčiai stipriai veikia kultūrą ir pasaulėjautą.

Sąvoka **sociokultūrinis** savaime turi dualistinę žodžio reikšmę, t.y. dvilypumą, kuriame vyrauja du pagrindiniai elementai, apimantys materialiosios (socialinės) ir dvasinės (kultūrinės) tikrovės koncepciją. (Šinkūnienė, 2012 p. 47). Pasak J.R. Šinkūnienės ir D. Savickaitės (2008) terminas **socialumas** apima viską, kas žmonėms visuomeniškai bendra. Tai tampa sąlyga, leidžianti žmonėms nuolat turėti ryšį vienam su kitu. M. Andrašiūnienė (2007 p. 131 - 132) socialumą apibūdina taip: „*socialumas – žmogaus gebėjimas lengvai adaptuotis, t.y. tapti grupės, kolektyvo, tautos, visuomenės nariu. Socialumas būdingas kiekvienam žmogui ir reiškiasi visą jo gyvenimą*“. M. Andrašiūnienė (2007) taip pat apibūdino ir **kultūros** sąvoką: „*kultūra – 1) žmogaus ir visuomenės veiklos produktai, jos formos ir sistemos, kurių funkcionavimas leidžia kurti, panaudoti ir perteikti materialines bei dvasines vertybes; 2) žmonių kūryba, susijusi su išmoktomis ir visuomeniškai įgytomis mąstymo ir elgesio tradicijomis, funkcionuojančiomis žmonių visuomenėse*“. O **kultūra** (lot. *cultura* – ugdymas, auklėjimas, lavinimas) pasak J. R. Šinkūnienę ir D. Savickaitę (2008) – tai, kas tą bendrumą formuoja ir atsispindi atitinkamame kultūriniame identiškume. Kultūra yra vienas pagrindinių žmogaus gyvenimą lengvinančių veiksnių, reikalingų žmogaus egzistencijai, jo tobulėjimui, vidinio pasaulio lūkesčiams išreikšti ir apibūdinti.

Sociokultūra tai: „*visuomenės bendravimo normos, kalbos etiketas, kultūra, papročiai, tradicijos, svarbiausios visuomenės vertybės, kasdienis gyvenimas, žmonių tarpusavio santykiai, gyvenimo būdas, neverbalinės raiškos savitumas ir t.t.*“ (Šinkūnienė, 2012, p. 48). Sociokultūrinę veiklą įvairūs autoriai apibūdina įvairiai. M. Spierts (2003), kad **sociokultūrinis darbas** plačiąja prasme yra socialinė paslauga, kuri teikiama individams, grupėms bei

organizacijoms ir kuria yra siekiama jų kultūrinio ir visuomeninio veiklumo. Sociokultūrinės veiklos pagrindas dažniausiai (bet ne visada) yra laisvalaikis, įvairios jo formos. Nors veikla gali būti orientuota ir į darbą, profesinį rengimą, rūpybą ar švietimą, bet sociokultūriniai darbuotojai bendrauja su žmonėmis pirmiausia jų laisvalaikio metu. Paprastai darbas vyksta savanoriškumo principu. J. Pierson ir M. Thomas (2002) sociokultūrinę veiklą apibūdina kaip veiklos sritį, kuri prisideda prie teigiamos asmens socializacijos, per visuomeninių normų įsisavinimą ir savo kultūros supratimą bei tausojimą. LR kultūros centrų įstatyme (2004) taip pat yra apibrėžta kas yra sociokultūrinė veikla: „*specifinė bendruomenės veiklos sritis, kuri sudaro palankias sąlygas bendruomenei realizuoti socialinius, kultūrinius ir švietėjiškus poreikius, siekiant integruotis į visuomenę*“. R. Aleknaitė – Bieliauskienė (2008 p. 8) apibūdina sociokultūrinę veiklą taip: „*sociokultūrinis darbas – ryšių tarp žmonių, žmonių grupėse formavimas, profesinė veikla, padedanti harmonizuoti asmenų, jų grupių, bendruomenių santykius. Tai kompleksiskai suvokiamos paslaugų technologijos. Kultūros dėmuo patikslina ir įprasmina žmonių sąveikoje bei veikloje šių santykių vertybinius parametrus*“. Taigi, sociokultūrinės veiklos sąvokos apibūdinimų yra daug, tačiau visuose esmė lieka ta pati t.y. visuomenės kultūros puoselėjimo ir aktyvaus dalyvavimo skatinimas.

M. Spierts (2003) pabrėžia, kad **sociokultūrinio darbo tikslas** – kultūrinė ir visuomeninė veikla bendruomenėje, padedant žmonėms prasmingai suplanuoti savo laisvalaikį bei organizuoti savo kasdieninę kultūrinę veiklą. Be to, ši veikla skatina asmenis ir grupes aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje ir ragina socialines organizacijas kartu su gyventojais bandyti spręsti jų visuomenines problemas. Anot V. Baršauskienės ir I. Leliūgienės (2001) sociokultūrinio darbo tikslas yra suteikti žmonėms galimybę pažvelgti į savo padėtį objektyviau, sustiprinti savo kompetencijas bei panaudoti atitinkamus išteklius. Savo asmeninę problemą ir savo bendruomenės situaciją tie žmonės, aktyviai veikdami, ilgainiui patys gali tinkamai pakeisti. Dėl šių paminėtų tikslų J. R. Šinkūnienė ir D. Savickaitė (2008) pabrėžia, kad pagrindinė sociokultūrinės veiklos tikslas – asmens, grupės ar bendruomenės *socializacija ir įgalinimas*. Apibendrinant autorių mintis, galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos tikslai yra:

- Prasmingo žmonių laisvalaikio organizavimas;
- Kasdieninės kultūrinės veiklos planavimas;
- Aktyvus bendruomenės narių dalyvavimas visuomenės gyvenime.

Būtent šių tikslų dėka siekiama pozityvių asmens ir jo santykių su aplinka pokyčių. Atsižvelgiant į šiuos tikslus M. Spierts (2003) išskiria septynias **sociokultūrinės veiklos funkcijas**:

1. Subūrimas (susitikimai) ir rekreacija (poilsis ir laisvalaikis);

2. Švietimas ir ugdymas;
3. Kultūra ir kūryba;
4. Interesų atstovavimas ir aktyvinimas;
5. Informacija ir paslaugos;
6. Situacijos vertinimas;
7. Derinimas ir koordinavimas.

Šių funkcijų dėka įgyvendinami pagrindiniai sociokultūrinės veiklos tikslai. Šių funkcijų tarpusavio sąveika prisideda prie sociokultūrinės veiklos naudingumo asmeniui, bendruomenei ar visuomenei.

Sociokultūrinis darbas pasižymi didele veiklos sričių įvairove, jos sudaro visą darbo esmę. R. Aleknaitė – Bieliauskienė (2008) išskiria sociokultūrinės veiklos sritis: ugdymo, švietimo, laisvalaikio, rekreacijos, bendruomenės gyvenimo, meno kūrėjų, miesto, kaimo aplinkos organizacijos, miesto ar kaimo bendruomenės, vaikų, jaunimo, suaugusiųjų veiklos, turizmo centrų, subkultūrų veiklos ir kt. sritys. Tačiau M. Spierts (2003) taip pat šias veiklos sritis ir jų įvairovę suskirstė į keturias sritis. **Sociokultūrinė veikla apima:** rekreacijos, švietimo ir auklėjimo, meno ir kultūros bei bendruomenės kūrimo sritis (žr. 2 pav.).

Veiklos sritys	Darbo metodai, strategijos			
	Subūrimas ir vertinimas	Aktyvinimas ir orientavimas	Informacija ir paslaugos	Koordinavimas ir derinimas
Rekreacija	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinių kontaktų užmezgimas • Susitikimai • Atpalaidavimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktyvinimas • Nusiuntimas į sporto ar kitokias draugijas 	<ul style="list-style-type: none"> • Švenčių ir pramogų infrastruktūra; baras, patalpa ar pan. • Informacija apie rekreacijos galimybes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sporto organizacijos • Draugijos • Užsiėmimai žaidimų aikštelėse • Skautai
Švietimas ir auklėjimas	<ul style="list-style-type: none"> • Savitarpio mokymasis • Bendrabūvio normų ir vertybių ugdymas 	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacinis aktyvinimas • Nusiuntimas mokytis ar dirbti 	<ul style="list-style-type: none"> • Kursų patalpos • Mokymosi priemonės • Informacija apie vietinę edukacinę pasiūlą 	<ul style="list-style-type: none"> • Suaugusiųjų pradinio lavinimo įstaigos • Mokykla • Darbo birža • Biblioteka
Menas ir kultūra	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrų kultūrinių interesų nustatymas • Kultūrinės išvykos 	<ul style="list-style-type: none"> • Meninės veiklos skatinimas • Kliūčių dalyvauti kultūros procese šalinimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Informacija apie meno ir kultūros pasiūlą • Vaizdo, garso aparatūra ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kultūrinio švietimo centrai • Muziejai • Kultūros centrai • bibliotekos
Bendruomenės kūrimas	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinių tinklų kūrimas • Bendrų interesų nustatymas 	<ul style="list-style-type: none"> • Visuomeninis aktyvinimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Patalpos susirinkimams • Informacijos ir konsultavimo centrai • Informacija apie vietinį administravimą 	<ul style="list-style-type: none"> • Gyvenamųjų namų statybos kooperatyvas • Bendruomenė • Darbo birža • Sveikatos apsaugos institucijos

2 pav. Sociokultūrinės veiklos sričių ir darbo metodų ar strategijų matrica
Šaltinis: sudaryta pagal M. Spierts, 2003

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad sociokultūrinis darbas apima labai didelę veiklos sričių įvairovę. Toliau kiekvieną iš keturių sričių aptarsime atskirai:

1. **Rekreacija (poilsis ir laisvalaikis).** Pasak M. Spierts (2003) (cit. Šinkūnienė 2012, p. 49) rekreacijos sričiai priklauso: šventės, organizacinė ir žaidybinė veikla, visokių rūšių masinių švenčių renginiai. Nors sociokultūrinė veikla gali būti orientuota į rūpybą, neformalų ugdymą ar profesinį rengimą, sociokultūriniai darbuotojai dažniausiai bendrauja su žmonėmis jų laisvalaikio metu. Taigi pasak M. Spierts (cit. Šimkutė 2012, p. 24) „*rekreacija tai: keitimasis patirtimi, aktyvi ir pasyvi veikla bei prasmingas laisvalaikis*“.
2. **Švietimas ir auklėjimas.** M. Spierts (2003) pastebi, kad švietėjiška veikla, gali būti organizuojama formaliu tiek neformaliu lygiu. Formaliuoju lygiu yra mokoma įvairiose mokymo įstaigose, tačiau mokymasis, sociokultūrinės veiklos aspektu, yra orientuotas ne tik į žinių kaupimą, bet ir į savimonės ir gebėjimų ugdymą, dėl to pabrėžiama neformalaus švietimo svarba pvz. bendruomenėje organizuojamos stovyklos, dienos centrai, seminarai. Pasak M. Spierts (cit. Šimkutė 2012, p. 24) „*švietimas ir auklėjimas tai: mokymo procesas, visuomeninis orientavimas, kompetencijos didinimas, asmenų aktyvinimas ir tolesnis tarpininkavimas*“.
3. **Menas ir kultūra.** Meninei veiklai galima priskirti viską kas skatina kūrybiškumą: dailė, muzika, teatras, rankdarbiai, šokis ir kt. Menas tai: „*darnaus ir integralaus auklėjimo priemonė, nes aktyvina psichinę veiklą, vaizduotę, didina emocinį jautrumą, išlaisvina kūrybines galias*“ (Šinkūnienė, 2012, p. 74). Meno paskirtis: „*harmonizuoti gyvenimą, tobulinti žmonių bendravimo formas, todėl „menas neišvengiamai būna socialus*“ (Gaižutis, 1998, p. 5). Pasak M. Spierts (cit. Šimkutė 2012, p. 24) „*menas ir kultūra tai: kultūrų sąveika, meno išgyvenimo ir praktikos refleksija*“.
4. **Bendruomenės kūrimas.** Kaip teigia J.R. Šinkūnienė (2012) yra išskiriami trys bendruomenės kūrimo tikslai, kurie yra aktualūs sociokultūriniam darbui: gyvenimo kokybės pagerinimas, tarpusavio santykių pagerinimas, įtakos galimybių padidinimas. M. Spierts (cit. Šimkutė 2012, p. 24) teigimu, „*bendruomenės kūrimas tai interesų pristatymas ir svarstymas, aktyvumo skatinimas, visuomeninė plėtra*“.

Išanalizavus veiklos sritis galime pastebėti, kad sociokultūrinė veikla yra bendruomenės kūrimas ir veiklos skatinimas pasitelkiant rekreaciją, švietimą ir auklėjimą bei meninę veiklą ir kultūrą. Tad M. Spierts (2003) akcentavo, kad sociokultūrinės veiklos sritys gali tinkamai funkcionuoti tik tada kai yra visų sričių tarpusavio sąveika.

Sociokultūrinė veikla taip pat yra skirstoma pagal veiklos kryptis remiantis įvairiais kriterijais. Pateikiama tokia struktūra:

1. Sociokultūrinis darbas pagal amžiaus grupes.
2. Sociokultūrinis darbas, susijęs su socialinėmis politinėmis klientų grupėmis.
3. Sociokultūrinis darbas savanoriškos iniciatyvos pagrindu.
4. Specifinis sociokultūrinis darbas.
5. Sociokultūrinis darbas su jaunimu (Spierts, 2003 p. 49 - 50).

Viena iš specifinių sociokultūrinės veiklos tikslinių grupių yra nuteistieji. P. A. Stalioraitis (2006) nagrinėdamas nuteistųjų socialinės reabilitacijos sampratą išskyrė socialinės reabilitacijos tarnybos funkcijas (ši tarnyba yra pagrindinis padalinys vykdant asmenų resocializaciją). Funkcijų yra devynios, tačiau nagrinėjama tema yra tinkamos tik trys: „5) *organizuodama ir vykdydama individualaus ir grupinio darbo priemones, teisinį, dorovinį, estetinį švietimą, kitas asmenybės ugdymo priemones; 6) skatindama nuteistuosius dirbti, mokytis, įsigyti specialybę, dalyvauti fizinio lavinimo, saviveiklos, meninės kūrybos, sveikos gyvensenos ir kitose ugdymo programose; 8) organizuodama nuteistųjų rengimo paleidimui programas, teikdama pagalbą sėkmingai integruotis į visuomenę per darbo biržas, miestų, rajonų savivaldybes, visuomenines organizacijas ir bendruomenę*“ (Stalioraitis, 2006, p. 190).

Autorius aprašė kaip turi atrodyti pavyzdinė nuteistojo pataisos programa (jos metu vykdoma pagrindinė resocializacijos dalis). Joje taip pat matome keletą ypač tinkamų funkcijų: „7. Mokymas: 7.1. bendrasis lavinimas; <...>7.2. profesinis mokymas. <...> 9.1. *nuteistųjų socialinio orientavimo, dorovinio ugdymo ir teisinio švietimo; <...>11.nuteistojo įtraukimas į nuteistųjų organizacijų, būrelių veiklą; <...> 11.2 meno būrelis; <...> 12. Fizinis lavinimas. <...> 13. Nustatyta tvarka sudaryti galimybę užsiimti individualia mokslinė, menine ir kita veikla. 14. Padėti nuteistajam plėsti akiratį bei formuoti teigiamas vertybines orientacijas: 14.1. nuolat konsultuoti teisiniais, socialiniais klausimais; 14.2. skatinti nuteistąjį užsiimti savišvieta: skaityti mokslinę bei grožinę literatūrą, spaudą; 14.3. sudaryti galimybę nuteistajam atlikti religines apeigas; 14.4. padėti nuteistajam turiningai leisti laisvalaikį*“ (Stalioraitis, 2006, p. 209 – 210).

Taigi sociokultūrinė veikla yra svarbi nuteistųjų resocializacijos procesui. Ji priskiriama prie reikšmingų pataisos proceso dalių. Pataisos įstaiga – tai maža uždara bendruomenė, kurią sudaro nuteistieji ir jų šeimos nariai, personalas bei visuomeninės organizacijos. Dėl savo uždarumo labai svarbu, kad ši bendruomenė sklandžiai funkcionuotų. Sociokultūrinė veikla prisideda prie sklandaus šios specifinės bendruomenės funkcionavimo įvairiais būdais. Toliau aptarsime kaip sociokultūrinės veiklos organizavimas prisideda prie nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos proceso, kokiomis priemonėmis ir formomis jis yra organizuojamas su šia klientų grupe.

2.2. Sociokultūrinė veikla nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos procese

Kaip jau buvo minėta M. Spierts (2003) išskiria keturias sociokultūrinės veiklos sritis: rekreacija (laisvalaikis), švietimas ir auklėjimas, menas ir kultūra, bendruomenės kūrimas. LR Bausmių vykdymo kodekse išskiriamos įvairios kryptys, kaip socialinės rehabilitacijos skyrius gali padėti asmeniui resocializuotis. Kelios iš jų: 137 str. 2 d. „3) *nuteistųjų socialinių, dvasinių ir kultūrinių poreikių tenkinimas; 5) kultūros, sporto ir kiti masiniai renginiai*“. Šiame kodekse 127 str., kalba apie tai, kad nuteistiesiems turi būti sudarytos galimybės užsiimti moksline, menine ir kita veikla. Taigi, pataisos įstaigose socialiniai darbuotojai turi sudaryti sąlygas ir padėti asmenims patenkinti savo dvasinius ir kultūrinius poreikius. Tad, sociokultūrinė veikla yra viena iš resocializacijos formų dirbant su nuteistaisiais.

Nepilnametis nuteistasis yra paauglystės raidos laikotarpyje, dėl to būtina atsižvelgti į šiuo laikotarpiu vykstančius fiziologinius ir psichologinius pokyčius, bei kylančias krizes. Kadangi šiuo laikotarpiu ugdomi paauglio vertybinė sistema būtina atitinkanti jo raidos ypatumus nuteistojo resocializacija. Sociokultūrinės veiklos taikymas pataisos įstaigose yra vienas iš būdų palaikyti ir teigiamai plėtoti paauglio vertybinę sistemą. Toliau aptarsime kiekvienos sociokultūrinės veiklos srities pritaikomumą dirbant su nepilnamečiais pataisos įstaigose.

Pirmojo sociokultūrinės veiklos sritis – **rekreacija (laisvalaikis)**. M. Andrašūnienė (2007, p. 59 – 60) laisvalaikį apibūdina taip: *“laisvalaikis – laikas, naudojamas individualiems poreikiams ir interesams tenkinti. Gali būti neorganizuotas ir organizuotas laisvalaikis*”. Pasak M. Spierts (2003) (cit. Šinkūnienė 2012, p. 49) rekreacijos sričiai priklauso: šventės, organizacinė ir žaidybinė veikla, visokių rūšių masinių švenčių renginiai. Nors sociokultūrinė veikla gali būti orientuota į rūpybą, neformalų ugdymą ar profesinį rengimą, sociokultūriniai darbuotojai dažniausiai bendrauja su žmonėmis jų laisvalaikio metu.

D.K. Howard ir L.C. Peniston (2002) išskyrė kokią naudą rekreacija turi asmenybei:

- Didina nepriklausomybės jausmą;
- Kelia savivertę ir pasitikėjimą savimi;
- Moko bendrauti su kitais žmonėmis bei didina supratingumą ir toleranciją;
- Įtraukia į komandines veiklas bei moko dirbti komandoje;
- Didina asmens kūrybingumą;
- Didina humoro jausmą;
- Moko savirefleksijos ir formuoja vidines vertybes;
- Gerina gyvenimo kokybę.

Taip pat šie autoriai teigia, kad ypač jauniems žmonėms organizuotas laisvalaikis padeda mokytis savarankiškumo, ugdo tarpusavio bendravimo įgūdžius, kelia savivertę ir padeda pažinti bendruomenę kurioje jie gyvena. Pataisos įstaiga yra savotiška uždara bendruomenė kuri formuoja nuteistojo pasaulėžiūrą. Būtent dėl to aktyvus ir organizuotas laisvalaikis gali prisidėti prie teigiamos asmens resocializacijos. Švenčių šventimas, sporto ir kultūros renginiai bei tam tikros tradicijos ugdo asmens vertybinę sistemą. Dėl to svarbu, kad asmenys dirbantys su nuteistaisiais ypač nepilnamečiais, organizuotų tokias veiklas. Juk rekreacinės veiklos nuteistiesiems skatina teigiamas emocijas, pajvairina jų kasdienybę bei ugdo bendrumo jausmą.

Antroji sociokultūrinės veiklos sritis, tai **švietimas ir auklėjimas**. LR švietimo įstatyme švietimas apibūdinamas taip: „*Švietimas – ugdymas ir išsilavinimo teikimas, savišvieta; taip pat mokinių, jų tėvų (globėjų, rūpintojų), švietimo įstaigų, mokytojų ir kitų švietimo teikėjų, švietimo pagalbos specialistų veiklų visuma*“. Taip pat įstatyme teigiama, kad švietimo tikslas yra: „*1) išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi...*“. Būtent formaliu ir neformaliu švietimu, stengiamasi auklėti ir šviesti ten bausmęatliekančius nepilnamečius nuteistuosius.

Kaip pastebi I. Leliūgienė (2002) net baudžiamajame kodekse pabrėžiama, kad dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais ypatingą dėmesį reikia skirti klientų auklėjimo ir mokymo priemonėms bei jų taikymui. 2009 metų LR Vyriausybės nutarime „*Dėl suimtųjų ir nuteistųjų, atliekančių laisvės atėmimo bausmės, bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo organizavimo*“ aprašoma kaip pataisos įstaigose organizuojamas švietimas nuteistiesiems. Būtent šiame dokumente teigiama, kad „*10) Įkalintiems asmenims iki 16 metų bendrasis lavinimas organizuojamas iš karto jiems atvykus į laisvės atėmimo vietą, neatsižvelgiant į jų skaičių*“. Tai reiškia, kad visi nepilnamečiai iki 16 metų privalo lankyti mokykla pataisos įstaigoje. O vyresnių negu 16 metų asmenų bendrasis lavinimas organizuojamas tik gavus jų rašytinį prašymą. V. Brusokienė (2006) teigia, kad lavinimas yra viena iš nuteistųjų pataisos priemonių. Bendrasis lavinimas plečia nuteistųjų akiratį, kelia intelekto ir civilizuotumo lygį, taip sukliudydamas nusikalstamos veiklos recidyvui. Besimokydami ir įgydami žinių, nuteistieji formuoja savo dorovinį, pažintinį ir estetinį požiūrį į visuomenę. Autorė teigia, kad nuteistieji, kurie mokosi, lengviau pasiduoda auklėjamajam poveikiui, taip pat aktyviau dalyvauja neformaliose programose (pvz. dorovinio ir teisinio švietimo programose). Kaip pastebi P.V. Stalioraitis (2006) nuteistųjų dalyvavimas mokymosi programose yra labai skatinamas ir vertinamas kaip svarbus jų pataisos kriterijus. Tad bendrasis lavinimas prisideda prie sėkmingos resocializacijos.

V. Brusokienė (2006) taip pat teigia, kad didelę reikšmę nuteistųjų pataisai turi profesinis mokymas. LR bausmių vykdymo kodekse nustatyta, kad profesinis mokymas (rengimas) yra

viena iš nuteistųjų pataisos priemonių. Dalyvavimas profesinio rengimo programose, taip pat yra labai skatinamas. P.V. Stalioraitis (2006) pastebi, kad nuteistųjų profesinis mokymas turi ne tik praktinę reikšmę, bet atlieka ir socialinę funkciją. Asmenys įgyją profesiją turi daugiau šansų sėkmingai įsitvirtinti darbo rinkoje ir visuomenėje.

Tačiau sociokultūriniame darbe formalus mokymasis, nėra sociokultūrinės veiklos sritis. Sociokultūriniu aspektu yra analizuojamas neformalus ugdymas, todėl M. Spierts (2003) mokymąsi akcentuoja kaip gebėjimą ir savimonės ugdymą, o ne tik kaip žinių kaupimą. Kitaip tai galima būtų pavadinti kaip neformaliųjų švietimą. Pataisos įstaigose organizuojama ir tokia švietimo rūšis. Kalėjimo departamento prie LR Teisingumo ministerijos išleistame leidinyje specialiai dirbantiems su nuteistaisiais (2010) teigiama, kad „*daugelyje įkalinimo įstaigų vykdomos alternatyvios mokymo programos: užsienio kalbų, kompiuterių kursai, neformalus švietimas*“. Pasak V. Brusokienės (2006) Lietuvos pataisos įstaigose yra sukurtos bendrojo pobūdžio ugdymo programos: teisinio švietimo, sveikos gyvensenos, priklausomybių prevencijos, kūrybinio ugdymo, asmenybės korekcijos, dvasinio ugdymo ir kt. Švietimas ir auklėjimas kaip resocializacijos priemonė tikrai yra taikoma pataisos įstaigose. Nesvarbu kurią sritį pasirenka nuteistasis: formalus ar neformalus švietimo. Kiekviena iš jų „*kelia nuteistųjų pasitikėjimą savimi ir motyvuoja juos mokytis*“ (J. Ruškus ir D. Gerulaitis, 2002, p. 12)

Trečioji sociokultūrinės veiklos sritis yra **menas ir kultūra**. Meninei veiklai galima priskirti viską kas skatina kūrybiškumą: dailė, muzika, teatras, rankdarbiai, šokis ir kt. Menas tai: „*darnaus ir integralaus auklėjimo priemonė, nes aktyvina psichinę veiklą, vaizduotę, didina emocinį jautrumą, išlaisvina kūrybines galias*“ (Šinkūnienė, 2012, p. 74). Meno paskirtis: „*harmonizuoti gyvenimą, tobulinti žmonių bendravimo formas, todėl „menas neišvengiamai būna socialus*“ (Gaižutis, 1998, p. 5).

Kaip teigia J. R. Šinkūnienė ir D. Savickaitė (2008), socializacijos procesas menu yra ypač veiksmingas. Meniniai kultūriniai reiškiniai padeda asmeniui integruotis į visuomenę, padeda prisitaikyti prie jos reikalavimų ar maištauti prieš ją. Dėka meno, visuomenės socialiniai reiškiniai tampa artimesni. Juk tradicijos, elgesio būdai, nuostatos pasireiškiančios menu sutelkia žmones į darnesnę visuomenę.

J. R. Šinkūnienė (2003) išskiria meno poveikio funkcijas:

- 1) *kompensacinė* – sudaryti sąlygas asmens kūrybiniam augimui ir savirealizacijai, įtraukiant į meninę veiklą, panaudojant teigiama linkme neišnaudotą asmens energiją;
- 2) *socialinė – kultūrinė*: ne asmeninio pobūdžio sociokultūrinių poreikių tenkinimas;
- 3) *emocinės ekspresijos* – saviraiška, galimybė pasidalinti jausmais, pajauti iniciatyvumo ir savarankiškumo pojūčio stiprinimą;

4) *auklėjamoji* – meninės raiškos priemonėmis išreikštos teigiamos emocijos sukuria teigiamą atmosferą grupėje, atsiranda ryšys, įgyjamos naujos vertybės.

M. Haris (1998) (cit. Kisielytė - Sadauskienė, 2007, p. 11) taip pat iškelia klausimą: kokios yra socialinės dainos, šokio ir muzikos funkcijos? Jo teigimu meninės veiklos funkcijos yra šios: 1) jaudinimo: leidžia žmonėms „išleisti garą“, gerai jaustis; 2) socializuoja: moko tradicijų; 3) auklėja: ugdo ištvermę, pasitikėjimą savimi; 4) vienija: žadina bendrumo jausmą. Galima pastebėti, kad abiejų autorių funkcijos iš esmės yra vienodos, jos padeda žmogui jaustis žmogumi. Kaip teigia P. Chamberlayne ir M. Smith (2009), kur žmogus bebūtų, menas padeda atrasti tą „trečiąjį dalyką“, kuris padeda žmonėms pamatyti savo problemas taip kaip dar jis nėra jų matęs. Tad, jeigu žmogus yra pasimetęs ir neberanda savo identiteto, menas gali padėti jį atrasti ir padėti resocializuotis.

I. Urbonienė (2008) pastebi, kad meno priemonėmis galima išreikšti mintis ar jausmus, kurie nupasakoja vidinę žmogaus būseną, atveria savitą ir turtingą prasmių ir vertybių pasaulį. Visos meno priemonės yra tinkamos ieškant būdų išreikšti savo mintis, suvokimo individualumą, požiūrį į tam tikrus dalykus, kai žodinės priemonės tampa ribotomis. Ypač gilius išgyvenimus patiria tie, kurių laisvė yra apribota, jie yra toli nuo savo artimųjų, taip pat dažnas iš jų yra kamuojamas kaltės jausmo. Meno priemonės šiems žmonėms tampa viena pagrindinių saviraiškos priemonių.

Anot J. Laing (2004), kalėjime sėdinčiam nusikaltėliui atsiveria niūrus vaizdas. Juk žmogus, kaip ir visos gyvos būtybės, instinktyviai bando išvengti įkalinimo, nori jaustis laisvas. Priverstinis įkalinimas paliečia giliausius asmens psichikos klodus. Asmuo pradeda kaltinti kitus ir nejaučia kaltės jausmo už savo padarytą elgesį. Sprendžiant iš kalėjimuose sėdinčių recidyvistų skaičiaus, asmuo vis labiau tampa asocialus ir integruojasi į kalėjimo subkultūrą. Tačiau nemažai nusikaltėlių, nors jiems ir yra klijuojamos nukrypėlių nuo normos etiketės, yra labai sumanūs, išmoningi, nuovokūs, sąmoningi ir kupini energijos. Gali būti, kad nusikaltėlių kūrybiškumas dėl juos supančios aplinkos ir psichologinių ypatybių pakrypo nederama linkme, tačiau, jeigu specialistai, dirbantys su nuteistaisiais, įstengia šiuos gabumus nukreipti teigiama kūrybine vaga, nusikaltėlis būtinai ima kitaip suvokti patį save ir savo priklausymą visuomenei. Kuo daugiau asmuo pasiners į meninę veiklą, tuo mažesne tampa galimybė, kad jam patiks save matyti kaip nusikaltėlį. Tad meną galima laikyti tam tikra terapija. Nuteistasis kurdamas išsako savo mintis, jausmus ir idėjas. Specialistai, dirbantys su nuteistaisiais, turėtų skatinti jų kūrybiškumą, nes tada ir jiems patiems bus lengviau suprasti savo klientus, jų vidinę būseną. Turbūt todėl, anot V. Aleksienės ir kt. (2010), Amerikos, Vakarų Europos, Skandinavijos šalyse pastaruoju metu vis labiau plėtojamos meninės veiklos (edukacijos) programos, skirtos

nuteistiesiems. Kaip rodo šių šalių patirtis, menas tampa vis svarbesne grandimi, padedančia nuteistiesiems atkurti savigarbą, viltį, pasitikėjimą, net atrasti naujus talentus ar karjeros galimybes. Taigi, meninė veikla – tai viena iš alternatyvų, nuteistųjų kūrybines galias nukreipti pozityviam pokyčiui, padėti geriau suvokti save ir bandyti siekti keisti savo gyvenimą teisinga, visuomenei priimtina linkme.

Ketvirtoji sociokultūrinės veiklos sritis yra **bendruomenės kūrimas**. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodekso 8 str. 2 d. teigiama, kad nuteistųjų resocializacijos procese gali dalyvauti visuomeninės organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, jų nariai bei kiti juridiniai ir fiziniai asmenys. Anot P. A. Stalioraičio (2006) bausmės atlikimas, nuteistųjų socialinė rehabilitacija ir integracija į visuomenę praktiškai nėra įmanoma, jeigu visuomenė nedalyvauja šiame procese. Visuomenės ir pataisos įstaigos interesai yra abipusiai: kalinimo įstaiga turi nuolat skleisti visuomenei žinias apie savo veiklą, kad visuomenė geriau suprastų šios įstaigos svarbą. Visuomenės nuostata nuolat turi būti aktyvinama, skatinama ir turi būti ieškoma vis naujų bendradarbiavimo formų.

Be valstybinių institucijų, nusikalstamumo prevencijos procese aktyviai dalyvauja nevyriausybinės organizacijos, asociacijos ir savanoriai. Visuomenės dalyvavimas pataisos sistemoje padeda taupyti biudžeto lėšas, naikina vienvaldystę ir sukuria šiai sistemai daugiau skaidrumo. Visuomeninės organizacijos labiau humanizuoja pataisos įstaigų veiklą ir padeda ginti žmonių esančių ten teises: nuteistieji gali įgyvendinti savo teises, gauti tinkamą socialinę paramą. Visos visuomenės dalyvavimo formos padeda išlaikyti ryšį su bendruomenėmis, šeimomis, darbdaviais, kultūros ir sporto organizacijomis, religinėmis bendrijomis. Visuomeninės organizacijos turi daugiau laisvės ir gali pasireikšti dalyvaujant nuteistųjų pataisos, mokymo, švietimo, dorovinio ugdymo, meninės veiklos, rūpinimosi socialine pagalba ir labdara, teisėtų poreikių ir interesų tenkinime.

Šiame poskyryje buvo aptarta, kad sociokultūrinę veiklą sudaro keturios sritys. Būtent per jas įgyvendinami sociokultūrinės veiklos tikslai. Kiekvieną sociokultūrinės veiklos sritį galima analizuoti individualiai, tačiau pastebėtina, kad visos sritys yra susijusios ir dažniausiai organizuojamos kartu. Pataisos įstaigose sociokultūrinė veikla organizuojama pasitelkiant visas keturias veiklos sritis. Šių veiklų organizavimas palengvina asmens resocializaciją ir padeda įprasminti asmens praleistą laiką pataisos įstaigose. Nepilnamečiams nuteistiesiems sociokultūrinės veiklos organizavimas yra ypač svarbus, nes tuo amžiaus laikotarpiu ugdomi paauglio vertybinė sistema. Per aktyvų ir organizuotą laisvalaikį, švietimą, meną ir kultūrą bei bendruomeniškumo puoselėjimą jaunas žmogus formuoja teigiamus asmenybės bruožus. Būtent teigiamų bruožų formavimas palengvina ir paskatina teigiamą resocializaciją. Toliau aptarsime

kokią patirtį turi Lietuva ir užsienio šalys, taikant sociokultūrinę veiklą kaip resocializacijos būdą, dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais.

2.3. Sociokultūrinės veiklos taikymo patirtis su nepilnamečiais nuteistaisiais Lietuvoje

Skyriuje aptarsime kokią patirtį, taikant sociokultūrinę veiklą kaip resocializacijos priemonę dirbti su nepilnamečiais nuteistaisiais, turi Lietuvos pataisos įstaigos. **Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai** (toliau – Kauno NTI-PN) yra unikali pataisos įstaiga Lietuvoje, kurioje laisvės atėmimo bausmes atlieka nepilnamečiai, taip pat šioje įstaigoje nepilnamečiams ir moterims vykdoma kardomoji priemonė – suėmimas. Dėl įstaigos specifikos, jos veiklą reglamentuoja ne tik bausmių vykdymo ir kardomojo kalinimo teisės aktai, bet ir norminiai dokumentai, reglamentuojantys tik nepilnamečių teisinę (teises, laisves ir pareigas) padėtį bei įstaigos ir įstaigos darbuotojų kompetenciją dirbant su nepilnamečiais.

Pagrindinė šios įstaigos misija: *„Mažinti nepilnamečių nusikalstamumą humanizuojant ir modernizuojant nepilnamečių gyvenamąją aplinką izoliacijos sąlygomis, efektyviau ir teisingiau vykdyti nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją ir reintegraciją į visuomenę, ugdyti nepilnamečių sampratą apie gyvenimą teisinėje visuomenėje“*. Šios įstaigos veiklos tikslai:

- Vykdyti korekcinį elgesio, santykių, vertybių atstatymą suteikiant galimybę nepilnamečiams efektyviau resocializuotis bei adaptuotis visuomenėje atlikus bausmę;
- Vykdyti narkomanijos prevenciją įstaigoje, organizuojant nuteistųjų ir suimtųjų švietimą narkomanijos žalos žmogui klausimais ir formuojant jiems priešišką požiūrį į narkotikus;
- Užtikrinti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas laikymo sąlygas suimtiesiems ir nuteistiesiems nepilnamečiams;
- Užtikrinti sveikatos priežiūrą įstaigoje laikomiems nepilnamečiams;
- Vykdyti bendrąjį lavinimą ir profesinį mokymą;
- Įstatymų nustatyta tvarka rengti nepilnamečius nuteistuosius integracijai į visuomenę jiems atlikus bausmę.

Taigi, iš šios įstaigos misijos ir tikslų galima pastebėti, kad ši įstaiga tikrai yra specifinė. Jos tikslai ir klientų grupė yra labai sukoncentruota ir aiški t.y. nepilnamečiai. Norint įgyvendinti savo tikslus ši įstaiga pasitelkia įvairias resocializacijos priemones ir veiklas. Viena iš jų: sociokultūrinės veiklos organizavimas.

Sociokultūrinių veiklų organizavimas akivaizdžiai atsispindi „KAUNO NEPILNAMEČIŲ TARDYMO IZOLIATORIAUS – PATAISOS NAMŲ 2013-ŪJŲ METŲ

VEIKLOS PLANE“. Šis planas yra kuriamas pasitelkiant „Nepilnamečių justicijos 2009-2013 metų programą“. Šiame plane yra ne viena sritis kurioje atsispindi sociokultūrinės veiklos organizavimas:

Įstaigos veiksmo pavadinimas	Proceso ir/ar indėlio vertinimo kriterijai ir jų reikšmės
1) Organizuoti sociokultūrinius renginius – rengti nuteistus laisvės atėmimo bausme asmenis grįžti į visuomenę	1. Organizuotų sociokultūrinių renginių skaičius – 125; 2. Nuteistiesiems organizuotų išvykų į ne pataisos įstaigoje organizuojamus renginius (kino teatrą, muziejus, sportines varžybas ir kt.)/nuteistųjų, išvykusių ne pataisos įstaigoje organizuojamus renginius, skaičius – 40/95.
2) Įsigyti priemonių, reikalingų nuteistųjų laisvalaikio užimtumui ir praktinei veiklai organizuoti	Pagal skirtus asignavimus įsigytų priemonių, reikalingų nuteistųjų laisvalaikio užimtumui ir praktinei veiklai organizuoti, procentas – 100.
3) Organizuoti mokymus nuteistiems jaunuoliams, skatinant juos siekti bendrojo ir specialiojo išsilavinimo, sudaryti galimybę įgyti profesinių žinių ir praktinių įgūdžių, suteikti aktualios informacijos apie socialinę paramą, švietimo paslaugas, įsidarbinimo galimybes, taip pat teisinės informacijos, susijusios su jų grąžinimu į laisvę	1. Besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje nuteistųjų ir suimtųjų iki 16 metų procentas – 100, 2. Pagal pateiktus rašytinius prašymus besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje vyresnių nei 16 metų nuteistųjų ir suimtųjų procentas – 100, 3. Pagal pateiktus Kauno mechanikos mokyklos vadovui rašytinius prašymus besimokančių pasirinktos profesijos nuteistųjų procentas – 100.
4) Orientuojantis į efektyvesnę nuteistųjų integracijos į visuomenę procesą, bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis nuteistųjų užimtumo gerinimui	Į nuteistųjų užimtumo procesą įtrauktų nevyriausybinių organizacijų skaičius – 3
5) Bendradarbiaujant su VšĮ Dainavos poliklinikos Jaunimo centru teikti nuteistiesiems individualias ir grupines psichologinio, socialinio konsultavimo, prevencines sveikos gyvensenos ugdymo konsultacijas	Organizuotų konsultacijų skaičius – 4
6) Inicijuoti savanorių veiklas socialinės reabilitacijos darbui su nuteistaisiais	1. Savanorių, dirbusių socialinę reabilitacijos darbą su nuteistaisiais, skaičius – 3; 2. Visuomeninių organizacijų ir savanorių suteikti pagalbos atvejai – 10
7) Šviesti suimtuosius ir nuteistuosius narkotinių ir psichotropinių medžiagų prevencijos klausimais	1. Suimtųjų ir nuteistųjų, supažindintų su priklausomybės ligų prevencijos, gydymo ir reabilitacijos klausimais, skaičius procentais – 85; 2. Suimtųjų ir nuteistųjų, ištirtų dėl narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, skaičius – 90; 3. Įstaigoje laikomiems suimtiesiems ir nuteistiesiems organizuota švietėjiško pobūdžio priemonių narkomanijos žalos klausimais skaičius (paskaitos, grupiniai užsiėmimai) – 16

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad šioje įstaigoje vykdomos visos keturios sociokultūrinės veiklos sritys:

- Rekreacija (laisvalaikis): 1 ir 2 punktai;
- Švietimas ir auklėjimas: 3 ir 7 punktai;
- Menas ir kultūra: 1 punktas;
- Bendruomenės kūrimas: 4, 5 ir 6 punktai.

Šioje įstaigoje taip pat vykdomi įvairūs projektai kuriose atsispindi sociokultūrinės veiklos organizavimas:

- Projektas „**NEPILNAMEČIŲ NUTEISTŲJŲ SOCIALINĖ INTEGRACIJA**“. Per projekto įgyvendinimo laikotarpį 97 nuteistieji įgijo duonos gaminių kepėjo kompetenciją ir gavo neformaliojo mokymo pažymėjimus. Taip pat 419 nuteistųjų nepilnamečių išklause praktinių įgūdžių tobulinimo programą. Projekto įgyvendinimas prisidėjo prie sėkmingesnių sąlygų nuteistųjų nepilnamečių resocializacijai sudarymo: įgijo paklausią profesiją, suteikiančią galimybę sėkmingai konkuruoti darbo rinkoje bei prisitaikyti prie jos pokyčių.
- Projektas „**Nuteistųjų nepilnamečių socialinės integracijos į visuomenę centras**“. Šio centro veiklos tikslas – socialinio statuso ir vertingumo grąžinimas ugdymo priemonėmis nuteistajam, kuris buvo praradęs aplinkos pasitikėjimą. Šiame centre darbuotojai vykdo įvairias veiklas pvz.:
 - organizuoja nuteistųjų nepilnamečių išvykimą į renginius, vykstančius už pataisos įstaigos ribų.
 - teikia nuteistiesiems nepilnamečiams ekonomines, pilietines-kultūrinės, edukacines, psichologines, teisines ir socialines žinias.
 - bendradarbiauja su valstybinėmis įstaigomis, nevyriausybinėmis bei visuomeninėmis organizacijomis, religinėmis bendruomenėmis, paramos ir labdaros fondais, respublikos darbo biržomis ir nakvynės namais užtikrinant nuteistųjų nepilnamečių integraciją į visuomenę.
- Projektas „**Nepilnamečių nuteistųjų integracija į darbo rinką**“. Projekto tikslas – sėkmingas nuteistųjų profesinis mokymas ir integracija į darbo rinką.

Taigi, projektų aprašai įrodo, kad įstaigos projektinė veikla taip pat organizuota į sociokultūrinės veiklos plėtrą: formalus ir neformalus švietimas, laisvalaikio organizavimas, išvykos į kultūrinius renginius ir bendruomenės formavimas bendradarbiaujant su įvairiomis įstaigomis bei savanoriais.

Analizuojant šios pataisos įstaigos renginius ir veiklas, galima daryti išvadą, kad sociokultūrinė veikla šioje įstaigoje tikrai labai gerai išvystyta. Štai keletas naujausios veiklos pavyzdžių: **2014-08-22**: Jaunuoliai tvarkė Šv. Onos bažnyčios šventorių; **2014-08-21**: Nuteistųjų išvyka į Lietuvos zoologijos sodą; **2014-08-18**: Nuteistieji šventė Žolinę; **2014-08-07**: Nuteistieji sodino medelius Raudondvario girininkijoje; **2014-08-01**: Nuteistųjų išvyka į zoologijos sodą; **2014-07-30**: Anglu kalbos kursai nuteistiesiems; **2014-07-24**: nuteistieji tvarkė Karmėlavos kapines; **2014-07-11**: Vidurvasario šventė; **2014-06-27**: Joninių šventė; **2014-06-18**: Vasaros spartakiados atidarymas. Vien 2014 metų vasarą sociokultūrinių veiklų ši įstaiga organizavo tikrai daug. Taigi, apibendrinant galime teigti, kad Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai sociokultūrinės veiklos vykdo tikrai daug.

Taip pat 2014 m. gegužės 2–3 d. LEU Socialinės edukacijos fakultetas organizavo dviejų dienų seminarą „*Menų programos/projektai pataisos įstaigose*“, kurio metu buvo rengiami specialistai dirbti įkalinimo įstaigose pagal „Cred-ability“ projekto metu parengtą programą. Seminarų metu buvo kalbama apie įvairias meno ir laisvalaikio rūšis dirbant su nuteistaisiais ir ypač jaunimu. Buvo aptariamoms labai originalios sritys tokios kaip: gatvės šokiai, *gatvės menas* „Graffiti“. Seminarų metu buvo kalbama apie jaunimo identiteto supratimą, kaip integruoti tokias originalias veiklas dirbant su nuteistaisiais. Taip pat buvo dalinamasi gerąją patirtimi iš užsienio šalių.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje sociokultūrinė veikla yra vykdoma dirbti su nepilnamečiais nuteistaisiais. Tai įrodo, kad nepilnamečių resocializacijos sėkmei tokios veiklos yra būtinos ir Lietuvoje tikrai yra organizuojamos. Toliau aptarsime kokią patirtį yra sukaupusios užsienio šalys šioje srityje.

2.4. Sociokultūrinės veiklos taikymo patirtis su nepilnamečiais nuteistaisiais užsienio valstybėse

Užsienio šalyse sociokultūrinei veiklai pataisos įstaigose skiriamas labai didelis dėmesys. Analizuojant įvairių šalių patirtį šioje srityje galime pastebėti, kad sociokultūrinės veiklos sričių įvairovė yra ypatingai didelė. Toliau aptarsime kai kurių pasaulio šalių patirtį taikant sociokultūrinę veiklą kaip resocializacijos būdą dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais.

JAV. Pagal statistiką Jungtinės Amerikos valstijos yra pirmaujanti šalis pagal nepilnamečių ir jaunų nuteistųjų įkalinimą. 2011 metais visoje šalyje buvo nubausta virš 61 tūkstančio nepilnamečių. Tokia statistika priverčia šią šalį atsižvelgti į masinę problemą, todėl šių nuteistųjų resocializacija yra labai svarbus prioritetas. JAV įkalinimo įstaigose yra labai plačiai taikomos sociokultūrinės veiklos, nes šios šalies darbuotojai įvertina tokių veiklų indelį į sėkmingą nuteistųjų resocializaciją. Toliau aptarsime įdomius pavyzdžius kaip sociokultūrinė veikla vykdoma su nepilnamečiais nuteistaisiais JAV.

PPA (angl. Prison performing arts) jaunimo programa. Ši programa sėkmingai vykdoma jau 22 metus įvairiose jaunimo pataisos įstaigose. Taip pat programa turi veiklų ir suaugusiems. Programos tikslas yra sėkminga jaunuolių resocializacija ir turiningo laisvalaikio organizavimas. Dažniausiai programoje vienu metu dalyvauja apie 35 jaunuoliai nuo 12 iki 16 metų. Jaunimui kalėjimuose vykdomos tokios programos (veiklos):

- *Menai gyvai!* Savanoriai kartu su nuteistaisiais vykdo operos, teatro, šokio ir muzikos pasirodymus. Kiekvienas jaunuolis turi savo asmeninį savanorį kuris jam padeda labiau įsigilinti į vykdomą veiklą.
- *Mokomės meno pagalba.* Programa vykdo vaidybos, šokio ir dainavimo pamokas kalėjimuose. Šių užsiėmimų metu ugdoma jaunuolių savivertė, mokoma tramdyti pyktį, ugdomas jaunuoliu susikaupimas, mokoma bendradarbiavimo ir skatinamas bendruomeniškumo jausmas.
- *Hip hopo poezijos projektas.* Jis vykdomas kiekvienais metais. Jo metu organizuojamas aktyvus laisvalaikis ir įvairios veiklos: mokymai, pasirodymai, seminarai. Projekto metu jaunuoliai rašo poeziją, organizuoja pasirodymus.
- *Teatras gatvėje.* Jaunuoliai mokomi vaidybos ir stato spektaklį kurį paskui vaidina kažkurioje miesto gatvėje.

Šekspyras už grotų (angl. Shakespeare Behind Bars) programa. Ši programa jau 19 metų sėkmingai vykdoma visoje Šiaurinėje Amerikos dalyje. Ji yra seniausia tokio pobūdžio ir masto programa Amerikoje. Programa vykdoma su įkalintais suaugusiais ir nepilnamečiais naudojant tik Viljamo Šekspyro darbus. Šią programą vykdytys asmenys kartu su nepilnamečiais nuteistaisiais stato spektaklius pagal Šekspyro kūrinis. Paskui nuteistieji rodo savo pasirodymus visuomenei. Taip kartu ir rinkdami lėšas pataisos įstaigai. Ši programa leidžia nepilnamečiams ugdyti norą mokytis visą gyvenimą, domėtis literatūra, išmokti bendradarbiauti bei vėl įsitraukti į normalią visuomenę bei atgauti visuomenės pasitikėjimą. Mičigano valstijos kalėjimuose nuo 1990 metų vykdoma programa pavadinimu **“Prison Creative Arts project”**. Šio projekto tikslas skleisti meninę veiklą visose pataisos įstaigose Mičigano valstijoje, ir jie teigia, kad menas turi būti prieinamas visiems. Šiame projekte dalyvaujantys menininkai ir savanoriai vykdo įvairią meninę veiklą su suaugusiais ir nepilnamečiais nuteistaisiais: nuo piešimo iki spektaklių statymo. Taip pat leidžiamos nuteistųjų parašytos knygos. Šio projekto tikslas ugdyti bendruomeniškumą tarp nuteistųjų ir visuomenės per įvairius meninius – kultūrinius renginius ir pasirodymus.

Teksaso valstijoje vykdoma programa **„Vaikų kalėjimo menų projektas (angl. Children Prison Arts Project)“**. Šio projekto misija yra užimti jaunimą pataisos įstaigose vykdyt neformalų švietimą, organizuojant kūrybinį rašymą ir pasitelkiant vizualinį meną. Projekto noras yra, kad jaunimas galėtų save teisingai išreikšti bendraamžių tarpe ir visuomenėje. Projekto metu vykdomi įvairūs spektakliai ir nuteistųjų piešinių ekspozicijos. Taip pat įvairūs seminarai ir grupiniai užsiėmimai. Įdomi savanorystės išraiška yra Bostono koledže. Ten

vykdoma programa pavadinimu „**Prison Arts Outreach**“, kuri siūlo savanoriauti kalėjimuose studentams. Programa siūlo savanorystės būdų pasidalinti savo talentais su nuteistaisiais: mokytis dramos, hip hopo, tapybos ar tiesiog sėdėti kartu ir groti gitara. Šis projektas vykdomas suaugusių ir nepilnamečių pataisos įstaigose.

Didžioji Britanija. Aylesbury nepilnamečių pataisos namai Anglijoje organizuoja įvairų laisvalaikį nepilnamečiams. Šiame kalėjime jie gali turėti savo augintinį, žaisti Play station žaidimus, žiūrėti televizorių. Jauniems nuteistiesiems organizuojamos badmintono, krepšinio, futbolo, regbio, teniso, tinklinio, svorių kilnojimo treniruotės. Yra įrengta šiuolaikiška biblioteka. Vykdomos religinės apeigos budistams, mormonams ir kitų religijų atstovams. Vykdomas formalus švietimas ir neformalaus švietimo užsiėmimai. Taip pat vykdoma meno terapija, kulinarijos pamokos, dramos būrelis, kalbų mokymai, dainavimo ir muzikavimo pamokos ir galima „dirbti“ pataisos įstaigos radijo stotyje vedėju. Į pataisos įstaiga atvyksta savanoriai ir nevyriausybinę organizacijų atstovai kurie vykdo individualius ir grupinius užsiėmimus įvairiomis temomis pvz., priklausomybės. Taip pat nuteistieji gali dirbti pataisos įstaigoje. Tai yra tipinis Didžiosios Britanijos nepilnamečių pataisos įstaigos pavyzdys. Dar vienas įdomus pavyzdys Didžiojoje Britanijoje, tai labdaros organizacija „**Koestler Trust arts by offenders**“. Ši organizacija skatina meninės veiklos ir turiningo laisvalaikio organizavimą pataisos įstaigose. Ypač atsižvelgiant į nepilnamečių nuteistųjų užimtumą. Pagrindinė šios organizacijos funkcija yra paroduoti nuteistųjų sukurtus meno dirbinius ir knygas.

Jungtinė Karalystė. B. Mer (2011) išleido leidinį pavadinimu „**Arts in Prison. Lessons from the United Kingdom**“, kuriame aprašytos visos laisvalaikio ir meninės – kultūrinės veiklos kurios yra vykdomos Jungtinėje karalystėje su nuteistaisiais. Jos vykdomos su 8 skirtingomis nuteistųjų (ar laukiančių bausmės) asmenų grupėmis, tarp jų ir nepilnamečiais. Taigi, atlikus tyrimus ji pateikė išvada, kad su nepilnamečiais Jungtinėje Karalystėje vykdomos tokios veiklos: komedija, kūrybinis rašymas, šokiai, filmų kūrimas ir žiūrėjimas, daržininkystė, literatūros skaitymas ir analizavimas, muzika, istorijų pasakojimas, teatras ir drama, vizualinis menas, joga ir meditacija. Autorė aprašė kiekvieną veiklą. Taip pat ji aprašė kaip pataisos įstaigos bendradarbiauja su NVO, muziejais, menininkais, savanoriais. Šis leidinys įrodo didelę Jungtinės Karalystės patirtį sociokultūrinės veiklos organizavime pataisos įstaigose.

Norvegija. Statistika rodo, kad Norvegijoje ir kitose Skandinavijos šalyse recidyvinis nusikalstamumas nesiekia net 20 procentų. Norvegijos pataisos sistema yra ypatingai humaniška ir pagrindinis bet kurios pataisos įstaigos Norvegijoje tikslas – sėkminga nuteistojo resocializacija ir integracija į visuomenę. Nepilnamečių nuteistųjų populiacija sudaro tik 0.1% procentą nuteistųjų Norvegijoje. Nors Norvegijoje nepilnamečių galima teisti nuo 15 metų,

atskiros baudžiamosios sistemos nėra. Dėl šios priežasties jie yra kalinami kartu su suaugusiais. Vienas iš geriausių pavyzdžių yra **Halden kalėjimas**, kuris yra vadinamas „humaniškiausiu“ ir „brangiausiu“ pasaulio kalėjimu. C. Alker (2011) savo straipsnyje aprašė šį kalėjimą ir pavadino jį „resocializacijos architektūros kūriniu“. Reikia pastebėti, kad šiame kalėjime kalinami narkotikų prekeiviai, žudikai, prievartautojai ir kiti sunkiai nusikalte. Šiame kalėjime yra garso įrašų studija, dailės studija, nuteistieji gali užsiimti vaidyba, rankdarbiais, dainavimu. Organizuojami įvairūs mokymai, seminarai, formalus ir neformalus švietimas. Galima užsiimti įvairiu sportu: futbolu, stalo tenisu, krepšiniu, golfu ir t.t. Taip pat vykdomos kulinarijos pamokos su profesionaliais virėjais bei kiti įvairūs amatai. Nuteistuosius moko profesionalūs menininkai, mokytojai ir savanoriai. Dar vienas pavyzdys Norvegijoje, tai **Bastoy kalėjimas**. XX amžiaus viduryje šis kalėjimas buvo nepilnamečių kolonija. Tačiau dabar tai yra pats didžiausias minimalios priežiūros kalėjimas Norvegijoje. Jis įsikūręs saloje ir jį sudaro daugiau nei 80 pastatų. Čia laisvės atėmimo bausmę atlieka įvairaus amžiaus vyrai ir moterys (tarp jų ir nepilnamečiai). Šiame kalėjime yra 80 pastatų, paplūdimio zona, įvairūs kultūriniai pastatai ir skulptūros, miškas ir didelė futbolo aikštė. Šis kalėjimas nori tapti ekologiškiausiu kalėjimu pasaulyje. Nuteistieji čia gali užsiimti amatais, kulinarija, žemės ūkiu. Šioje milžiniškoje zonoje yra bažnyčia, biblioteka ir net maža ligoninė. Nuteistieji čia gyvena kaip mažame miestelyje ir jų apsauga yra minimali.

Airija. Įstaiga „**Prison Education Service**“ apjungia įvairias programas ir projektus vykdomus Airijoje. Šios įstaigos pagalba visose kalėjimuose Airijoje atsirado galimybė vykdyti įvairias edukacines programas ir apjungti įvairių organizacijų ir įstaigų veiklą. Ši įstaiga bendradarbiaudama su kitomis įstaigomis vykdo: pagrindinį išsilavinimą (kalbų, literatūros, matematikos, istorijos ir kitos pagrindinės pamokos), meninę veiklą (grojimas instrumentais, dramos būreliai, tapyba, įvairūs amatai, skulptūrų kalimas iš akmens, kūrybinis rašymas, filmų kūrimas ir fotografija), technologijų pamokos (darbas su medžiu, medžio drožinėjimas, kompiuterinio dizaino pamokos, informacinių technologijų pamokos), gyvenimiškų įgūdžių (vaikų priežiūros, pykčio tramdymo, vairavimo, priklausomybių prevencijos), sveikos gyvensenos (aktyvus laisvalaikis (rekreacija), įvairios sporto šakos, sveika mityba). Visos šios veiklos vykdomos jaunuoliams nuo 17 metų, nes Airijoje asmuo gali būti įkalintas tik nuo 17 metų.

Taip pat Airijoje savo veiklą vykdo nevyriausybinė organizacija pavadinimu „**Irish Penal Reform Trust (IPRT)**“. Ši nevyriausybinė organizacija atstovauja nuteistuosius Airijoje. Gina jų teises, padeda nuteistųjų šeimoms bei vykdo švietimo, meno ir sporto užsiėmimus pataisos įstaigose. Ši nevyriausybinė organizacija apjungia įvairias organizacijas, menininkus ir

visuomenę, kad nuteistieji galėtų resocializuotis per sociokultūrinę veiklą. Organizacijos ir savanorių pagalba pataiso įstaigose vykdomos įvairios menų parodos, statomi spektakliai, muzikuojama, šokama, rašomos ir išleidžiamos nuteistųjų knygos. Visos naujienos apie vykstančius renginius yra oficialiame internetiniame puslapyje. Visi norintys gali ateiti į nuteistųjų pasirodymus.

Pietų Afrika. Jauni kalėjime „**Young in prison**“ yra bendruomeninė organizacija, kuri dirba įvairiose pasaulio šalyse. Tačiau labai aktyviai dirba būtent su Pietų Afrikos nepilnamečiais nuteistaisiais. Šios organizacijos misija yra užtikrinti vaikų ir jaunimo galimybes ugdyti save būnant atšiauriose kalėjimo sąlygose. Jų tikslas, kad šie jaunuoliai taptų aktyviais ir pozityviais Pietų Afrikos piliečiais.

Organizacijoje vykdomi įvairūs projektai. **Teatro audra (angl. Theatre Storm).** Uždaroje įkalinimo įstaigoje, kur nerimo ir nesaugumo jausmas yra didelis, organizacijos darbuotojai siekia ugdyti jaunuolių pasitikėjimą savimi, savitvardą, viešojo kalbėjimo ir skaitymo įgūdžius. Jaunuoliai kartu su bendraamžiais, tėvais ir bendruomenės nariais vaidina įvairius vaidmenis ir ugdo savo vaidybos įgūdžius. Pasirodymus gali pamatyti visi bendruomenės nariai, taip dar paaukodami lėšų pataisos įstaigai. **Žurnalas: Inside Out.** Per projektą „Inside Out“ jauni nusikaltėliai mokomi gyvenimiškų įgūdžių ir saviugdos per įvairias meno formas: kūrybinį rašymą, poeziją, šokį, muziką ir teatrą. Jaunuoliai reflektuoja visas emocijas ir pokyčius vykstančius šio projekto metu. Po projekto išleidžiamas oficialus leidinys kuriame išleistos visos jaunuolių ir darbuotojų refleksijos. **Futbolo klubas.** Organizacijos dėmesys ypatingai sutelktas į futbolą, juk tai Afrikos pagrindinė sporto šaka. Būtent per šį projektą ugdomas jaunuolių supratimas apie sveiką ir aktyvų gyvenimą. Be to, padedama suvokti, kad skurdas nenulemia jog gyvenime nieko nepasieksi. Ypač gerai žaidžiantiems jaunuoliams pasiūlomos stipendijos ir vieta žinomose komandose. **Grupinė mentorystė ir pagalbos grupė prieš paleidimą.** Šis projektas siūlomas jaunuoliams, kuriems iki paleidimo iš laisvės atėmimo vietos liko mažiau nei mėnesiai. Jos metu mokoma kaip gyventi laisvėje (maisto gamyba, drabužių tvarkymas, asmeninė higiena). Taip pat informuojama apie NVO kurios gali padėti išėjus. Taip pat vykdomas neformalus švietimas (paskaitos, seminarai), aktyvus laisvalaikis ir profesinis mokymas. **Projektas „Insider Art“.** Šio projekto tikslas, kad jaunuoliai bendrautu su visuomenę. Projekto metu vykdomos jaunų nusikaltėlių meninių kūrinių parodos, vykdomi koncertai ir kiti pasirodymai. Taip pat jaunuoliai mokomi kurti tinklalapius ir filmus. Kiekvienas kuria filmus ar rašo apie save ir skelbia šią medžiagą viešai. Taip visuomenė sužino tikras istorijas ir gali bendrauti su šiais jaunuoliais internetu. Tai padeda palaikyti teigiamą ryšį su visuomene.

Išanalizavus JAV, Kanados, Didžiosios Britanijos, Jungtinės Karalystės, Norvegijos, Airijos ir Pietų Afrikos šalių patirtį, galime teigti, kad sociokultūrinė veikla nepilnamečių pataisos įstaigose yra vykdoma labai aktyviai ir tam skiriamas labai didelis dėmesys. Šiose šalyse vykdomi įvairūs meno ir sporto projektai, dramos (teatro), muzikos užsiėmimai, taip pat įvairios terapijos. Būtent per sociokultūrinės veiklos organizavimą vietos bendruomenės gali dalyvauti nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos proceso eigoje. Su pataisos įstaigomis bendradarbiauja įvairios nevyriausybinės organizacijos, savanoriai, menininkai, nuteistų tėvai ir bendruomenės žmonės kurie yra neabejingi nuteistųjų poreikiams ir likimams.

Lyginant Lietuvos ir užsienio patirtį, reikia pastebėti, kad užsienyje jaunimas atvirai gali bendrauti internetu su išoriniu pasauliu, jų pasirodymai ir parodos rodomos viešai. Lietuvoje dauguma nepilnamečių atlieka bausmę tik vienoje pataisos įstaigose, deja, bet bendravimas su visuomenę kol kas dar yra pakankamai minimalus (palyginti su užsienio šalimis). Kaip ir užsienyje, Lietuvoje stengiamasi į resocializacijos procesą įtraukti menininkus, savanorius ir NVO. Tačiau, tai dar tik minimalios pastangos. Lietuvoje nėra vykdoma meno ir dramos terapija, nėra statomi įvairūs spektakliai.

Užsienyje paplitusi sociokultūrinė veikla, kurios dėka nuteistieji gali surinkti lėšų sau ar pataisos įstaigai. Deja, Lietuvoje tokių patirčių nelabai randama. Tačiau reiktų pabrėžti, kad Lietuvoje labai aktyviai švenčiamos šventės ir aktyviai organizuojama sportinė veikla. Apibendrinant, galima teigti, kad užsienio valstybėse yra ypatingai išplėtotą sociokultūrinė veikla pataisos įstaigose ir nepilnamečių resocializacijai skiriamas labai dideli dėmesys. Lietuvoje sociokultūrinė veikla nepilnamečių pataisos įstaigoje yra organizuojama, tačiau bendravimas su visuomenę ir sociokultūrinių veiklų įvairovė vystosi lėčiau.

3. SOCIOKULTŪRINĖS VEIKLOS TAIKYMO PATIRTIES SU NEPILNAMEČIAIS NUTEISTAISIAIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Apie įstaigą. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai yra vienintelė įstaiga respublikoje, kurioje laisvės atėmimo bausmės atlieka nepilnamečiai, taip pat nepilnamečiams ir moterims vykdoma kardomoji priemonė – suėmimas. Įstaigos teritorija yra suskirstyta į tris, vienas nuo kito izoliuotus sektorius:

1. **Pataisos namai**, čia gyvena bei mokosi nuteistieji (atliekantys laisvės atėmimo bausmę) nepilnamečiai. Šie jaunuoliai gali laisvai vaikščioti kieme (pataisos namų teritorijoje) ir po patalpos kuriose yra jų kameros.
2. **Tardymo izoliatorius**, čia kalinami nepilnamečiai, kuriems pritaikyta kardomoji priemonė – suėmimas, nuteistieji nepilnamečiai, atliekantys arešto bausmę, nuteistieji nepilnamečiai, laukiantys nuosprendžio įsiteisėjimo, bei nuteistieji, palikti dirbti ūkio darbus. Jaunuoliai laikomi izoliuoti, jie negali laisvai vaikščioti.
3. **Socialinės integracijos į visuomenę skyrius**, kuriame nuteistieji apgyvendinami likus 3 mėnesiams iki bausmės atlikimo pabaigos, lygtinio paleidimo ar lygtinio atleidimo nuo bausmės atlikimo. Jaunuoliai šiame skyriuje gali vaikščioti už skyriaus ribų, keliauja į išvykas.

Temos aktualumui ir naujumui iširti bei norint palyginti kaip kiekviename skyriuje yra organizuojama sociokultūrinė veikla ir kaip skiriasi nuteistųjų poreikiai buvo atlikti du tyrimai:

- **Kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa.** Apklausoje dalyvavo 77 jaunuoliai, kurie atlieka bausmę Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose. Tyrimo metu buvo lyginami trys įstaigos režimai t.y. kaip kiekviename skyriuje sociokultūrinės veiklos yra prieinamos ir kokie yra jaunuolių poreikiai sociokultūrinių veiklų organizavime įstaigoje.
- **Kokybinis tyrimas** – struktūruotas interviu (raštu). Norint pagilinti pirmojo tyrimo duomenis, buvo atliktas struktūruotas interviu raštu apklausoje dalyvavo 5 įstaigos darbuotojai – ekspertai, turintys didesnę nei 5 metų patirtį, socialinio darbo išsilavinimą ir tiesiogiai dirbantys su nepilnamečiais nuteistaisiais.

3.1.1. Kiekybinis tyrimas

Tyrimo instrumentai. Norint ištirti sociokultūrinės veiklos organizavimo patirtį įstaigoje bei kokie yra nuteistųjų poreikiai šioje srityje buvo pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa. Šiame darbe šio metodo pasirinkimas yra grindžiamas tuo, kad šio metodo pagalba galima gauti tikslius rezultatus, kurių patikimumą galima įvertinti statistiniais metodais. R. Tidikio (2003) teigimu, šis metodas padeda tiksliau ir giliau nagrinėti visuomenėje vykstančius procesus.

Anketa tyrimui buvo sudaryta remiantis teorinėje dalyje išnagrinėtais aspektais, ją sudarė 26 klausimai – atviri ir uždari (žr. 1 priedas). Anketos sudarytos naudojant uždarus klausimus, prie kurių buvo pateiktas variantas „kita“, kad jaunuoliai, pildydami anketa, galėtų išsakyti savo nuomonę, jeigu anketoje pateiktų klausimų variantuose nebuvo jo nuomonę atitinkančių atsakymų. Norint atskleisti individualų respondentų požiūrį į nagrinėjamą temą ir asmeninius jų sociokultūrinės veiklos poreikius buvo pateikti atviri klausimai. Jie buvo analizuojami ir pateikti kiekybiniais duomenimis, nes atsakymai kartojosi.

Anketos įžanginėje dalyje yra kreipiamasi į respondentus, paaiškinami tyrimo tikslai bei pateikiama klausimyno pildymo instrukcija. Anketos klausimai yra sugrupuoti: 1 – 9 klausimai yra skirti išsiaiškinti kokios sociokultūrinės veiklos yra organizuojamos įstaigoje; 10 – 12 klausimai skirti išsiaiškinti sociokultūrinių veiklų organizavimo ypatumus įstaigoje; 13 – 14, 17 – 18 klausimai skirti išsiaiškinti sociokultūrinės veiklos ir nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos sąsajas; 15 – 16 ir 19 – 20 klausimai skirti bendram sociokultūrinių veiklų įkalinimo įstaigoje įvertinimui; 21 – 26 yra demografiniai klausimai.

Tyrimo klausimai:

- Ištirti kokios sociokultūrinės veiklos yra organizuojamas nepilnamečiams nuteistiesiems.
- Išsiaiškinti sociokultūrinės veiklos organizavimo ypatumus įstaigoje.
- Paanalizuoti sociokultūrinės veiklos ir nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos sąsają.
- Ištirti kaip nepilnamečiai nuteistieji bendrai vertina sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje.
- Palyginti sociokultūrinių veiklų organizavimą ir šių veiklų poreikį skirtinguose įstaigos skyriuose: Tardymo izoliatoriuje, Pataisos namuose ir Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje.

Tyrimo atlikimo laikas. 2014 spalio – lapkričio mėn., (anketinė apklausa).

Tyrimo atlikimo vieta. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai, Technikos g. 34, Kaunas.

Tyrimo imtis. Norint palyginti skirtingus įstaigos skyrius tyrime dalyvavo 77 respondentai:

50 respondentų iš pataisos namų (imtis absoliuti);
7 respondentai iš socialinės integracijos į visuomenę skyriaus (imtis absoliuti);
20 respondentų iš tardymo izoliatoriaus (imties patikimumas 50%, nes daugiau apklausti nebuvo leista).

Visi respondentai iš pataisos namų ir socialinės integracijos skyriaus buvo apklausti t.y. patikimumas yra 100%. Palyginimui su kitais skyriais įstaigos valdžia leido apklausti dalį tardymo izoliatoriuje esančių respondentų t.y. 20 iš 40 (patikimumas yra 50%). Tardymo izoliatoriuje buvo vykdomas paprastosios atsitiktinės imties sudarymo būdas t.y. kiekvienu imties sudarymo momentu visų populiacijos elementų galimybės patekti į imtį šiame tyrime buvo vienodos.

Tyrimo etika. Norint atlikti tyrimą šioje įstaigoje, teko įveikti daug sunkumų. Įstaiga yra labai specifinė, tad į ją papulti reikėjo pateikti dokumentus iš universiteto. Jau patekus į įstaigą, man nebuvo leista naudotis diktofonu, todėl atsisakiau idėjos atlikti kokybinį tyrimą. Norint pateikti anketas jaunuoliams, reikėjo gauti įstaigos vadovo leidimą (pati nešiau anketos pavyzdį ir argumentavau kodėl būtina atlikti šį tyrimą) (žr. 4 priedas). Gavus leidimą, galima buvo pradėti įgyvendinti planuotą tyrimą. Visi respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai. Kiekvienas buvo supažindintas su tyrimo tikslais, eiga, buvo užtikrintas respondentų anonimiškumas bei konfidencialumas.

Tyrimo eiga. Tyrimas buvo vykdomas 2014 m. spalio – lapkričio mėnesiais Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose. Ši tyrimo vieta yra pasirinkta, nes tai yra unikali įstaiga – čia bausmę atlieka nepilnamečiai nuteistieji. Tyrimo etapai:

- *Anketų pildymas.* Įstaigoje buvo išdalintos 77 anketos, visos 77 sugrįžo tvarkingai užpildytos. Anketų pildymas vyko sklandžiai, nes tyrimo metu teko prie kiekvieno nuteistojo stovėti ir padėti pildyti anketas. Nes ne visi geba skaityti ar greitai susivokti. Anketas pildyti padėjau aš ir mano praktikos vadovė, dirbanti socialinės integracijos į visuomenę skyriuje.

- *Duomenų apdorojimas.* Atsakymų į anketoje pateiktus klausimus duomenų apdorojimui buvo naudojama Microsoft Office Excel programa. Uždari ir atviri klausimai buvo apdorojami statistiniais būdais ir pateikiami statistiniais rodikliais.
- *Informacijos pristatymas lentelėse ir jų analizė.*

3.1.2. Kokybinis tyrimas

Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose už nepilnamečių nuteistųjų resocializaciją yra atsakingi du skyriai: socialinės reabilitacijos skyrius ir socialinės integracijos į visuomenę skyrius. Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje dirba 6 darbuotojai, o socialinės reabilitacijos skyriuje – 21 darbuotojas. K. Kardelio (2007) teigimu, anketinė apklausa tinka, kai norima iširti masinę respondentų nuomonę. Reiškia, imtis turi būti gana didelė. Šiuo atveju labiau tinka interviu metodas, nes bendra imtis yra tik 27 darbuotojai. Įstaigos valdžia neleido atlikti pusiau struktūruoto interviu, nes į įstaigą negalima atsinešti diktofono. Todėl buvo atliktas struktūruotas interviu raštu.

Tyrimo instrumentai. Kokybinis tyrimas – struktūruotas interviu (raštu) (žr. 2 priedas). Norint pagilinti pirmojo tyrimo duomenis, buvo atliktas struktūruotas interviu raštu apklausoje dalyvavo 5 įstaigos darbuotojai – ekspertai, turintys didesnę nei 5 metų patirtį, socialinio darbo išsilavinimą ir tiesiogiai dirbantys su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Tyrimo atlikimo laikas. 2014 spalio mėn., (pilotinis tyrimas – trumpas interviu) ir 2014 spalio – lapkričio mėn., (struktūruotas interviu (raštu)).

Tyrimo atlikimo vieta. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai, Technikos g. 34, Kaunas.

Kriterijai informantams:

- Įstaigoje dirbama ilgiau nei 5 metus;
- Turintis socialinio darbuotojo išsilavinimą;
- Dirbantys Kauno nepilnamečių TI – PN socialinės reabilitacijos skyriuje arba socialinės integracijos į visuomenę skyriuje.
- Tiesiogiai dirbantis su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Imties sudarymo būdas. Atlikus pilotinį tyrimą (trumpą interviu) buvo išskirti 5 darbuotojai - ekspertai, kurie atitinka kriterijus ir sutiko užpildyti anketą:

TI1 – Tardymo izoliatoriuje dirbanti socialinė darbuotoja. Darbo patirtis 5 metai.
PN1 – Pataisos namuose dirbanti socialinė darbuotoja. Darbo patirtis 8 metai.
PN2 – Pataisos namuose dirbantis socialinis darbuotojas. Darbo patirtis 6 metai.
SI1 – Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje dirbanti socialinė darbuotoja. Darbo patirtis 6 metai.
SI2 - Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje dirbanti socialinė darbuotoja. Darbo patirtis 5 metai.

Tyrimo etika. Su kiekvienu informantu buvo susitarta iš anksto dėl susitikimo vietos ir laiko. Susitikus su kiekvienu informantu buvo pristatomas tyrimo tikslas. Pagrindžiamas ir paaiškinamas informanto dalyvavimo svarbumas tyrime. Kiekvienam buvo pasakyta, kad bus užtikrinta duomenų ir informantų apsauga ir slaptumas. Buvo remiamasi konfidencialumo, anonimiškumo ir privatumo principais.

Duomenų rinkimo ir fiksavimo būdai: Duomenys buvo fiksuojami raštu, sukurto klausimyno pagalba.

Tyrimo klausimai:

- Ištirti įstaigos patirtį vykdant sociokultūrinę veiklą su nepilnamečiais nuteistaisiais.
- Paanalizuoti sociokultūrinės veiklos ir nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos sąsają.
- Ištirti kokios ateities perspektyvos numatomos sociokultūrinės veiklos su nepilnamečiais nuteistaisiais srityje.

Tyrimo eiga:

1. Analizuojant šią temą 2014 metų spalio mėnesį buvo atliktas pilotinis (bandomasis) tyrimas, trumpas interviu. Šios apklausos metu norėta išsiaiškinti įstaigos darbuotojų žinias ir patirtį nagrinėjama tema. Buvo ieškoma darbuotojų kurie atitinka kriterijus ir sutiktų dalyvauti apklausoje.
2. Atsižvelgiant į pilotinio tyrimo duomenis buvo pasiruošta struktūruotam interviu raštu (žr. 2 priedas), kuris buvo atliekamas 2014 m. spalio - lapkričio mėnesiais.
3. Duomenys buvo apdorojami ir analizuojami. Pirmiausia, tekstuose bus randami raktiniai žodžiai ar sakiniai. Iš jų buvo formuojamos subkategorijos. Tada tos subkategorijos buvo jungiamos ir kuriamos kategorijos.
4. Gauti duomenys buvo interpretuojami ir buvo suformuluotos išvados.

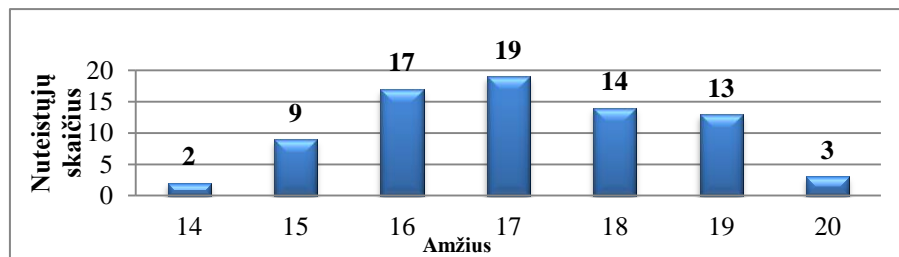
3.2. Tyrimo duomenų analizė

3.2.1. Kiekybinis tyrimas

1. Kriminologiniai ir demografiniai respondentų rodikliai

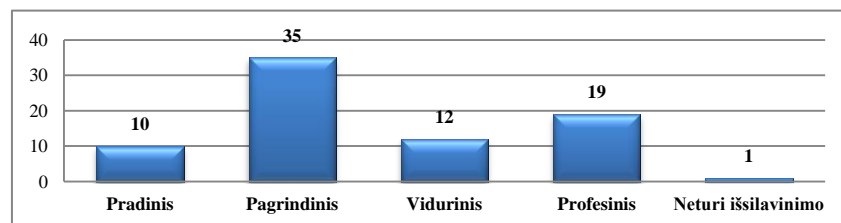
Norint suprasti kiekvienos įkalinimo įstaigos specifiką būtina susipažinti su nuteistųjų demografiniais ir kriminologiniais rodikliais. Būtent jų dėka galima suprasti, kokia situacija yra įstaigoje. Todėl tyrimo metu, buvo siekiama išsiaiškinti šiuos rodiklius.

Tyrimo gauti duomenys atskleidžia (žr. 3 pav.), kad įstaigoje daugiausiai yra 16 – 18 metų nuteistųjų (jie sudaro 65% visų respondentų). Tik du nuteistieji yra 14 metų amžiaus t.y. 3 %. Pilnamečiai įstaigoje (18 – 20 metų) bendrai sudaro 39 %. Taigi, įstaigoje didžiąją dalį nuteistųjų sudaro asmenys iki 18 metų.

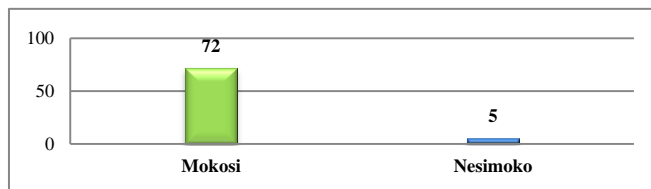
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių (N=77)

Respondentų buvo klausama, kokį išsilavinimą jie turi (žr. 4 pav.). Didžioji dauguma t.y. 35 respondentai (tai sudaro 45%) turi pagrindinį išsilavinimą, tai yra labai normalu, nes dauguma yra nepilnamečiai kurie mokosi vidurinėje mokykloje. Taip pat 19 jaunuolių (25%) turi profesinį išsilavinimą, kadangi įstaigoje yra sudarytos labai geros galimybės įgyti jį. Panašus skaičius respondentų turi pradinį ar vidurinį išsilavinimą.

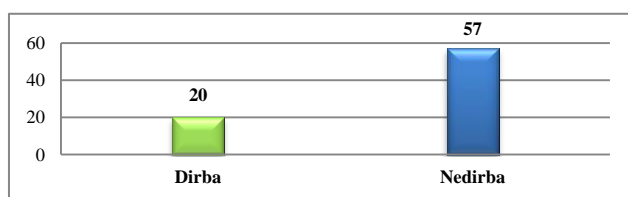
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal turimą išsilavinimą (N=77)

Taip pat respondentų buvo klausama ar jie šiuo metu mokosi įkalinimo įstaigoje (žr. 5 pav.). Visiška dauguma 72 respondentai (94%) šiuo metu mokosi įkalinimo įstaigoje.

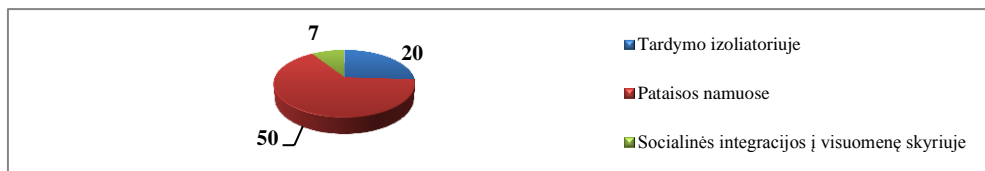
5 pav. Tyrimo dalyvių pasiskirstymas pagal mokymąsi įkalinimo įstaigoje (N=77)

Nors dauguma respondentų yra nepilnamečiai, jų vistiek buvo klausama ar jie dirba įkalinimo įstaigoje, nes ši galimybė jiems yra suteikiama (žr. 6 pav.). Dauguma respondentų t.y. 57 (74%) atsakė, kad nedirba. Šis darbo rodiklis yra toks mažas, nes darbo vietų įstaigoje yra nedaug.

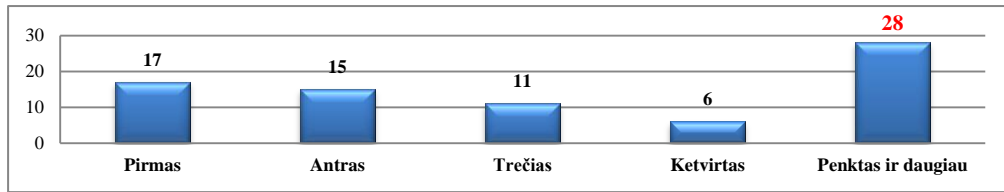
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbinę veiklą įstaigoje (N=77)

Kadangi įstaigoje yra trys režimai, respondentų buvo klausama kuriame skyriuje šiuo metu jie atlieka bausmę (žr. 7 pav.). Daugiau nei pusę respondentų t.y. 50 (65%) atlieka bausmę pataisos namuose, o tik 7 (9%) respondentai atlieka bausmę Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje. Šis skaičius labai mažas, nes į skyrių gali patekti tik labai nepriekaištingai besielgiantys nuteistieji. Šis pasiskirstymas labai svarbus šiame tyrime, nes tai bus visos analizės pagrindas.

7 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įstaigos skyrių kuriame atliekama bausmė (N=77)

Taip pat respondentų buvo klausama: kelintas yra šis jų teistumas (žr. 8 pav.). Kadangi respondentai yra nepilnamečiai ar jaunuoliai iki 21 metų, galima buvo spėti, kad jaunuoliai bus teisti pirmą ar antrą kartą. Tačiau duomenys parodė, kad didžiąjai daugumai t.y. 28 (36%) apklaustųjų tai buvo penktas ir daugiau teistumas. O antri pagal daugumą buvo asmenys kuriems šis teistumas buvo pirmas 17 (22%) respondentų. Pagal dviejų – keturių teistumų skaičių respondentai pasidalino beveik po lygiai.

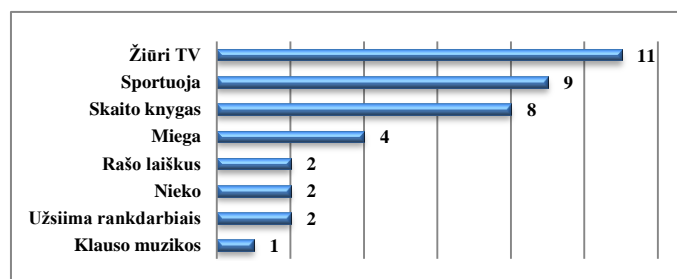
8 pav. Respondentų pasiskirtymas pagal teistumų skaičių (N=77)

Apibendrinus gautus kriminologinius ir demografinius respondentų rodiklius galima teigti, kad didžioji dalis t.y. 50 iš 77 respondentų yra 16 – 18 metų amžiaus, turintys pagrindinį (35 jaunuoliai iš 77) arba profesinį (19 jaunuolių iš 77) išsilavinimą, teisti pirmą kartą (17 jaunuolių iš 77) arba penkis ir daugiau (28 jaunuoliai iš 77) kartų, atliekantys laisvės atėmimo bausmę pataisos namuose (50 jaunuolių iš 77). Taip pat beveik visi respondentai t.y. 72 iš 77 mokosi įkalinimo įstaigoje ir yra nedarbantys įkalinimo įstaigoje (57 jaunuoliai iš 77).

2. Sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje

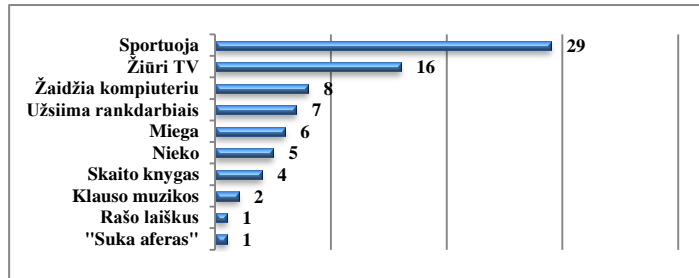
2.1. Rekreacija

Tyrimo respondentams buvo užduotas atviras klausimas: ką jie veikia **laisvalaikiu** įkalinimo įstaigoje. Kadangi dauguma atsakymų buvo panašūs duomenys pateikia lentelių forma. Apie savo laisvalaikį tardymo izoliatoriuje (žr. 9 pav.) respondentai atsakė taip: 11 iš 20 žiūri televizorių, 9 iš 20 sportuoja kameroje, 8 iš 20 skaito knygas kadangi daugiau nelabai ką ten išsina veikti.

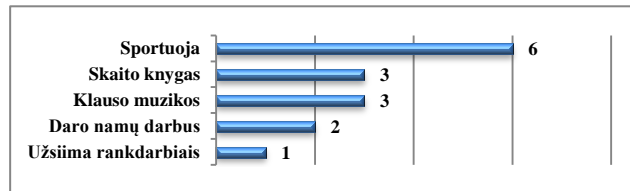
9 pav. Respondentų laisvalaikio užsiėmimai (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Pataisos namuose bausmę atliekantys respondentai (žr. 10 pav.) nurodė žymiai daugiau laisvalaikio praleidimo formų, net 10. Didžioji dauguma 29 iš 50 (37%) laisvalaikiu sportuoja. Taip pat dažnai 16 žiūri televizorių, o 8 žaidžia kompiuteriu, nes pataisos namuose galima turėti savo daiktus. Įdomus buvo vieno respondento atsakymas: jis laisvalaikiu „suka aferas“. Būtent toks atsakymas dar kartą įrodo, kad jaunuoliai dar yra paauglystės laikotarpyje ir į gyvenimą nežiūri labai rimtai.

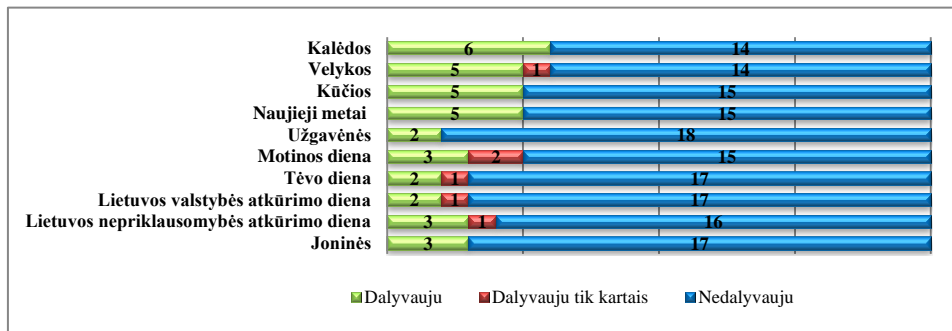
10 pav. Respondentų laisvalaikio užsiėmimai (Pataisos namuose N=50)

Respondentai atliekantys bausmę Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 11 pav.) nurodė tik penkias laisvalaikio formas. Kai kurie pakomentavo, kad sau laisvalaikio jie nelabai daug turi, nes tenka daryti namų darbus, atlikti namų ruošos darbus. Būtent šiame skyriuje, nuteistieji patys gamina sau valgyti, dirba, keliauja į išvykas padėti bendruomenės žmonėms. Tačiau dažniausiai respondentai 6 iš 7 laisvalaikiu sportuoja, 3 iš 7 skaito knygas ir klauso muzikos.

11 pav. Respondentų laisvalaikio užsiėmimai (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Šventės. Respondentų buvo klausama kokiose šventėse jie dalyvauja. Tardymo izoliatoriuje (žr. 12 pav.) dažniausiai nuteistieji dalyvauja Kalėdų (6 jaunuoliai), 5 jaunuoliai pažymėjo, kad dažnai dalyvauja Kūčių, Velykų ir Naujų metų šventėse.

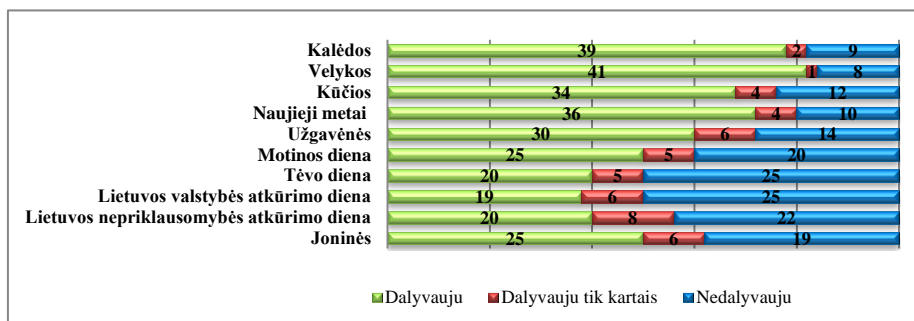

12 pav. Respondentų dalyvavimas šventėse (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Tačiau dalis respondentų parašė komentarą, kad tai yra tardymo izoliatorius ir tokio tikro šventimo nebūna. Dažniausiai užimtųjų metu jaunuoliai su socialiniais darbuotojais tik aptaria žodžiu švenčių tradicijas. Lentelės duomenys yra akivaizdūs, tardymo izoliatoriuje didžioji dauguma respondentų nedalyvauja jokiose šventėse 14 ir daugiau (70% ir daugiau).

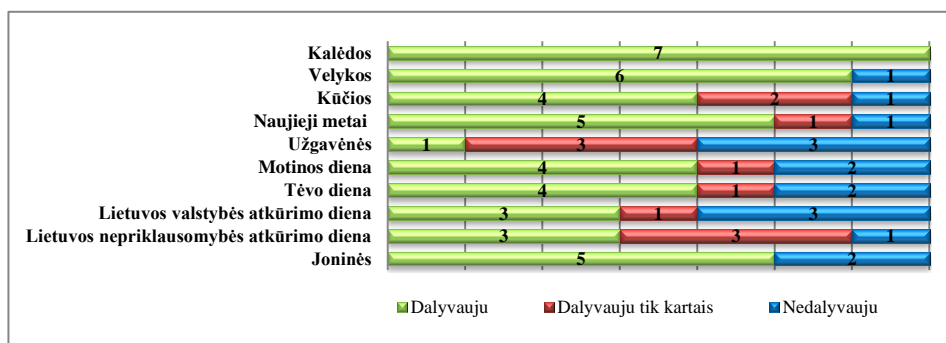
Pataisos namuose (žr. 13 pav.) respondentai žymiai dažniau dalyvauja įstaigos organizuojamose šventėse nei Tardymo izoliatoriuje. Didžioji dauguma respondentų t.y. 41 iš 50 (82%) dalyvauja minint Velykas ir 39 iš 50 (78%) minint Kalėdas. Taip pat didžioji dauguma

25 ir daugiau iš 50 (virš 50%) dalyvauja minint Naujuosius metus, Kūčias, Užgavėnes, Motinos dieną bei Jonines. Bendras vaizdas toks, kad pataisos namuose baismę atliekantys jaunuoliai dalyvauja organizuojamose šventėse.

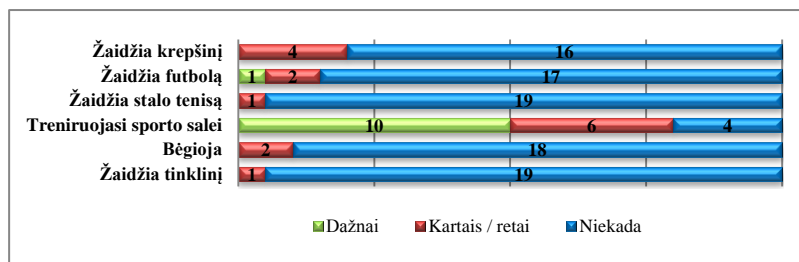
13 pav. Respondentų dalyvavimas šventėse (Pataisos namuose N=50)

Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 14 pav.) respondentai žymiai dažniau dalyvauja įstaigos organizuojamose šventėse nei kitur baismę atliekantys respondentai. Visi apklausti respondentai dalyvauja minint Kalėdas t.y. 7 iš 7 (100%). Taip pat didžioji dauguma (virš 70%) dalyvauja minint Velykas (6 iš 7), Naujuosius metus (5 iš 7) bei Jonines (5 iš 7). Bendras vaizdas toks, kad šiame skyriuje baismę atliekantys jaunuoliai aktyviai dalyvauja organizuojamose šventėse.

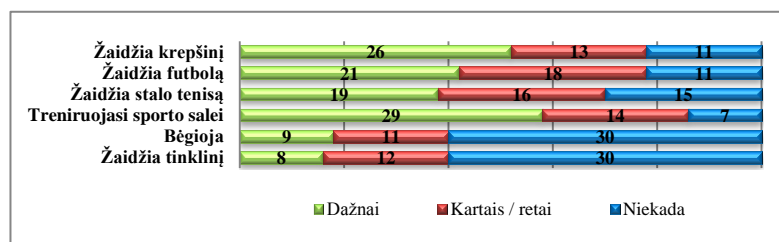
14 pav. Respondentų dalyvavimas šventėse (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Sportinė veikla. Respondentai pažymėjo, kad nepriklausomai nuo įkalinimo režimo, dažniausiai laisvalaikiu užsiima sportu. Taigi, jaunuolių buvo klausama: kokiomis sporto šakomis jie dažniausiai užsiima. Tardymo izoliatoriuje (žr. 15 pav.) esantys respondentai pažymėjo, kad dažniausiai treniruojasi sporto salei (10 iš 20 (50%) dažnai, 6 iš 20 (30%) kartais/retai). Tačiau dauguma prirašė komentarą, kad sporto salė yra jų kamera. Nes jie neturi kitų sąlygų užsiimti sportu. Kitomis sporto šakomis tardymo izoliatoriuje respondentai užsiima labai retai (2 – 4 iš 20) arba niekada (17 - 19 iš 20).

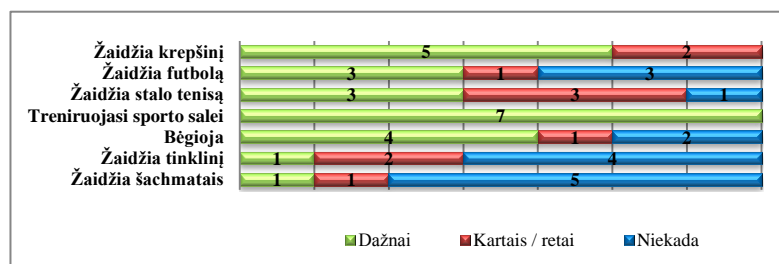
15 pav. Sportinė veikla kuria užsiima respondentai (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Pataisos namuose bausmę atliekantys respondentai (žr. 16 pav) dalyvauja žymiai įvairesnėse sportinėse veiklose. Dauguma dažnai (virš 50%) žaidžia krepšinį (26 iš 50) bei treniruojas sporto salėje (29 iš 50). Taip pat respondentai pažymėjo, kad dažnai ar kartais/retai žaidžia futbolą (dažnai 21 iš 50, kartais/retai 18 iš 50) ir stalo tenisą (dažnai 19 iš 50, kartais/retai 16 iš 50). Duomenys žymiai geresni nei tardymo izoliatoriuje, nes respondentai pataisos namuose gali laisvai vaikščioti ir jie turi sąlygas bei inventorių užsiimti šiomis sporto šakomis. Tačiau turbūt ne visi sportuoja sporto salėje, nes kalėjimo subkultūros įtaka yra stipri. Atstumtieji negali sportuoti kartu su „kietaisiais“, todėl dalis respondentų to atsisako.

16 pav. Sportinė veikla kuria užsiima respondentai (Pataisos namuose N=50)

Sportinė veikla yra ypač populiari Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 17 pav.). Visi respondentai 7 iš 7 pasisakė, kad dažnai treniruojas sporto salėje. Jų patalpose yra asmeninė sporto salė, tad sąlygos tikrai tinkamos. Taip pat respondentai dažnai žaidžia krepšinį (5 iš 7), bėgioja (4 iš 7). 2 respondentai parašė dar vieną sporto šaką: jie žaidžia šachmatais. Bendras vaizdas toks, kad daugiausiai sportine veikla užsiima būtent šiame skyriuje bausmę atliekantys jaunuoliai. Nes jų yra tik 7 ir kalėjimo subkultūros įtaka jau yra žymiai mažesnė.

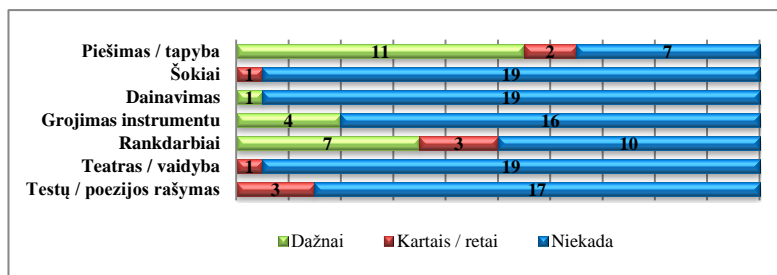

17 pav. Sportinė veikla kuria užsiima respondentai (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Sporto renginiai. Respondentų buvo klausama: kokiose sporto renginiuose jie dalyvauja ir kaip dažnai. Jeigu sportinė veikla yra tokia svarbi jaunuoliams, tai įstaigos tikslas turi būti ją skatinti. O sporto varžybos yra gera motyvacija mokytis dirbti komandoje ir tobulėti šioje srityje. Varžybų metu jaunuoliai gali parodyti savo sugebėjimus ir išmokti sveikos konkurencijos. Tardymo izoliatoriuje (žr. 3 priedas 1 pav.) jaunuoliai niekada nedalyvauja varžybose (19 – 20 iš 20). Vienintelės išimtys kurias jie pažymėjo buvo svorių kilnojimo varžybos (1 iš 20 – dažnai, 4 iš 20 – kartais / retai) ir futbolo varžybos (1 iš 20 – dažnai). Tačiau bendras vaizdas toks, kad tardymo izoliatoriuje sporto renginiai nevyksta. Tuo tarpu pataisos namuose (žr. 3 priedas 2 pav.) jaunuoliai dažniau dalyvauja sporto renginiuose. Dažniausiai tai krepšinio (16 iš 50 – dažnai, 19 iš 50 – kartais / retai) ir futbolo (11 iš 50 – dažnai, 19 iš 50 - kartais/ retai) varžybos bei svorių kilnojimo rungtys (10 iš 50 – dažnai, 19 iš 50 – kartais / retai). Tačiau labiausiai sporto renginiuose dalyvauja respondentai bausmę atliekantys Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 3 priedas 3 pav.). 5 iš 7 respondentų dažnai dalyvauja krepšinio varžybose. Taip pat estafečių rungtyse (3 iš 7 dažnai) ir stalo teniso (2 iš 7 – dažnai, 2 iš 7 – kartais / retai) ar svorio kilnojimo varžybose (2 iš 7 – dažnai, 2 iš 7 – kartais / retai).

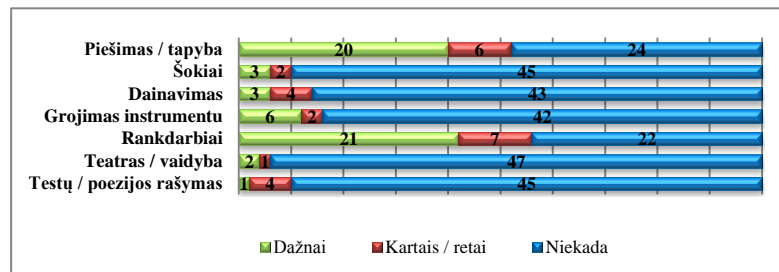
2.2. Menas ir kultūra

Meninė veikla. Jaunuolių buvo klausama kokia kūrybine (menine) veikla jie užsiima įkalinimo įstaigoje ir kaip dažnai. Šioje srityje tardymo izoliatoriuje bausmę atliekantys respondentai (žr. 18 pav.) pasisakė labiau į teigiamą pusę, nes nors ir izoliuotas žmogus vistiek gali užsiimti kūryba. Didžioji dauguma respondentų (11 iš 20 – dažnai, 2 iš 20 – kartais retai) tardymo izoliatoriuje užsiima piešimu (tapyba). Taip pat dažnai arba kartais užsiima rankdarbiais (7 iš 20 – dažnai, 3 iš 20 – kartais retai) ar groja instrumentu (4 iš 20 – dažnai). Šiuos duomenis patvirtina tai, kad prie kamerų tardymo izoliatoriuje prikabinta labai daug nuteistųjų piešinių. O skaitykloje ir darbuotojų kabinetuose yra daug nuteistųjų pagamintų rankdarbių. Tačiau tardymo izoliatoriuje niekada jaunuoliai neužsiima šokiais (19 iš 20 – niekada), dainavimu (19 iš 20 – niekada), vaidyba (19 iš 20 – niekada) ar poezija (17 iš 20 – niekada).

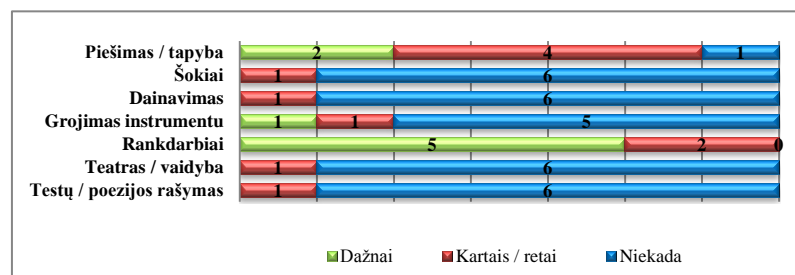
18 pav. Meninė veikla kuria užsiima respondentai (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Meninė veikla pataisos namuose taip pat yra paplitusi (žr. 19 pav). Tačiau duomenys nelabai skiriasi nuo tardymo izoliatoriuje esančių respondentų. Daugiausiai respondentai dažnai užsiima rankdarbiais (21 iš 50) ir piešimu / tapyba (20 iš 50) . Tai gali patvirtinti jų kamerosse stovintys rankdarbiai, kurių yra tikrai labai daug. Bei paveikslais nukabintos kamerų ir koridorių sienos. Kai kurie jaunuoliai yra ypatingai talentingi. Žymiai mažiau respondentų nei tardymo izoliatoriuje groja instrumentais (6 iš 50 – dažnai, 2 iš 50 – kartais / retai). Tačiau mažuma dar paminėjo, kad dainuoja (3 iš 50 – dažnai, 4 iš 50 kartais / retai), šoka (3 iš 50 – dažnai, 2 iš 50 – kartais / retai), vaidina (2 iš 50 – dažnai, 1 iš 50 – kartais / retai) ir rašo poeziją (1 iš 50 – dažnai, 4 iš 50 – kartais / retai). Meninė veikla pataisos namuose nėra labai paplitusi, nes jaunuoliai prioritetą teikia sportui.

19 pav. Meninė veikla kuria užsiima respondentai (Pataisos namuose N=50)

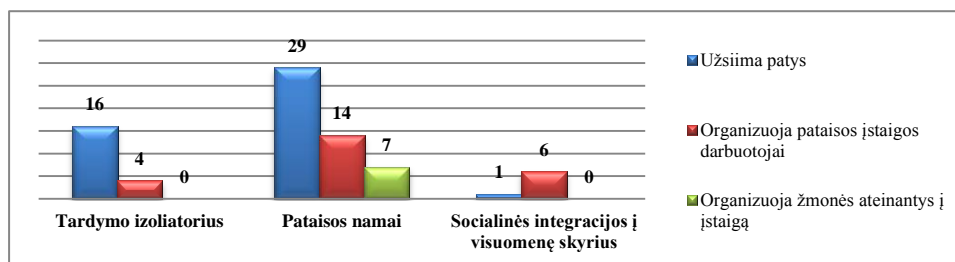
Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 20 pav) respondentai labai dažnai (5 iš 7) užsiima rankdarbiais. Taip pat dauguma dažnai (2 iš 7) arba kartais (4 iš 7) piešia, bei mažuma dažnai groja instrumentu (1 iš 7). Tačiau ir šiame skyriuje meninė veikla nėra labai populiari sociokultūrinės veiklos forma.

20 pav. Meninė veikla kuria užsiima respondentai (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Taip pat respondentų buvo klausiama: kas dažniausiai organizuoja meninę veiklą įstaigoje (žr. 21 pav.). Tardymo izoliatoriuje esantys jaunuoliai pažymėjo, kad dažniausiai jie menine veikla užsiima patys (16 iš 20). Didžioji dauguma pataisos namuose esančių respondentų (29 iš 50) taip pat pažymėjo, kad menine veikla jie užsiima patys. Socialinės integracijos skyriuje tik 1 iš 7 jaunuolių patys užsiima menine veikla, jie pažymėjo, kad meninę veiklą jiems

organizuoja pataisos įstaigos darbuotojai (6 iš 7). Tik pataisos namuose esantys jaunuoliai (7 iš 50) pažymėjo, kad prie meninės veiklos organizavimo prisideda žmonės ateinantys į įstaigą iš laisvės. Apibendrinant lentelėje pateiktus duomenis, galima teigti, kad pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuje menine veikla jaunuoliai dažniausiai užsiima patys, o Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje šią veiklą organizuoja pataisos įstaigos darbuotojai.

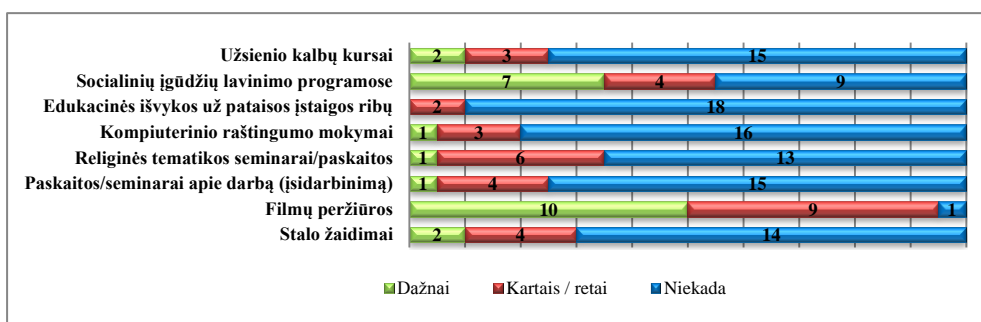
21 pav. Meninės veiklos organizavimo ypatumai įstaigoje (N=77)

Kultūriniai renginiai. Respondentų buvo klausiama ar įkalinimo įstaigoje jie dalyvauja kultūrinuose renginiuose ir kaip dažnai. Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai (žr. 3 priedas 4 pav.) paminėjo, kad dažnai (4 iš 20) ar kartais (6 iš 20) dalyvauja piešinių parodose. Taip pat 1 iš 20 paminėjo, kad dažnai dalyvauja rankdarbių parodose. Tačiau absoliuti dauguma nedalyvauja kultūrinuose renginiuose. Tardymo izoliatoriuje jie neorganizuojami. Šiek tiek geresnė situacija yra pataisos namuose (žr. 3 priedas 5 pav.). 12 iš 50 respondentų teigia, kad dažnai dalyvauja koncertuose, o 18 iš 50 kartais / retai. Taip pat respondentai dalyvauja spektakliuose (9 iš 50 – dažnai, 12 iš 50 – kartais / retai), rankdarbių (6 iš 50 – dažnai, 6 iš 50 – kartais /retai) ir piešinių (8 iš 50 – dažnai, 13 iš 50 – kartais / retai) parodose. Taigi, pataisos namuose yra organizuojami įvairūs kultūriniai renginiai, tačiau dauguma juose niekada nedalyvauja. Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai (žr. 3 priedas 6 pav.) teigia, kad niekada dažnai nedalyvauja kultūrinuose renginiuose. Tik kartais / retai dalyvauja spektakliuose (5 iš 7) ir koncertuose (6 iš 7). Jaunuoliai niekada nedalyvauja rankdarbių parodose (7 iš 7). Taigi, kultūriniai renginiai nėra labai paplitę įstaigoje.

2.3. Švietimas ir auklėjimas

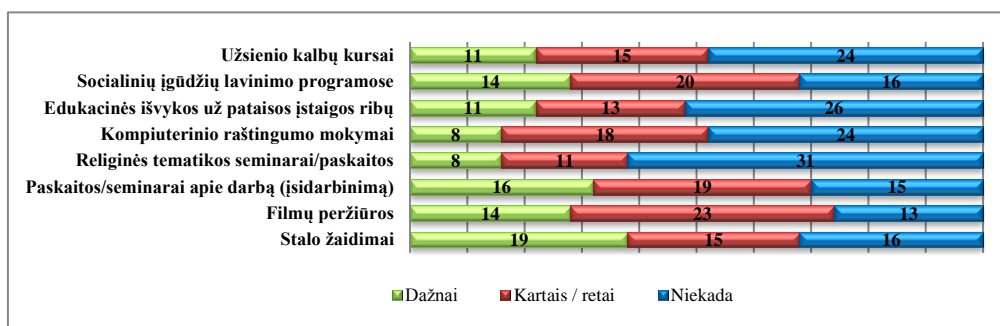
Dalyvavimas edukacinėje veikloje. Pirmame skyriuje jau buvo aptarta, kad beveik visi respondentai mokosi įkalinimo įstaigoje. Tačiau toliau bus analizuojama kokiose edukacinėse veiklose dalyvauja respondentai ir kaip dažnai. Tardymo izoliatoriuje (žr. 22 pav.) pagrindinė edukacinė veikla yra filmų peržiūros (10 iš 20 – dažnai, 9 iš 20 – kartais / retai). Taip pat respondentai dažnai dalyvauja socialinių įgūdžių lavinimo programose (7 iš 20). Maža dalis (2 iš

20) dažnai žaidžia stalo žaidimus ir mokosi užsienio kalbos. Tačiau dauguma niekada nedalyvauja edukacinėje veikloje.

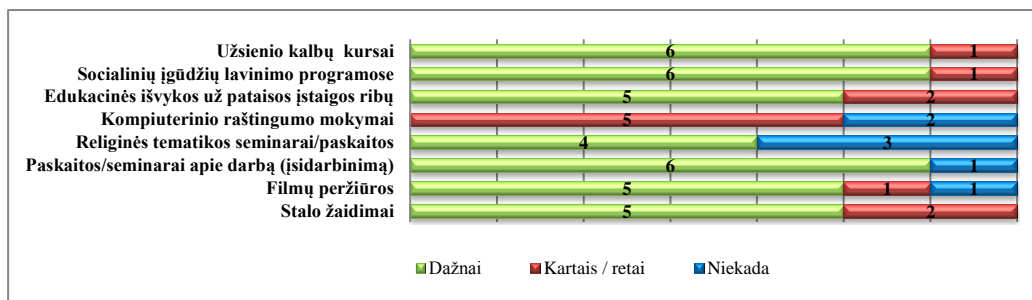
22 pav. Respondentų dalyvavimas edukacinėje veikloje (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Pataisos namuose situacija yra geresnė (žr. 23 pav.). Dauguma jaunuolių žaidžia stalo žaidimus (19 iš 50 – dažnai, 15 iš 50 – kartais / retai), dalyvauja paskaitose apie įsidarbinimą (16 iš 50 – dažnai, 19 iš 50 – kartais / retai) bei socialinių įgūdžių lavinimo programose (14 iš 50 – dažnai, 20 iš 50 – kartais / retai). Taip pat 11 iš 50 (dažnai) ir 13 iš 50 (kartais) respondentų turi galimybę dalyvauti edukacinėse išvykose už įstaigos ribų. Taip pat daugiau nei pusę dažnai (8 iš 50) ar kartais (18 iš 50) dalyvauja kompiuterinio raštingumo kursuose. Taigi, pataisos namuose jaunuoliai turi galimybę ir dalyvauja įvairiose edukacinėse veiklose.

23 pav. Respondentų dalyvavimas edukacinėje veikloje (Pataisos namuose N=50)

Ypač gera situacija yra Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 24 pav.). 6 iš 7 respondentų dažnai dalyvauja užsienio kalbų mokymuose, socialinių įgūdžių lavinimo programose bei paskaitose apie darbą ir įsidarbinimą. Taip pat 5 iš 7 respondentų dažnai žaidžia stalo žaidimus, dalyvauja filmų peržiūrose, keliauja į edukacines išvykas už įstaigos ribų. 4 iš 7 dažnai dalyvauja religinės tematikos paskaitose. Tik kompiuterinio raštingumo kursuose respondentai dalyvauja kartais (5 iš 7). Taigi, šiame skyriuje edukacinė veikla tikrai yra vykdoma.

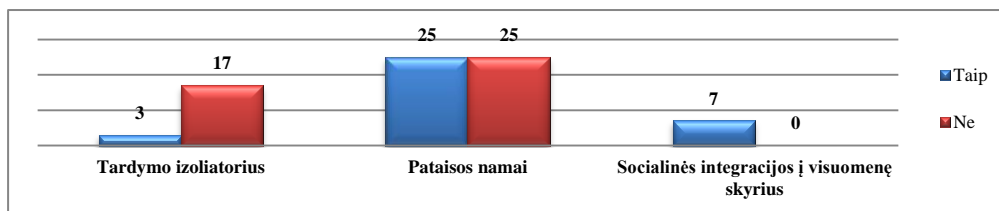

24 pav. Respondentų dalyvavimas edukacinėje veikloje (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Dalyvavimas korekcinėse / reabilitacinėse programose. Respondentų buvo klausama ar dažnai jie dalyvauja tam tikrose korekcinėse / reabilitacinėse programose. Tardymo izoliatoriuje (žr. 3 priedas 7 pav.) tik 4 iš 20 jaunuolių dažnai dalyvauja priklausomybių gydymo/prevencijos programose, jose 4 iš 20 respondentų dalyvauja kartais / retai. Taip pat 3 iš 20 respondentų pažymėjo, kad dažnai dalyvauja įsidarbinimo galimybių programoje. Tačiau bendras vaizdas yra tas, kad jaunuoliai esantys tardymo izoliatoriuje beveik niekada nedalyvauja korekcinėse / reabilitacinėse programose. Pataisos namuose situacija yra geresnė (žr. 3 priedas 8 pav.). 16 iš 50 respondentų dažnai dalyvauja įsidarbinimo ir priklausomybių gydymo programose (15 iš 50). Taip pat dalis šiose programose dalyvauja kartais. Taip pat 11 iš 50 dažnai dalyvauja sveikos gyvensenos ugdymo programoje. O 7 iš 50 dažnai dalyvauja asocialaus mąstymo korekcijos, darbo teisės pagrindų ir tėvystės įgūdžių programose. Ypač gera situacija yra Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 3 priedas 9 pav.). Čia net 6 iš 7 respondentų dažnai dalyvauja priklausomybių gydymo / prevencijos, darbo teisės pagrindų, įsidarbinimo galimybių, sveikos gyvensenos programose. Taip pat 4 iš 7 jaunuolių dažnai dalyvauja asocialaus mąstymo korekcijos ir tėvystės įgūdžių ugdymo programose. Apibendrinant, įstaigoje jaunuoliai turi galimybę dalyvauti korekcinėse programose, ypač būnant Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje.

2.4. Bendruomenės kūrimas: tarpinstituciniai ryšiai ir savanorystė

Savanoriai. Savanorystė įkalinimo įstaigoje yra labai svarbi sritis. Užsienio šalių patirtis rodo, kad savanoriai gali pagerinti nuteistųjų resocializacijos procesą. Respondentų buvo klausama ar prie sociokultūrinės veiklos organizavimo prisideda savanoriai (žr. 25 pav.). Tardymo izoliatoriuje net 17 iš 20 teigia, kad savanoriai nevykdo jiems užimtumų. Pataisos namuose 25 iš 50 teigia, kad jiems savanoriai vykdo užimtumus, o 25 iš 50 sako – ne. Tai gali būti dėl to, kad į vieną būrį ateina savanoriai, o į kitą – ne. Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje visiems respondentams t.y. 7 iš 7 savanoriai vykdo sociokultūrinės veiklas. Taigi bendrai savanoriai veiklas vykdo kiekvienam įkalinimo įstaigos skyriuje, bet ypač Socialinės integracijos į visuomenę.

25 pav. Savanorių dalyvavimas vykdant sociokultūrinės veiklas pataisos įstaigoje (N=77)

Taigi, bendrai 45% t.y. 35 iš 77 respondentų teigia, kad savanoriai jiems organizuoja sociokultūrinės veiklas. Būtent šios dalies respondentų buvo klausama ką jie veikia su savanoriais (žr. 3 priedas 10 pav.). 16 iš 35 teigia, kad jie dažniausiai tiesiog kalbasi ir bendrauja su savanoriais. Bendravimas su asmenimis iš laisvės dažniausiai turi teigiamos įtakos nuteistųjų resocializacijai. 11 iš 35 respondentų teigia, kad savanoriai jiems veda seminarus ir mokymus. Taip pat mažesnė dalis parašė, kad jie su savanoriais žaidžia žaidimus (6 iš 35), dainuoja (1 iš 35) arba nieko neveikia (1 iš 35).

Kiti asmenys / organizacijos ateinantys iš laisvės. Nuteistieji vertindami sociokultūrinės veiklos organizavimą, turėjo vertinti kas ir kokių dažnumu prisideda prie sociokultūrinės veiklos organizavimo (plačiau 3 poskyryje). Dalis pateiktų variantų yra asmenys ir organizacijos ateinantys iš laisvės. Trumpai aptarsime, ar jie prisideda prie sociokultūrinių veiklų organizavimo nepilnamečiams nuteistiesiems. Tardymo izoliatoriuje (žr. 26 pav.) 1 iš 20 respondentų teigia, kad dažnai sociokultūrinės veiklas organizuoja religinių bendruomenių atstovai. Taip pat kartais prisideda darbo biržos atstovai (1 iš 20), menininkai (1 iš 20) ir savanoriai (3 iš 20). Pataisos namuose (žr. 27 pav.) esantys respondentai teigia, kad užimtumus jiems organizuoja darbo biržos atstovai (17 iš 50 – dažnai, 13 iš 50 – kartais / retai), religinės organizacijos (12 iš 50 – dažnai, 8 iš 50 – kartais / retai) bei savanoriai (11 iš 50 – dažnai, 16 iš 50 – kartais / retai). Taip pat prisideda ir menininkai (7 iš 50 – dažnai, 10 iš 50 – kartais / retai). Tačiau geriausia situacija yra Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 28 pav.). Respondentai teigia, kad užimtumus jiems organizuoja darbo biržos atstovai (2 iš 7 – dažnai, 2 iš 7 – kartais / retai) ir menininkai (2 iš 7 – dažnai, 1 iš 7 – kartais / retai). O savanoriai dar dažniau (6 iš 7 – dažnai, 1 iš 7 – kartais / retai). Tai tik patvirtina, kad šiame skyriuje savanoriai prisideda prie sociokultūrinių veiklų organizavimo.

Apibendrinant visą 2 skyrių galima teigti, kad šioje įstaigoje yra organizuojamos įvairios sociokultūrinės veiklos formos. Kalbant apie **rekreacija** nuteistieji laisvalaikiu dažniausiai sportuoja arba žiūri televizorių. Dažniausiai minimos šventės yra Kalėdos, Velykos bei Naujųjų metų sutikimas. Daugiausiai respondentai sportuoja sporto salėje arba žaidžia krepšinį. Respondentai dažniausiai įstaigoje dalyvauja krepšinio varžybose. Geriausiai rekreacinė sistema nepilnamečiams nuteistiesiems yra išvystyta Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje bei pataisos namuose. Tardymo izoliatoriuje šių veiklų yra labai mažai.

Meno ir kultūros srityje pastebima tai, kad meninė veikla nėra ypatingai populiari tarp nuteistųjų, išimtis yra tik piešimas ir rankdarbiai. Dažniausiai menine veikla jaunuoliai užsiima patys, tik Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje šią veiklą organizuoja įstaigos darbuotojai. Kultūriniai renginiai įstaigoje nėra ypatingai paplitę, tik kartais vyksta koncertai, spektakliai bei piešinių ir rankdarbių parodos.

Švietimo ir auklėjimo srityje pastebėtina tai, kad tardymo izoliatoriuje dažnai vykta filmų peržiūros. Socialinių įgūdžių lavinimo programos yra vykdomos kiekvienam įstaigos skyriuje. Pataisos namuose jaunuoliai dalyvauja įvairiose edukacinėse veiklose, o Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje beveik visi respondentai dažnai dalyvauja programose ir edukacinėse išvykose už įstaigos ribų. Respondentai dažniausiai dalyvauja priklausomybių gydymo / prevencijos bei įsidarbinimo galimybių programose. Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje visose programose intensyviai dalyvauja beveik visi respondentai.

Bendruomenės kūrimo srityje buvo aptarta savanorystės svarba. 45% respondentų teigia, kad sociokultūrinės veiklas jiems organizuoja savanoriai. Socialinės integracijos skyriaus jaunuoliams jos vykdomos 100%. Dažniausiai savanoriai su jaunuoliais bendrauja arba veda jiems mokymus. Taip pat prie sociokultūrinių veiklų organizavimo įstaigoje prisideda darbo biržos atstovai, religinės organizacijos bei menininkai.

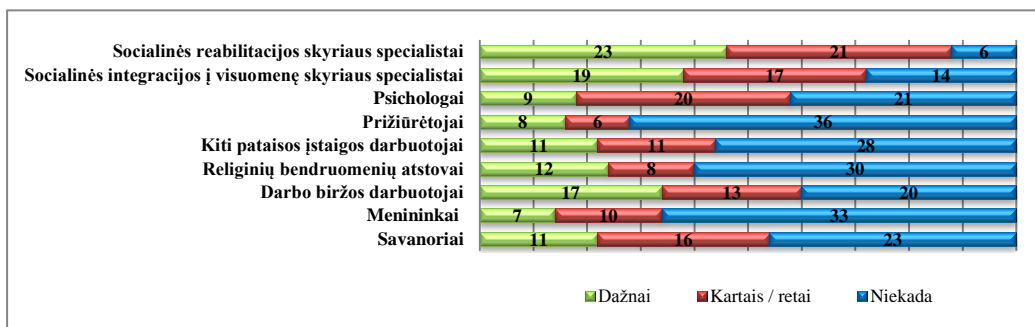
3. Sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje organizavimo ypatumai

Norint išsiaiškinti sociokultūrinės veiklos organizavimo ypatumus įstaigoje respondentų buvo klausiama kurie specialistai jiems dažniausiai organizuoja sociokultūrinės veiklas. Tardymo izoliatoriuje (žr. 26 pav.) esantys respondentai paminėjo, kad dažniausiai sociokultūrinės veiklas jiems organizuoja Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai (11 iš 20 – dažnai, 4 iš 20 – kartais / retai). Taip pat šias veiklas respondentams organizuoja psichologai (9 iš 20 – dažnai, 5 iš 20 – kartais / retai), kiti pataisos įstaigos darbuotojai (1 iš 20 – dažnai, 4 iš 20 kartais / retai) bei religinių bendruomenių atstovai (1 iš 20 – dažnai, 3 iš 20 – kartais retai). Respondentai pažymėjo, kad prie sociokultūrinių veiklų niekada neprisideda prižiūrėtojai (19 iš 20 – niekada), darbo biržos atstovai (19 iš 20 – niekada) ir menininkai (19 iš 20 – niekada).

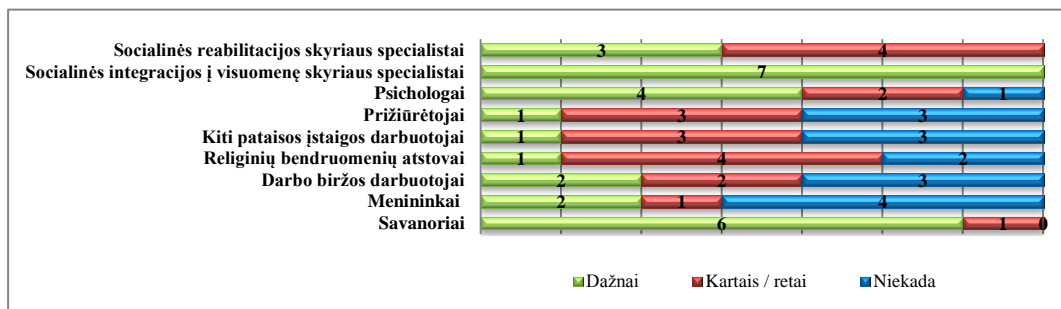
26 pav. Respondentams sociokultūrinės veiklas įstaigoje organizuoja (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Respondentai bausmę atliekantys pataisos namuose (žr. 27 pav.) teigia, kad dažniausiai sociokultūrinės veiklas jiems organizuoja Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai (23 iš 50 – dažnai, 21 iš 50 – kartais / retai), Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistai (19 iš 50 – dažnai, 17 iš 50 – kartais / retai), darbo biržos atstovai (17 iš 50 – dažnai, 13 iš 50 – kartais / retai) ir savanoriai (11 iš 50 – dažnai, 16 iš 50 – kartais / retai). Mažiausiai prie sociokultūrinės veiklos organizavimo prisideda prižiūrėtojai (36 iš 50 – niekada), religinių bendruomenių atstovai (30 iš 50 – niekada) ir menininkai (33 iš 50 – niekada).

27 pav. Respondentams sociokultūrinės veiklas įstaigoje organizuoja (Pataisos namuose N=50)

Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 28 pav.) bausmę atliekantys jaunuoliai paminėjo, kad dažniausiai sociokultūrinės veiklas jiems organizuoja jų skyriaus specialistai (7 iš 7 – dažnai) ir savanoriai (6 iš 7 – dažnai, 1 iš 7 – kartais / retai). O mažiausiai šias veiklas organizuoja prižiūrėtojai (3 iš 7 – niekada), kiti įstaigos darbuotojai (3 iš 7 – niekada) ir menininkai (4 iš 7 – niekada).

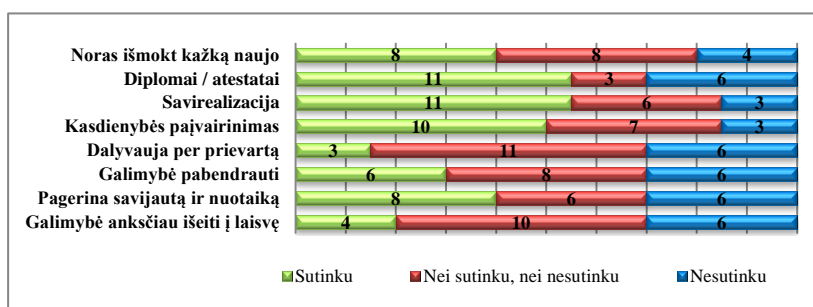

28 pav. Respondentams sociokultūrinės veiklas įstaigoje organizuoja (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Apibendrinant 3 skyrių galima teigti, kad daugiausiai prie sociokultūrinės veiklos organizavimo įstaigoje prisideda Socialinės rehabilitacijos skyriaus specialistai (37 iš 77 – dažnai), Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistai (26 iš 77 – dažnai) ir savanoriai (17 iš 77 – dažnai).

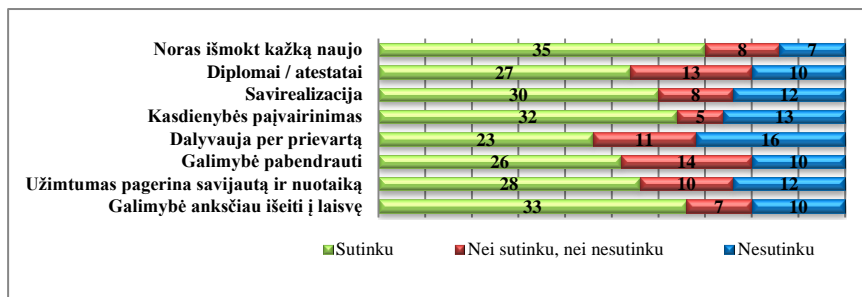
4. Sociokultūrinės veiklos ir nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos sąsajos

Veiksniai motyvuojantys dalyvauti sociokultūrinėse veiklose. Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti ar sociokultūrinė veikla prisideda prie nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos ir kaip. Norint tai išsiaiškinti respondentams buvo užduodami tam tikri klausimai. Pirmasis klausimas buvo, kas motyvuoja respondentus dalyvauti sociokultūrinėse veiklose. Tardymo izoliatoriuje (žr. 29 pav.) esančių respondentų teigimu, sociokultūrinėse veiklose dalyvauti juos dažniausiai motyvuoja gaunami diplomai/atestatai (11 iš 20 – sutinku), galimybė save realizuoti (11 iš 20 – sutinku), noras išmokti kažką naujo (8 iš 20 – sutinku) ir šios veiklos pagerina respondentų savijautą ir nuotaiką (8 iš 20 – sutinku).

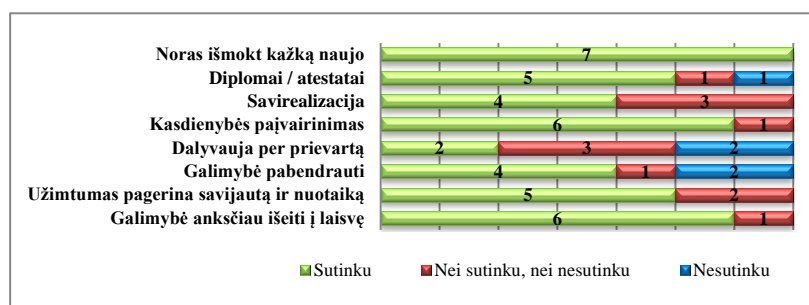
29 pav. Veiksniai motyvuojantys respondentus dalyvauti sociokultūrinėje veikloje (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Pataisos namuose (žr. 30 pav.) esantys respondentai teigia, kad visi pateikti teiginiai juos dažniausiai motyvuoja dalyvauti sociokultūrinėse veiklose. Labiausiai respondentus motyvuoja noras išmokti kažką naujo (35 iš 50 – sutinku), galimybė anksčiau išeiti į laisvę (33 iš 50 – sutinku), šios veiklos pajvairina kasdienybę (32 iš 50 – sutinku) bei savirealizacija (30 iš 50 – sutinku). 23 iš 50 respondentų pažymėjo, kad šiose veiklose įstaigoje dalyvauja per prievartą.

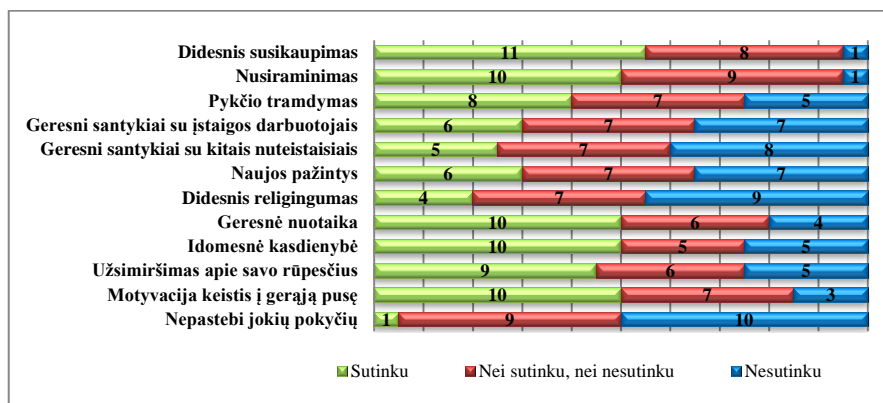
30 pav. Veiksniai motyvuojantys respondentus dalyvauti sociokultūrinėje veikloje (Pataisos namuose N=50)

Respondentai esantys socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 31 pav.) teigia, kad labiausiai sociokultūrinėse veiklose juos motyvuoja dalyvauti noras išmokyti kažką naujo (7 iš 7 – sutinku), galimybė anksčiau išeiti į laisvę (6 iš 7 – sutinku), šios veiklos pajvairina jų kasdienybę (6 iš 7 – sutinku), šios veiklos pagerina savijautą ir nuotaiką (5 iš 7 – sutinku).

31 pav. Veiksniai motyvuojantys respondentus dalyvauti sociokultūrinėje veikloje (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

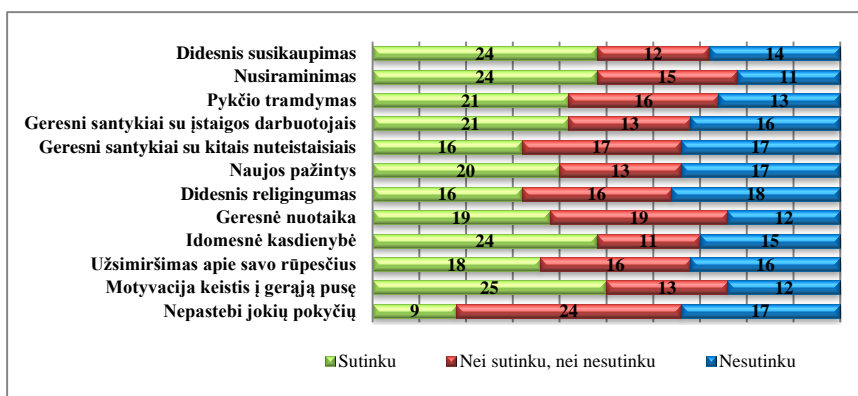
Pastebimi pokyčiai, dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose. Tyrimo metu respondentų buvo klausama kokius asmeninius ar aplinkos pokyčius jie pastebi dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose. Tardymo izoliatoriuje (žr. 32 pav.) esantys respondentai teigia, kad šios veiklos padeda labiau susikaupti (11 iš 20 – sutinku), jos padeda nusiraminti, pagerina nuotaiką, pajvairina jų kasdienybę ir motyvuoja juos keistis į gerą pusę (10 iš 20 – sutinku).

32 pav. Respondentų dažniausiai pastebimi pokyčiai, dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose (Tardymo izoliatoriuje N=20)

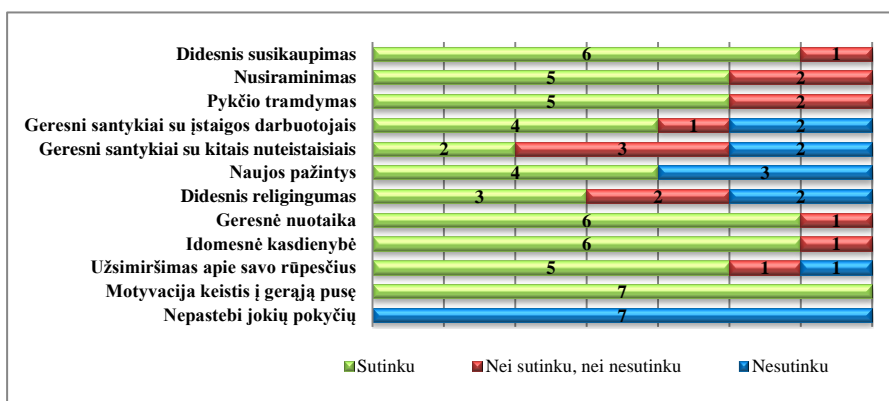
Pataisos namuose (žr. 33 pav.) esančių respondentų teigimu, sociokultūrinės veiklos motyvuoja juos keistis į gerą pusę (25 iš 50 – sutinku), padeda labiau susikaupti, nusiraminti ir

paįvairina jų kasdienybę (24 iš 50 – sutinku). Taip pat šios veiklos prisideda prie geresnių santykių su įstaigos darbuotojais ir padeda tramdyti pyktį (21 iš 50 – sutinku).

33 pav. Respondentų dažniausiai pastebimi pokyčiai, dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose (Pataisos namuose N=50)

Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 34 pav.) esantys jaunuoliai teigia, kad sociokultūrinės veiklos motyvuoja juos visus keistis į gerąją pusę (7 iš 7 – sutinku). Respondentai pastebi, kad šių veiklų dėka jie yra labiau susikaupę bei geresnės nuotaikos (6 iš 7 – sutinku). Taip pat respondentai teigia, kad šios veiklos paįvairina jų kasdienybę įstaigoje (6 iš 7 – sutinku), padeda nusiraminti, tramdyti pyktį ir užsimiršti apie savo rūpesčius (5 iš 7 – sutinku).

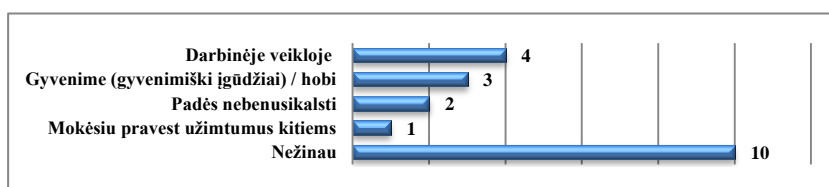
34 pav. Respondentų dažniausiai pastebimi pokyčiai, dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Apibendrinant visų respondentų mintis, galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos motyvuoja jaunuolius keistis į gerąją pusę (42 iš 77 – sutinku). Šios veiklos padeda susikaupti (41 iš 77 – sutinku), nusiraminti (39 iš 77 – sutinku), tramdyti pyktį (34 iš 77 – sutinku), gerina nuotaiką (35 iš 77 – sutinku) ir paįvairina respondentų kasdienybę (40 iš 77 – sutinku).

Sociokultūrinių veiklų reikalingumas įstaigoje. Respondentų buvo klausiama, kuo sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje yra reikalingos. Tardymo izoliatoriuje esančių respondentų (žr. 3 priedas 11 pav.) dauguma t.y. 7 iš 20 teigia, kad šios veiklos yra reikalingos

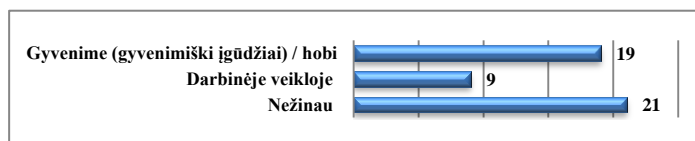
tam, kad greičiau praeitų laikas įkalinimo įstaigoje. 4 iš 20 teigia, kad šios veiklos yra skirtos įgauti naujų įgūdžių, kažko išmokti. Taip pat respondentai paminėjo, kad jos reikalingos bendravimo palaikymui (3 iš 20), nusiramimui (2 iš 20), santykių gerinimui su kitais nuteistaisiais (1 iš 20). 2 iš 20 teigia, kad jos padeda neišprotėti įkalinimo įstaigoje. Pataisos namuose esantys respondentai (žr. 3 priedas 12 pav.), taip pat teigia, kad šios veiklos padeda pagreitinti laiko tėkmę įkalinimo įstaigoje (12 iš 50). Taip pat šios veiklos yra reikalingos integracijai / pasitaisymui (11 iš 50), saviugdai (10 iš 50), naujoms žinioms (3 iš 50) bei bendravimo palaikymui (2 iš 50). Respondentai kaip ir tardymo izoliatoriuje paminėjo, kad šios veiklos padeda neišprotėti (3 iš 50). Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai (žr. 3 priedas 13 pav.) paminėjo tris priežastis kodėl sociokultūrinės veiklos yra reikalingos įkalinimo įstaigoje: jos ugdo norą būti geriems / nebenusikalsti (4 iš 7), padeda įgauti naujų įgūdžių (2 iš 7) ir padeda neišprotėti (1 iš 7).

Kuo organizuojama sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę. Respondentų taip pat buvo klausiama, kuo organizuojama įkalinimo įstaigoje sociokultūrinė veikla bus naudinga jiems išėjus į laisvę. Tardymo izoliatoriuje (žr. 35 pav.) esančių respondentų teigimu, sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę darbinėje veikloje (4 iš 20), įgauti įgūdžiai gali padėti gyvenime arba tapti hobiu (3 iš 20), padės nebenusikalsti (2 iš 20), išmokys pravesti naudingus užimtumus kitiems (1 iš 20). Tačiau dauguma respondentų (10 iš 20) nežino kuo ši veikla jiems galėtų tapti naudinga laisvėje.

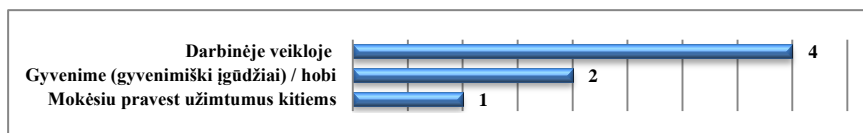
35 pav. Respondentų nuomonė, kuo organizuojama sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Pataisos namuose (žr. 36 pav.) esantys respondentai teigia, kad sociokultūrinė veikla gali padėti darbinėje veikloje (9 iš 50) ir įgauti įgūdžiai gali padėti gyvenime arba tapti hobiu (19 iš 50). Tačiau kaip ir tardymo izoliatoriuje, didžioji dauguma nežino (21 iš 50) kuo ši veikla gali būti naudinga laisvėje.

36 pav. Respondentų nuomonė, kuo organizuojama sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę (Pataisos namuose N=50)

Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 37 pav.) esantys jaunuoliai teigia, kad sociokultūrinė veikla laisvėje bus naudinga darbinėje veikloje (4 iš 7), įgauti įgūdžiai gali padėti gyvenime arba tapti hobiu (2 iš 7) ir išmokys praversti naudingus užimtumus kitiems (1 iš 7).

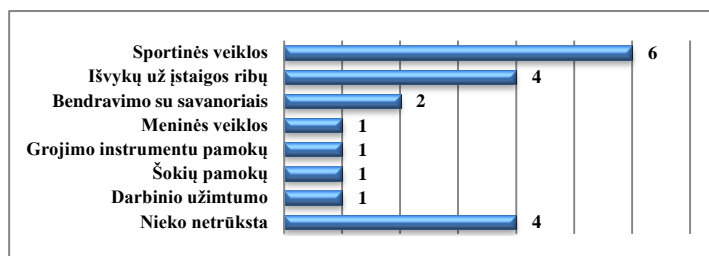

37 pav. Respondentų nuomonė, kuo organizuojama sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Apibendrinant visą 4 skyrių, galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos gali prisidėti prie nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos. Respondentus dalyvauti sociokultūrinėse veiklose labiausiai **motyvuoja** noras išmokti kažką naujo (50 iš 77), galimybė save realizuoti (45 iš 77). Taip pat šios veiklos gerina nuteistųjų savijautą ir nuotaiką (41 iš 77), pajvairina respondentų kasdienybę (48 iš 77) ir didina galimybes anksčiau išeiti į laisvę (43 iš 77). Jaunuoliai dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose dažniausiai pastebi šiuos **pokyčius**: didesnis susikaupimas (41 iš 77), pagerėjusi nuotaika (35 iš 77), nusiraminimas (39 iš 77). Šios veiklos padeda tramdyti pyktį (34 iš 77), pajvairina kasdienybę įkalinimo įstaigoje (40 iš 77), padeda užsimiršti apie asmeninius rūpesčius (32 iš 77) bei gerina santykius su įstaigos darbuotojais (31 iš 77). Bendrai dauguma respondentų teigia, kad šios veiklos kelia motyvaciją keistis į gerąją pusę (42 iš 77). Respondentų nuomone, sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje **reikalingos**, kad greičiau praeitų laikas įkalinimo įstaigoje (19 iš 77), išmokti naujų įgūdžių (19 iš 77), bendravimo palaikymui (5 iš 77). Dalis respondentų paminėjo jog sociokultūrinės veiklos reikalingos tam „kad neišprotėtume“ (6 iš 77). Dauguma respondentų (31 iš 77) nežino kuo **sociokultūrinė veikla bus naudinga išėjus į laisvę**. Tačiau dalis paminėjo, kad ji gali praversti darbinėje veikloje (17 iš 77), įgauti įgūdžiai gali padėti gyvenime arba tapti hobiu (24 iš 77).

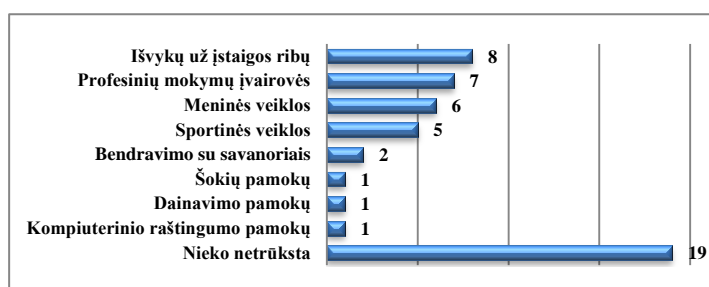
5. Sociokultūrinių veiklų įkalinimo įstaigoje bendras vertinimas

Sociokultūrinių veiklų trūkumas. Tyrimo metu, norint išsiaiškinti bendrą respondentų nuomonę apie sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje, buvo užduodami tam tikri klausimai. Visų pirma, respondentų buvo klausiama, kokių sociokultūrinių veiklų jiems trūksta. Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai (žr. 38 pav.) teigia, kad labiausiai jiems trūksta sportinės veiklos (6 iš 20), išvykų už įkalinimo įstaigos ribų (4 iš 20) ir bendravimo su savanoriais (2 iš 20). Tačiau dalis pažymėjo, kad jiems sociokultūrinių veiklų netrūksta (4 iš 20).

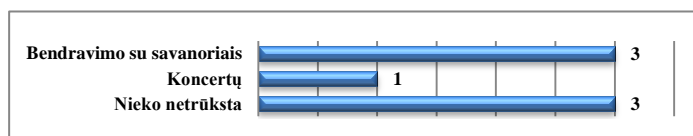
38 pav. Sociokultūrinės veiklos, kurių trūksta respondentams (Tardymo izoliatoriuje N=20)

Dauguma respondentų esančių pataisos namuose (žr. 39 pav.) teigia, kad sociokultūrinių veiklų jiems netrūksta. Tačiau dalis pažymėjo, kad jiems trūksta išvykų už įstaigos ribų (8 iš 50), profesinių mokymų įvairovės (7 iš 50), meninės (6 iš 50) ir sportinės (5 iš 50) veiklos.

39 pav. Sociokultūrinės veiklos, kurių trūksta respondentams (Pataisos namuose N=50)

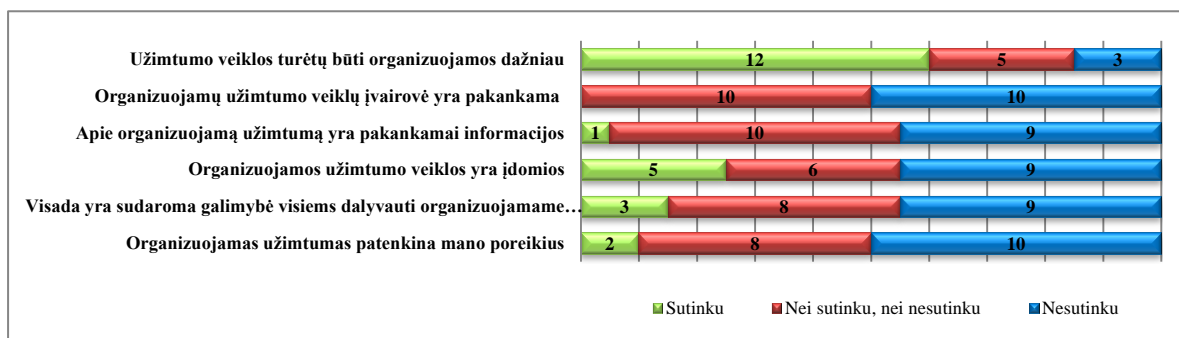
Beveik didžioji dalis respondentų esančių Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 40 pav.) paminėjo, kad jiems taip pat sociokultūrinių veiklų netrūksta (3 iš 7). Tačiau 3 iš 7 respondentų paminėjo, kad jiems trūksta bendravimo su savanoriais. Taip pat vienas respondentas paminėjo, kad jam trūksta koncertų.

40 pav. Sociokultūrinės veiklos, kurių trūksta respondentams (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

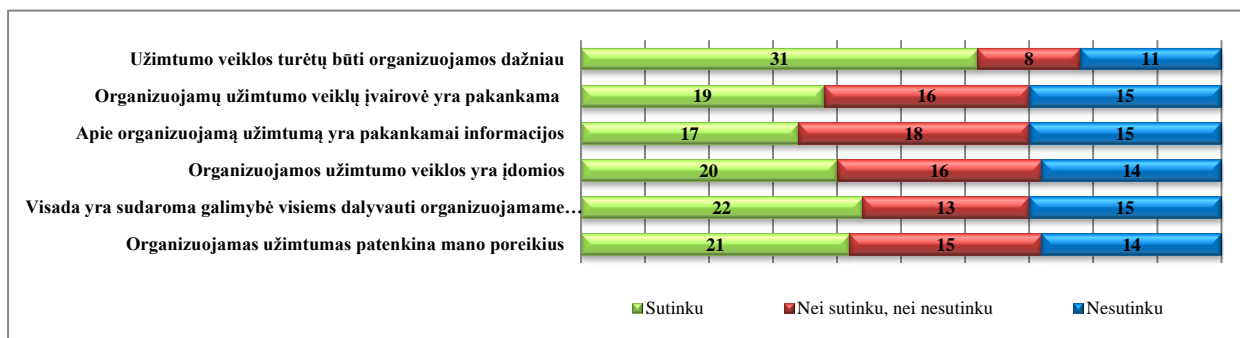
Sociokultūrinės veiklos, kuriose norėtų dalyvauti. Respondentų taip pat buvo klausiama, kokiose sociokultūrinėse veiklose jie norėtų dalyvauti. Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai (žr. 3 priedas 14 pav.) labiausiai norėtų dalyvauti kompiuterinio raštingumo mokymuose (7 iš 20), filmų peržiūrose (4 iš 20) ir sportinėje veikloje (4 iš 20). 2 respondentai paminėjo, kad nenorėtų niekur dalyvauti. Dauguma pataisos namuose esančių respondentų (12 iš 50) teigia, kad išvis nenori dalyvauti sociokultūrinėse veiklose. Tai taip pat galima priimti kaip maištavimo formą. Tačiau dalis respondentų norėtų dalyvauti sociokultūrinėse veiklose: automechanikų mokymai (10 iš 50), sportinė veikla (8 iš 50), piešimo pamokos (7 iš 50), šokių pamokos (5 iš 50). Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai paminėjo, kad norėtų daugiau užsiimti rankdarbiais (4 iš 7) ir sportine veikla (3 iš 7).

Bendras respondentų požiūris į sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje. Respondentai turėjo įvertinti bendrus teiginius apie sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje. Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai (žr. 41 pav.) teigia, kad sociokultūrinės veiklos turėtų vykti dažniau (12 iš 20). Taip pat respondentai teigia, kad tardymo izoliatoriuje sociokultūrinių veiklų įvairovė yra nepakankama (10 iš 20), informacijos apie šias veiklas taip pat nepakanka (9 iš 20) ir ne visiems yra sudaromos galimybės jose dalyvauti (9 iš 20). Bendrai organizuojamos veiklos nepatenkina daugumos respondentų poreikių (10 iš 20).

41 pav. Bendras respondentų požiūris į sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje (Tardymo izoliatoriuje N=20)

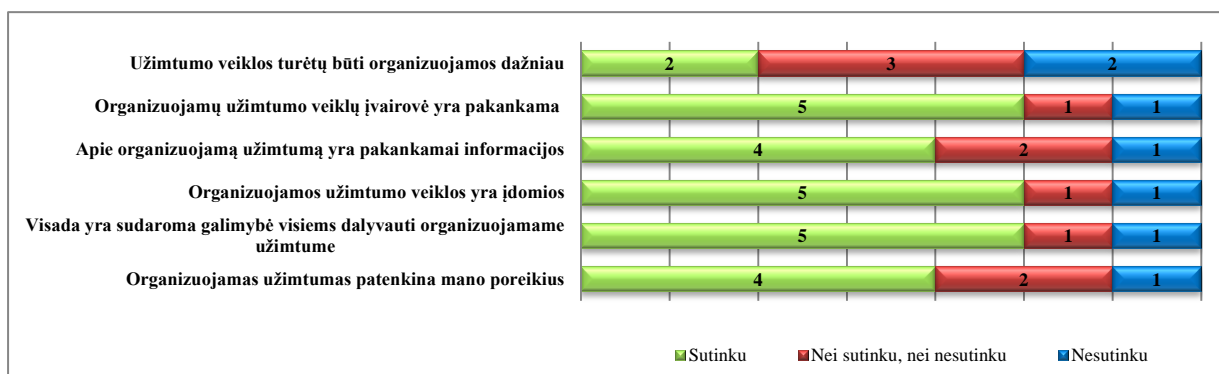
Daugumos pataisos namuose esančių respondentų (žr. 42 pav.) teigimu, sociokultūrinės veiklos įstaigoje turėtų būti organizuojamos dažniau (31 iš 50). Didžioji dauguma sutinka, kad organizuojamų veiklų įvairovė yra pakankama (19 iš 50), veiklos yra įdomios (20 iš 50) ir visada yra sudaromos galimybės dalyvauti šiose veiklose (22 iš 50). 21 iš 50 teigia, kad organizuojamas užimtumas pataisos namuose patenkina jų poreikius. Iš esmės pusė respondentų pataisos namuose yra patenkinti sociokultūrinių veiklų organizavimu, ketvirtadalis neturi nuomonės, o ketvirtadalis yra nepatenkinti.

42 pav. Bendras respondentų požiūris į sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje (Pataisos namuose N=50)

Panaši tendencija, kaip ir pataisos namuose, yra Socialinės integracijos į integracijos į visuomenę skyriuje (žr. 43 pav.). Didžioji dauguma (5 – 4 iš 7) yra bendrai patenkinti

sociokultūrinių veiklų organizavimu. Bet tik 2 sutinka, kad užimtumas galėtų būti vykdomas dažniau, reiškia čia veiklų pakanka.

43 pav. Bendras respondentų požiūris į sociokultūrinių veiklų organizavimą įkalinimo įstaigoje (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

Respondentai skalėje nuo 1 iki 10 turėjo įvertinti sociokultūrinių veiklų organizavimą Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose (žr. 44 pav.). Tardymo izoliatoriuje esančių respondentų įvertinimo vidurkis: 4,8. Tardymo izoliatoriuje sociokultūrinės veiklos ir jų organizavimas įvertintas žemiau nei vidutiniškai. Pataisos namuose esantys respondentai bendrai įvertino veiklas 5,8 balo. Tai taip pat pakankamai vidutiniškas įvertinimas. Tik Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai organizuojamas veiklas įvertino labai gerai t.y. 9,3 balo. Reiškia, būtent šiame skyriuje šios veiklos yra tinkamai organizuojamos. Bendras visų skyrių įvertinimas yra 6,6, jis yra pakankamai žemas. Jis rodo, kad bendrai sociokultūrinės veiklos įstaigoje yra vertinamos vidutiniškai.

Skvrius	Vidurkis
Tardymo izoliatorius	4,8
Pataisos namai	5,8
Socialinės integracijos į visuomenę skyrius	9,3
Bendras:	6,6

44 pav. Skalėje nuo 1 iki 10, kaip bendrai įvertintumėte užirtumo organizavimą šioje įstaigoje? (1 – labai blogai, 10 – labai gerai).

Apibendrinant visą 5 skyrių galima teigti, kad respondentai bendrai įvertino sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje šiek tiek geriau nei vidutiniškai. Trečdalis respondentų (26 iš 77) teigia, kad jiems jokių sociokultūrinių veiklų įstaigoje **netruksta**. Tačiau kita dalis (bendrai: 51 iš 77) teigia, kad yra veiklų kurių jiems **trūksta**. Tarp jų didžioji dauguma yra: sportinė (11 iš 77) ir meninė veikla (7 iš 77), išvykos už įstaigos ribų (12 iš 77) bei trūksta bendravimo su savanoriais (7 iš 77). Daugiausiai respondentai **norėtų dalyvauti** sportinėje veikloje (15 iš 77) (sporto mokymai, būreliai). Tačiau 14 iš 77 paminėjo, kad išvis **nenori**

dalyvauti šiose veiklose. Pataisos namuose ir Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai **bendrai** labai teigiamai įvertino sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje. Jie viskuo patenkinti ir jiems visko pakanka. Tačiau tardymo izoliatoriuje esantys respondentai teigia, kad jiems trūksta veiklų ir informacijos apie organizuojamas veiklas. Jų poreikiai lieka nepatenkinti. Geriausiai sociokultūrinių veiklų organizavimą įvertino Socialinės integracijos skyrius (9,3). Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai įvertino prasčiausiai (4,8). Bendrai veiklos yra įvertintos 6,6 balo, tai yra šiek tiek aukščiau nei vidutinis.

Apibendrinimas. Apibendrinus kiekybinio tyrimo duomenis, galima teigti, kad Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose esantiems jaunuoliams yra vykdomos įvairios sociokultūrinės veiklos.

Tyrimas atskleidė, kas įstaigoje yra vykdomos visos 4 literatūroje minimos sociokultūrinės veiklos formos. Kalbant apie rekreacija nuteistieji laisvalaikiu dažniausiai sportuoja arba žiūri televizorių. Dažniausiai minimos šventės yra Kalėdos, Velykos bei Naujųjų metų sutikimas. Daugiausiai respondentai sportuoja sporto salėje arba žaidžia krepšinį. Respondentai dažniausiai įstaigoje dalyvauja krepšinio varžybose. Meno ir kultūros srityje pastebima tai, kad meninė veikla nėra ypatingai populiari tarp nuteistųjų, išimtis yra tik piešimas ir rankdarbiai. Dažniausiai menine veikla jaunuoliai užsiima patys. Kultūriniai renginiai įstaigoje nėra ypatingai paplitę, tik kartais vyksta koncertai, spektakliai bei piešinių ir rankdarbių parodos. Švietimo ir auklėjimo srityje pastebėtina tai, kad tardymo izoliatoriuje dažnai vykta filmų peržiūros. Socialinių įgūdžių lavinimo programos yra vykdomos kiekvienam įstaigos skyriuje. Pataisos namuose jaunuoliai dalyvauja įvairiose edukacinėse veiklose, o Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje beveik visi respondentai dažnai dalyvauja programose ir edukacinėse išvykose už įstaigos ribų. Respondentai dažniausiai dalyvauja priklausomybių gydymo / prevencijos bei įsidarbinimo galimybių programose. Bendruomenės kūrimo (tarpinstitucinio bendradarbiavimo) srityje buvo aptarta savanorystės svarba. 45% respondentų teigia, kad sociokultūrinės veiklas jiems organizuoja savanoriai. Socialinės integracijos skyriaus jaunuoliams jos vykdomos 100%. Dažniausiai savanoriai su jaunuoliais bendrauja arba veda jiems mokymus. Daugiausiai prie sociokultūrinės veiklos organizavimo įstaigoje prisideda Socialinės rehabilitacijos skyriaus specialistai, Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistai ir savanoriai. Taip pat prie sociokultūrinių veiklų organizavimo įstaigoje prisideda darbo biržos atstovai, religinės organizacijos bei menininkai.

Tyrimas atskleidė, kad sociokultūrinės veiklos gali prisidėti prie nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos. Jaunuolius dalyvauti sociokultūrinėse veiklose motyvuoja noras išmokti kažką

naujo, galimybė save realizuoti. Taip pat šios veiklos gerina nuteistųjų savijautą ir nuotaiką, pajvairina respondentų kasdienybę ir didina galimybes anksčiau išeiti į laisvę. Bendrai dauguma respondentų teigia, kad šios veiklos kelia motyvaciją keistis į gerąją pusę. Jaunuoliai dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose dažniausiai pastebi šiuos pokyčius: didesnis susikaupimas, pagerėjusi nuotaika, nusiramimas. Šios veiklos padeda tramdyti pyktį, pajvairina kasdienybę įkalinimo įstaigoje, padeda užsimiršti apie asmeninius rūpesčius bei gerina santykius su įstaigos darbuotojais. Respondentų nuomone, sociokultūrinės veiklos įkalinimo įstaigoje reikalingos, kad greičiau praeitų laikas įkalinimo įstaigoje, išmokti naujų įgūdžių, bendravimo palaikymui su aplinkiniais. Dalis jaunuolių teigia, kad sociokultūrinėse veiklose įgauti įgūdžiai ir žinios gali praversti darbinėje veikloje ir gali padėti gyvenime arba tapti hobiu.

Tyrimas atskleidė, kad jaunuoliai bendrai vidutiniškai vertina sociokultūrinių veiklų organizavimą šioje įkalinimo įstaigoje (bendras balų vidurkis 6,6). Trečdalis teigia, kad jiems jokių sociokultūrinių veiklų įstaigoje netrūksta. Tačiau kita dalis teigia, kad yra veiklų kurių jiems trūksta. Labiausiai trūksta meninės ir sportinės veiklos, išvykų už įstaigos ribų bei bendravimo su savanoriais. Jaunuoliai labiausiai norėtų dalyvauti sportinėje veikloje: būreliai, mokymai.

Pataisos namuose ir Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje esantys respondentai bendrai labai teigiamai įvertino sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje. Jie viskuo patenkinti ir jiems visko pakanka. Tačiau tardymo izoliatoriuje esantys respondentai teigia, kad jiems trūksta veiklų ir informacijos apie organizuojamas veiklas. Jų poreikiai lieka nepatenkinti. Geriausiai sociokultūrinių veiklų organizavimą įvertino Socialinės integracijos skyrius (9,3). Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai įvertino prasčiausiai (4,8).

Nors režimai įstaigoje skiriasi, visi respondentai paminėjo, kad šios veiklos gerina jų nuotaiką ir savijautą, motyvuoja juos keistis į gerąją pusę. Tardymo izoliatoriuje esantys respondentai yra suimti arba atliekantys arešto bausmę, suprantama, kad jiems nėra labai dažnai vykdomos sociokultūrinės veiklos, nes jie yra izoliuoti. Bet jeigu asmuo ten praleidžia daugiau nei 3 mėnesius ar net virš metų, tai gali labai pakenkti paauglio asmenybės vystymuisi. Manau, pataisos namuose ir tardymo izoliatoriuje dirbantiems socialiniams darbuotojams reiktų paimti pavyzdį ir Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus ir adaptuoti tuos pačius darbo metodus kuriuos taiko šis skyrius.

3.2.2. Kokybinis tyrimas

I. Tema – socialinio darbo ypatumai dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais

Kategorija – klientų grupės specifika. Tyrimo metu socialinių darbuotojų buvo klausama kuo yra ypatinga klientų grupė su kuria jie dirba t.y. nepilnamečiai nuteistieji. Informantai savo atsakymuose išskyrė septynis pagrindinius bruožus, kurie geriausiai apibūdintų jų klientų grupės specifika.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Klientų grupės specifika	Nepilnamečiai	“Nuteistieji nepilnamečiai...” (PN2) “Ypatingi tu, kad jie yra nuteisti nepilnamečiai...” (PN1) “Suimtieji, nuteistieji, arešto bausmę atliekantys nepilnamečiai.”(TI1)
	Pilnamečiai	“...ir pilnamečiai iki 21 metų” (PN2)
	Kilę iš rizikos šeimų	“...dažniausiai iš nepilnų probleminių šeimų...”(PN1) “...ar našlaičiai...” (PN1)
	Turintys psichologinių problemų	“...dažniausiai... turintys psichologinių problemų.” (PN1) “Dažnai būna impulsyvūs...” (SI1)
	Kitoks vertybių supratimas	“Klientų gyvenimo normos ir vertybės labai skiriasi nuo visuomenei priimtinių gyvenimo normų ir vertybių.” (SI2) “...stokoja atsakomybės, kantrybės, nori greitai pasiekiamo rezultato” (SI1) “...stokojantys motyvacijos mokslui, darbui, turi ugdymosi sunkumų...”(SI1)

Iš informantų pasisakymų matome, pagrindinis bruožas yra būtent tas, kad klientai yra nepilnamečiai kurie atlieka laisvės atėmimo ar arešto bausmę arba yra suimti. Tačiau reiktų pabrėžti, kad vienas informantas paminėjo jog šioje įstaigoje bausmę gali atlikti ir pilnamečiai iki 21 metų. Tad informantams tenka dirbti ne tik su pilnamečiais, tačiau apibendrinant galima teigti, kad informantai dirba su jaunimu nuo 14 iki 21 metų. Taip pat informantai pabrėžė, kad dauguma klientų yra našlaičiai arba iš rizikos šeimų, būtent dėl to jie turi daug psichologinių problemų, jų vertybės ir norai skiriasi. Dažniausiai klientai būna nemotyvuoti, nenori mokytis ar dirbti.

Kategorija – patiriami sunkumai dirbant su klientais. Informantai turėjo išskirti pagrindinius sunkumus dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais. Iš gautų atsakymų pastebimi įvairaus pobūdžio sunkumai.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Patiriami sunkumai dirbant su klientais	Konfliktiškumas	“Dirbant su klientais iškyla sunkumai , kuomet klientai provokuoja konfliktą, siekia darbuotojo emocinio lūžio.” (SI2) “Nenoras, pasipriešinimas bet kokiai naujai idėjai ar darbui reikalauja iš darbuotojų daug kantrybės, nuoseklumo, norint pasiekti reikiamo rezultato.” (SI1)
	Klientų grupės problemiškas / specifika	“Dažnai jaunuoliai turi emocinių sutrikimų, charakterio nukrypimų, elgesio sutrikimų” (TI) “Požiūris į gyvenimą visai kitoks visuomenei priimtas...” (PN2)

	Adaptacija	<p>“...jaunuoliai atėję iš įvairių socialinių sluoksnių, jų adaptacija kelia sunkumų...” (PN2)</p> <p>“Sunkumai kyla adaptacijos etape. Sunku įgyti jų pasitikėjimą, motyvuoti mokyti socialinių įgūdžių, lavintis.” (PN1)</p>
--	------------	--

Lentelėje pateikti informantų duomenys akivaizdžiai atskleidžia kokie pagrindiniai sunkumai kyla dirbant su tokia klientų grupe. Šių klientų elgesyje dažnai pastebimas priešiškas, sąmoningas noras provokuoti konfliktus. Kadangi jaunuoliai dažniausiai yra iš kilę asocialių šeimų jie turi elgesio nukrypimų, jų vertybinių sistema yra kitokia. Būtent tai kelia didelių iššūkių darbuotojams. Taip pat informantai jaučia sunkumą jaunuolių adaptacijos įstaigoje etape, nes sunku įgauti jų pasitikėjimą. Iš pateiktų teiginių galima pastebėti, kad elgesio pokyčiai ir nukrypimai gali būti nulemti ir dėl jų amžiaus tarpsnio. Juk paauglystėje beveik visi nori maištauti, išsišokti.

II. Tema – sociokultūrinės veiklos organizavimo patirtis ir ypatumai įstaigoje

Kategorija – rekreacija. Analizuojant sociokultūrinės veiklos patirtį šioje įstaigoje, buvo analizuojamos visos keturios sociokultūrinės veiklos sritys atskirai. Pirmoji yra rekreacija. Informantų buvo klausiama, kokie laisvalaikio užsiėmimai yra dažniausiai organizuojami įstaigoje ir kokios yra populiariausios tarp nuteistųjų.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Rekreacija	Sportas	<p>“Sportiniai...užimtumai...” (SI2)</p> <p>“Sportas...” (TI1)</p> <p>“...fizinis aktyvumas.” (TI1)</p> <p>“...fizinio aktyvumo.” (PN2)</p> <p>“Sportinės varžybos...” (PN1)</p> <p>„...žaidžia krepšinį, futbolą...” (PN2)</p> <p>„Sportinę veiklą, krepšinio žaidimas, svarmenų kilnojimas.“ (SI1)</p> <p>„...įdomiausia jiems yra sportas...” (PN1)</p> <p>„...viskas kas su sportu, sveika gyvensena. Nori daugiau sužinoti apie maisto papildus sportuojantiems...” (SI1)</p>
	Šventės	<p>“Škyriuje organizuojamos visos valstybinės, tautinės šventės...” (SI1)</p> <p>„Visos valstybinės, religinės bei kitos kalendoriui reikšmingos dienos.“ (SI2)</p> <p>„Užsiėmimai skirti pagrindinėms švenčiamoms šventėms paminėti.“ (TI1)</p> <p>„Kalendorinių švenčių organizavimas“ (PN2)</p> <p>„Įstaigoje yra organizuojamos valstybinės ir religinės šventės, Naujieji metai, Motinos ir Tėvo diena...” (PN1)</p> <p>„Visos valstybinės šventės: Vasario 16, Kovo 11, gegužės 1-oji, motinos diena, tėvo diena, Joninės...Labiliausiai paplitusios tautinės šventės: Užgavėnės, trys karaliai, Kūčios, Velykos.“ (SI1)</p>

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad įstaigoje rekreacijos sritys yra išskiriamos į dvi subkategorijas: sportas ir šventės. Informantų nuomone, labiausiai paplitusi laisvalaikio forma įstaigoje yra sportas. Nuteistieji labai daug sportuoja, domisi sveika mityba. Labai noriai

dalyvauja sportinėse varžybose ir renginiuose. Prašo darbuotojų praversti paskaitas apie sportą ir sveiką mitybą ir papildus. Taip pat įstaigoje yra švenčiamos visos kalendorinės šventės.

Kategorija – švietimas ir auklėjimas. Antroji analizuojama sociokultūrinės veiklos sritis yra švietimas ir auklėjimas. Informantų buvo klausama kokios edukacinės veiklos ir neformalus mokymas vykdomas įstaigoje. Būtent šioje srityje informantai pateikė labai daug pavyzdžių.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Švietimas ir auklėjimas	Edukacinė veikla	<p>“...edukaciniai grupiniai užimtumai...” (SI2)</p> <p>“...kompiuterinis raštingumas...” (TI1)</p> <p>“...skaitykla...” (TI1)</p> <p>“...filmų peržiūra...” (TI1)</p> <p>“Savišvietos, saviugdos įgūdžių programa...” (PN2)</p> <p>“...susitikimai su religinių bendruomenių atstovais.” (PN1)</p> <p>“...kviečiami įvairūs svečiai bei studentai teminiams užimtumams praversti” (SI1)</p> <p>„Mokykla.“ (TI1)</p> <p>„...atvyksta į įstaigą iš darbo biržos atstovai.“ (PN2)</p> <p>„atvyksta visuomenės atstovai, kunigai...“ (PN1)</p> <p>„Buvo vykdomi kompiuterinio raštingumo kursai“ (SI1)</p>
	Profesinis mokymas	<p>„...ruošia staliaus, kepėjų bei virėjų profesijas, taip pat ruošia suvirintojus...“ (SI2)</p> <p>„Virėjų – kepėjų, stalių.“ (PN2)</p> <p>„...staliaus, kepėjo ir virėjo...“ (PN1)</p> <p>„...staliaus, virėjo, duonos ir pyragų gaminių kepėjas“ (SI1)</p> <p>„apdailininkų mokymai“ (SI1)</p> <p>„...kviečiami tam tikrų profesijų atstovai“ (SI1)</p>
	Grupinis darbas	<p>“...bei grupiniai pokalbiai...” (SI2)</p> <p>„vyksta užimtumas grupinis teisinių, socialinių įgūdžių temomis...“ (PN1)</p> <p>“...edukaciniai grupiniai užimtumai...” (SI2)</p>

Pateiktoje lentelėje matome, kad įstaigoje yra vykdoma labai daug ir įvairios edukacinės veiklos. Informantai paminėjo kompiuterinio raštingumo pamokas, filmų peržiūras, įvairius mokymus. Šios edukacinės veiklos yra populiaros, nes bausmę atlieka jauni vaikinai, o kompiuteriai, filmai jiems yra įdomu. Į įstaigą atvyksta atstovai iš darbo biržos, visuomeninių organizacijų kurie vykdo savo mokymus įvairiomis temomis. Šie mokymai padeda jaunuoliams suprasti ką jie nori veikti gyvenime, kokią profesiją pasirinkti ugdo teigiamas asmenines vertybes. Labai didelė subkategorija yra profesinis mokymas įstaigoje. Informantai paminėjo, kad ruošiami staliai, kepėjai – virėjai, suvirintojai, apdailininkai. Šios profesijos yra pasirinktos, nes tai profesijos kurių poreikis darbo rinkoje yra didelis. Jaunuoliai baigia šias profesijas turi daugiau šansų laisvėje susirasti darbą ir lengviau adaptuotis laisvėje. Taip pat kviečiami įvairių profesijų atstovai į įstaigą, jie pristato savo profesijas jaunuoliams. Socialiniai darbuotojai ir kviečiasi svečiai iš laisvės grupinius edukacinius užsiėmimus.

Kategorija – menas ir kultūra. Trečioji sociokultūrinės veiklos sritis yra menas ir kultūra. Informantų buvo klausama kokia meninė veikla yra vykdoma įstaigoje. Kokie

kultūriniai renginiai yra organizuojami šiai klientų grupei. Taip pat kalbant apie šia sritį buvo klausiama kokia veikla nuteistiesiems yra įdomiausia.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Menas ir kultūra	Meninė veikla	<p>“...meno programa...” (TI1)</p> <p>„Saviraiškos įgūdžių ugdymas.“ (SI2)</p> <p>„Rankdarbiai, pasirengiamieji darbai švenčių organizavimui pvz. dekoracijos...“ (SI2)</p> <p>„Meno programa, kur piešiama, lipdoma, karpoma...“ (TI1)</p> <p>„Įstaigoje yra organizuojama ir vyksta saviraiškos įgūdžių programa, kurios metu nuteistieji užsiima menine veikla“ (PN1)</p> <p>„Gaminami rankdarbiai, piešimas...“ (PN1)</p> <p>„...dažniausiai siuvinėjimas, įvairūs kiti rankdarbiai“ (SI1)</p>
	Kultūriniai renginiai	<p>“...kultūriniai...užimtumai...” (SI2)</p> <p>“...koncertai...” (PN1)</p>
	Išvykos	<p>“...rengiamos išvykos už įstaigos ribų...” (SI1)</p> <p>„Klientai už gerą elgesį yra skatinami išvykomis už įstaigos ribų...“ (SI2)</p> <p>„Paskatinimo forma – išvykos už įstaigos ribų...“ (PN2)</p>

Lentelėje pateikti duomenys rodo, kad įstaigoje vykdoma meninė veikla ir su kultūra susiję renginiai. Kalbant apie meninę veiklą, įstaigoje organizuojama meno ir saviraiškos programos. Dažniausiai nuteistieji užsiima rankdarbiais ir piešia. Buvo paklausta kuri meninė veikla labiausiai patinka būtent šiems klientams. Informantų teigimu, noriai nuteistieji užsiima rankdarbiais (ypač siuvinėjimu) ir piešimu. Kai kurie nuteistieji yra labai talentingi. Tačiau dalis informantų pripažįsta, kad labiausiai nuteistuosius traukia ne menai, o sportas. Aptariant kultūrinius renginius, informantai paminėjo, kad vykdomi užimtumai kurių metu kalbama apie kultūrą ir įstaigoje organizuojami koncertai. Taip pat buvo paminėtos išvykos už įstaigos ribų, jų metų nuteistieji gali pabendrauti su žmonėmis laisvėje. Išvykų metu nuteistieji eina į kiną (teatrą), Kauno zoologijos sodą, lankosi žinomose vietose ar padeda bendruomenėms tvarkyti aplinką.

Kategorija – tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Paskutinė sociokultūrinės veiklos sritis yra bendruomenės kūrimas šiame tyrime yra analizuojama viena bendruomenės kūrimo sritis, tai tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Socialinių darbuotojų buvo klausiama kaip visuomenė prisideda prie sociokultūrinės veiklos organizavimo šioje įstaigoje.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	Darbo birža	„...atvyksta į įstaigą iš darbo biržos atstovai.“ (PN2)
	Visuomeninės organizacijos/ NVO	<p>„atvyksta visuomenės atstovai, kunigai...“ (PN1)</p> <p>“...susitikimai su religinių bendruomenių atstovais.” (PN1)</p> <p>“...kviečiami įvairūs svečiai bei studentai teminiams užimtumams praveisti” (SI1)</p> <p>„...su kalinių rėmimo organizacija „Tėvo namai“, Katalikų Bažnyčia, „Caritas“...“ (PN1)</p>
	Studentai	“...kviečiami įvairūs svečiai bei studentai teminiams užimtumams praveisti” (SI1)
	Savanoriai	<p>“Taip, vykdo užimtumus, mokymus, vykdo grupinius užsiėmimus, organizuoja šventes.” (SI1)</p> <p>“Taip, jie taip pat organizuoja užimtumus su klientais, dalyvauja įvairiuose renginiuose, bendrauja su klientais grupėje” (SI2)</p> <p>“Savanoriai dalyvauja... dažniausiai bendraujam su “Carito” savanoriais.” (PN1)</p> <p>“...atvyksta savanoriai iš mokymo įstaigų.” (PN1)</p>

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad bendruomenė prisideda prie sociokultūrinės veiklos organizavimo Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose. Visų pirma šias veiklas organizuoja atvykstantys visuomeninių organizacijų atstovai. Informantai paminėjo, kad atvyksta “Carito” darbuotojai, kunigai, darbuotojai iš NVO “Tėvo namai”. Dažniausiai jie vykdo teminius užimtumus. Į įstaigą labai dažnai atvyksta darbo biržos atstovai kurie pasakoja nuteistiesiems apie įsidarbinimą, profesijas. Taip pat įstaiga maloniai kviečia įvairių profesijų studentus kurie vykdo užimtumus nuteistiesiems. Įstaiga turi ir savanorių kurie organizuoja renginius, šventes, praveda edukacinius užimtumus.

Kategorija – sociokultūrinių veiklų organizavimo ypatumai įstaigoje. Informantų buvo klausama kokiomis lėšomis yra organizuojamos sociokultūrinės veiklos. Taip pat buvo klausama kas yra atsakingas už nuteistųjų poreikių išsiaiškinimą t.y. kokių sociokultūrinių veiklų jie nori.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Sociokultūrinių veiklų organizavimo ypatumai įstaigoje	Finansavimas	„Įstaiga finansuoja“ (PN2) „Įstaigos lėšomis ir „Justicijos fondas““ (PN1) „Valstybė“ (TI1) „...perkamos iš įstaigos lėšų, kartais perka darbuotojai, svečiai... iš iš „Justicijos“ programos lėšų“ (SI1) „Įstaiga ir ... Justicijos programos lėšų“ (SI2)
	Organizavimas	„Mes, darbuotojai“ (SI2) „Skyriaus darbuotojai“ (SI1) „SRS specialistai“ (TI1) „Socialinės rehabilitacijos specialistai“ (PN1) „Socialinės rehabilitacijos skyrius, patys specialistai“ (PN2)

Visi informantai paminėjo, kad įstaiga finansuoja tokių veiklų organizavimą. Taip pat lėšų gaunama iš vykdomos „Justicijos programos“ kurios tikslas yra modernizuoti su nepilnamečių nusikalstamumu bei pataisa susijusias sritis. Viena respondentė paminėjo, kad kartais patys darbuotojai ir į įstaigą atvykstantys svečiai prisideda prie sociokultūrinių veiklų finansavimo. Informantai atsakė, kad būtent socialinės rehabilitacijos skyriaus specialistai ir yra už tai atsakingi.

III. Tema – sociokultūrinės veiklos ir nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos sąsaja

Kategorija – nuteistųjų elgesio pokyčiai sociokultūrinių veiklų metu. Klausimų dėka buvo siekiama sužinoti, kokius elgesio pokyčius informantai mato nuteistųjų elgesyje, kai jie dalyvauja sociokultūrinėse veiklose. Informantai pastebi tik teigiamus elgesio pokyčius.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Nuteistųjų elgesio pokyčiai sociokultūrinių veiklų metu	Atsiskleidimas	„...klientai turi galimybę atskleisti savo sugebėjimus, išreikšti save“ (SI2) „Leidžia pažinti save, atsiskleisti...“ (SI1) „...kai kurie labiau išsilaisvina... atsiskleidžia per kūrybą...“ (PN2)
	Nusiramimas	„...nukreipia mintis nuo esamos izoliacijos bei kasdienybės...“ (SI2) „...atsiriboja nuo emocinių veiksmų...“ (PN2)
	Iniciatyvumas / motyvacija	„užimtumai...skatina jų iniciatyvą“ (SI2) „...kartais tai paskatina jų motyvaciją...“ (PN1) „Išsiugdo...atsakomybės jausmą“ (SI2)
	Bendravimo pokyčiai	„Atsiranda naujos pokalbių temos, dėmesys nukreipiamas į teigiamus dalykus“ (SI1) „...jų bendravimas pasikeičia į teigiamą pusę...“ (SI1) „...elgesys ir motyvacija pasikeičia į teigiamą pusę...“ (PN1)
	Atvirumas	„...jie tampa atviresni ir nuoširdesni“ (SI1) „...pastebiu, kad jie lengviau atsiveria man...“ (PN1)

Tyrimo duomenys atskleidė, kad informantai pastebi tik teigiamus elgesio pokyčius. Nuteistasis per sociokultūrinę veiklą atsiskleidžia, atsiveria. Būtent šių veiklų dėka nuteistiesiems pavyksta nusiraminti ir užsimiršti apie savo bėdas. Informantai pastebi labai daug bendravimo pokyčių, atsiranda naujų pokalbio temų. Taip pat informantai pastebi, kad nuteistiesiems atsiranda motyvacija tobulėti ir keistis. Jie nori išmokyti kažko naujo. Taip pat, viena socialinė darbuotoja pabrėžia, kad būtent per šias veiklas nuteistieji gali išsiugdyti atsakomybės jausmą.

Kategorija – sociokultūrinių veiklų metu kylančios emocijos nuteistiesiems. Tyrimo metu buvo bandoma išsiaiškinti kokios emocijos kyla nuteistiesiems sociokultūrinių veiklų metu. Dalis informantų teigia, kad kai kuriems nuteistiesiems kyla neigiamos emocijos. Dažniausiai tokios emocijos kyla pačioje užsiėmimų pradžioje ar pasiūlant tuo užsiimti. Tačiau dažnu atveju informantai teigia, kad sociokultūriniai užsiėmimai nuteistiesiems kelia teigiamas emocijas.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Sociokultūrinių veiklų metu kylančios emocijos nuteistiesiems	Teigiamos emocijos	„Motyvuotus nuteistuosius užimtumai nuteikia pozityviai...“ (SI2) „Motyvuotiems klientams užimtumai teikia teigiamų emocijų“ (SI2) „Nuteistojo pozityvizmas...“ (SI2) „...dėmesys nukreipiamas į teigiamus dalykus“ (SI1) „Dažniausiai tik teigiamos emocijos: šypsena, gera nuotaika“ (SI1) „Dalis labai džiaugiasi...“ (PN1) „...būna laimingas...“ (PN1)
	Neigiamos emocijos	„Dažnai būna pasipriešinimo“ (PN1) „...kitiems – neįdomu...“ (PN2)

Apibendrinant informantų mintis galima teigti, kad sociokultūrinės veiklos nuteistiesiems dažniausiai kelia teigiamas emocijas. Informantai pastebi, kad nuteistieji po šių veiklų jie pradeda šypsotis ir būna kupini pozityvumo. Neigiamos emocijos dažniausiai kyla dėl šios klientų grupės impulsyvumo bei riboto mąstymo, tačiau informantų manymu, neigiamos emocijos dingsta, kai asmuo supranta, kad ši veikla yra įdomi ir ja užsiimti yra verta.

Kategorija – sociokultūrinės veiklos teigiama nauda nuteistųjų resocializacijai.

Tyrimo metu buvo bandoma išsiaiškinti kokiose srityse sociokultūrinė veikla turi teigiamos naudos nepilnamečių nuteistųjų resocializacijai. Informantai išskyrė tris skirtingas kryptis.

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
Sociokultūrinės veiklos teigiama nauda nuteistųjų resocializacijai	Asmenybės tobulėjimas	<p>„Saviraiškos įgūdžių ugdymas...“ (SI2)</p> <p>„...nukreipia mintis nuo esamos izoliacijos bei kasdienybės, stiprina socialinės rehabilitacijos eigą“ (SI2)</p> <p>„...užimtumai...skatina jų...savirašką“ (SI2)</p> <p>„...klientai turi galimybę atskleisti savo sugebėjimus, išreikšti save“ (SI2)</p> <p>„...išsiugdo...atsakomybės bei pareigos jausmus“ (SI2)</p> <p>„Leidžia pažinti save, atsiskleisti...“ (SI1)</p> <p>„...kažko išmoksta...“ (SI1)</p> <p>„Nuteistieji sulaukia pripažinimo, pagyrų kas padidina jų savivertę“ (SI1)</p> <p>„...daro teigiamą įtaką nuteistojo asmenybei, jų elgesiui...“ (PN1)</p> <p>„Ugdo socialinius įgūdžius“ (TI1)</p>
	Socialinių ryšių palaikymas ir stiprinimas	<p>„Socialiniai ryšiai gali pastiprinti kliento motyvaciją...“ (SI2)</p> <p>„Manau, bendravimas ir nuolatinio ryšio palaikymas motyvuotu vaikus teigiamiems pokyčiams, pasitaisymui“ (SI1)</p> <p>„Naudingas bendravimas su žmonėmis iš laisvės...“ (PN1)</p> <p>„Glaudesni socialiniai ryšiai“ (TI1)</p> <p>„Jaunuoliai išmoksta dirbti komandoje...“ (PN2)</p>
	Nauda darbinėje veikloje	<p>„Motyvuoti klientai įgyja tiek teorinių tiek praktinių žinių, jiems suteikiami kompetencijų įgyjimo pažymėjimai“ (SI2)</p> <p>„Nuteistieji išsiugdo tam tikrus darbinius įgūdžius...“ (SI2)</p> <p>„...suteikia žinių ir informacijos apie specialybę...padeda suvokti ir apsispręsti kokį darbą norės dirbti laisvėje...“ (SI1)</p> <p>„...jie išmoksta naujų dalykų, įgauna įgūdžių (išmoksta rašyti CV, ieškoti darbo internete.“ (SI1)</p> <p>„...gauna ne tik specialybę, bet ir darbinių įgūdžių“ (PN1)</p> <p>„...tai gali tapti darbo šaltiniu, o kitiems hobis...“ (PN2)</p>

Apibendrinant gautus duomenis, galima teigti, kad informantai mato tris kryptis, kuriomis sociokultūrinės veiklos padeda nuteistajam resocializuotis. **Asmenybės tobulėjimas** – sociokultūrinės veiklos padeda nuteistajam tobulėti. Informantai teigė, kad šių veiklų metu jaunuoliai atranda save kaip asmenybę, randa būdų save išreikšti. Jie randa sritį kurioje jiems sekasi ir ji jiems patinka. Sulauktos pagyros ir pripažinimas motyvuoja juos siekti normalių gyvenimo tikslų ir nebenusikalsti. **Socialinių ryšių palaikymas ir stiprinimas.** Per bendravimą su savanoriais ir kitais asmenimis iš laisvės, rodant savo talentus, gebėjimus, meno kūriniais parodose, jaunuoliai motyvuojami keistis. Būtent per bendravimą su įdomiais ir įvairiais žmonėmis jaunuoliai atranda naujus dalykus kurie prisideda prie jų asmenybės vystymosi ir teigiamo pokyčio. Teigiamas bendravimas visada duoda tik naudos. **Nauda darbinėje veikloje** – jaunuoliai dalyvaudami profesiniuose mokymuose įgauna teorinių ir praktinių žinių. Atranda savo profesinį kelią. Ugdo savo darbštumą, kantrybę, įgyja kažkokio amato, ugdo asmens bendravimo įgūdžius, kurie bus naudingi darbinėje veikloje.

IV. Tema – ateities perspektyvos sociokultūrinės veiklos su nepilnamečiais nuteistaisiais srityje

Kategorija – sociokultūrinės veiklos plėtros perspektyvos įstaigoje. Tyrimo metu informantų buvo klausima, kokios sociokultūrinės veiklos planuojamos organizuoti ir apie kokias veiklas kiekvienas informantas asmeniškai svajoja. Deja, bet šioje srityje informantai labai menkai pasisakė. Dalis informantų nemato ateities perspektyvų.

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Sociokultūrinės veiklos plėtros perspektyvos įstaigoje	Pozityvus požiūris į plėtrą	<p>“Norėčiau išbandyti vaidybos, dramos užsiėmimus.” (SI2)</p> <p>“Įdomu būtų organizuoti susitikimus su įžymiais žmonėmis” (SI1)</p> <p>“Renginiai ir šventės vykstantys skyriuje..” (SI1)</p> <p>“...išvykos už skyriaus ribų” (SI1)</p> <p>“Daugiau meninės veiklos... Keramikos būrelį organizuosim” (PN1)</p>
	Neigiamas požiūris į plėtrą	<p>“Apie jokiais nesusvajojau, aš tam neturiu laiko... mes apkrauti darbais” (PN2)</p> <p>“Čia tardymo izoliatorius, nereikia čia daugiau veiklų... mums pakanka” (TI1)</p> <p>„Nelabai apie jas žinau... mes turim savo darbų“ (PN2)</p>

Iš lentelėje pateiktų duomenų matome, kad informantai norėtų organizuoti dramos (vaidybos) užsiėmimus, skatintu daugiau meninės veiklos įstaigoje ir kvieštų žinomus žmones į įkalinimo įstaigą. Tačiau dalis informantų pasisakė, kad nenori organizuoti daugiau jokių veiklų ir apie nieką nesusvajoja, nes jie apkrauti labai dideliais darbo krūviais ir jiems jau tokie dalykai nelabai rūpi. Juk tai yra valstybinė įstaiga. Toliau įstaigoje bus organizuojamos išvykos, šventės ir renginiai, bei planuojama įkurti keramikos būrelį.

Apibendrinant viso tyrimo duomenis, galima teigti, kad Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose yra plačiai organizuojamos sociokultūrinės veiklos. Šioje įstaigoje išvelgiamos visos keturios sociokultūrinės veiklos sritys: rekreacija, švietimas ir auklėjimas, menas ir kultūra, bendruomenės kūrimas: tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Sociokultūrinės veiklas finansuoja įstaiga ir „Justicijos programos“ teikiamos lėšos bei kartais prisideda patys darbuotojai ar svečiai. Už šių veiklų organizavimą atsako Socialinės reabilitacijos ir Socialinės integracijos į visuomenę skyrių specialistai.

Tyrimas atskleidė, kad sociokultūrinė veikla skatina teigiamą nepilnamečių nuteistųjų elgesį. Dažniausiai ši veikla kelia jiems teigiamas emocijas. Po šių veiklų nuteistieji tampa labai pozityvūs, draugiški. Tyrimas taip pat atskleidė, kad sociokultūrinė veikla prisideda prie teigiamo nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos proceso trimis skirtingomis kryptimis:

- **Palaiko ir stiprina nuteistųjų socialinius ryšius:** per bendravimą su savanoriais ir kitais asmenimis iš laisvės, rodant savo talentus, gebėjimus, meno kūrinius parodose, jaunuoliai motyvuojami keistis. Būtent per bendravimą su įdomiais ir įvairiais žmonėmis jaunuoliai

atranda naujas sritis kurios prisideda prie jų asmenybės vystymosi ir teigiamo pokyčio. Teigiamas bendravimas visada duoda tik naudos.

- **Padedą darbinėje veikloje:** jaunuoliai dalyvaudami profesiniuose mokymuose įgauna teorinių ir praktinių žinių. Atranda savo profesinį kelią. Ugdo savo darbštumą, kantrybę, išmoksta amato, ugdo asmens bendravimo įgūdžius, kurie gali būti naudingi darbinėje veikloje.
- **Skatina asmenybės tobulėjimą:** sociokultūrinės veiklos padeda nuteistajam tobulėti kaip asmenybei. Sociokultūrinių veiklų metu jaunuoliai atranda save kaip asmenybę, randa būdų save išreikšti. Jie randa sritį kurioje jiems sekasi ir ji jiems patinka. Sulauktos pagyros ir pripažinimas motyvuoja juos siekti teigiamų gyvenimo tikslų ir nebeusikalsti.

Tyrimas atskleidė, kad įstaigos darbuotojai norėtų organizuoti dramos (vaidybos) užsiėmimus, plėsti meninės veiklos organizavimo galimybes įstaigoje ir norėtų kviesti žinomus žmones į įkalinimo įstaigą. Toliau įstaigoje bus organizuojamos išvykos, šventės ir renginiai, bei planuojama įkurti keramikos būrelį. Dalis darbuotojų negalvoja apie ateities plėtros perspektyvas sociokultūrinės veiklos srityje. Darbuotojai teigia, kad dėl didelių darbo krūvių jie tam neturi laiko.

IŠVADOS

1. Nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos ir socialinės reabilitacijos taikymo priemonės yra tokios pačios kaip ir suaugusiųjų nuteistųjų. Skirtumas tas, kad nepilnamečiai nuteistieji yra paauglystės raidos laikotarpyje, dėl kurio būtina atsižvelgti į šiuo laikotarpiu vykstančius fiziologinius ir psichologinius pokyčius bei kylančias krizes, todėl nuteistojo resocializacija turi atitikti jo raidos ypatumus.
2. Pataisos įstaigose sociokultūrinė veikla organizuojama per aktyvų ir organizuotą laisvalaikį, švietimą, meną ir kultūrą bei bendruomeniškumo puoselėjimą. Lyginant Lietuvos ir užsienio patirtį galima teigti, kad Lietuvoje sociokultūrinių veiklų įvairovė vystosi lėčiau ir veiklos yra organizuojamos nesistemiškai.
3. Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose esantiems jaunuoliams yra siūloma gana plati sociokultūrinių veiklų įvairovė, šias veiklas dažniausiai organizuoja Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai, Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistai ir savanoriai.
 - Sociokultūrinių veiklų organizavimą šioje įkalinimo įstaigoje jaunuoliai vertina vidutiniškai (bendras balų vidurkis 6,6).
 - Labiausiai jaunuoliams trūksta meninės ir sportinės veiklos, išvykų už įstaigos ribų bei bendravimo su savanoriais.
4. Sociokultūrinės veiklos gali prisidėti prie nepilnamečių nuteistųjų **resocializacijos**. Dauguma respondentų teigia, kad šios veiklos kelia motyvaciją keistis į gerąją pusę:
 - Dalyvauti sociokultūrinėse veiklose nuteistuosius motyvuoja noras išmokti kažką naujo, galimybė save realizuoti;
 - Jaunuoliai, dalyvaudami sociokultūrinėse veiklose, dažniausiai pastebi šiuos pokyčius: didesnis susikaupimas, pagerėjusi nuotaika, nusiraminimas. Šios veiklos padeda tramdyti pyktį, pajvairina kasdienybę įkalinimo įstaigoje, padeda užsimiršti apie asmeninius rūpesčius bei gerina santykius su įstaigos darbuotojais.
 - Dalis jaunuolių teigia, kad sociokultūrinėse veiklose įgauti įgūdžiai ir žinios gali praversti darbinėje veikloje ir padėti gyvenime arba tapti hobiu.

5. Įstaigos darbuotojai patvirtino, kad jie organizuoja įvairias sociokultūrinės veiklas nuteistiesiems, šias veiklas finansuoja pati įstaiga ir „Justicijos programos“ skirtomis lėšomis. Darbuotojų požiūriai dėl ateities perspektyvų plėsti sociokultūrinių veiklų organizavimą įstaigoje skiriasi:
- **Teigiamas požiūris.** Darbuotojai norėtų organizuoti dramos (vaidybos) užsiėmimus, plėsti meninės veiklos organizavimo galimybes bei įtraukti žinomus žmones į šių veiklų organizavimą. Įstaigoje planuojama įkurti keramikos būrelį bei toliau organizuoti išvykas, šventės ir įvairius renginius.
 - **Neigiamas požiūris.** Dalis darbuotojų negalvoja apie ateities plėtros perspektyvas sociokultūrinės veiklos srityje. Darbuotojai teigia, kad dėl didelių darbo krūvių jie tam neturi laiko.
6. Įstaigos darbuotojai patvirtino, kad sociokultūrinė veikla prisideda prie nepilnamečių nuteistųjų **resocializacijos**. Sociokultūrinės veiklos skatina teigiamą nepilnamečių nuteistųjų elgesį ir kelia jiems teigiamas emocijas. Šios veiklos prisideda prie teigiamo nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos proceso trimis skirtingomis kryptimis: 1) palaiko ir stiprina nuteistųjų socialinius ryšius, 2) padeda darbinėje veikloje, 3) skatina asmenybės tobulėjimą.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacija Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų vadovybei:

- Norint skatinti teigiamą nepilnamečių nuteistųjų resocializaciją, reiktų mažinti Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistų darbo krūvius ir didinti tiesioginio darbo su klientais galimybes šio skyriaus specialistams.
- Įstaigai reiktų daugiau bendradarbiauti su nevyriausybinėmis organizacijomis – stengtis sudaryti sąlygas šioms organizacijoms dalyvauti nepilnamečių nuteistųjų pataisos procese: skatinant nevyriausybinių organizacijų ir savanorių lankymąsi pataisos įstaigose.

Rekomendacija Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistams:

- Darbuotojams reiktų daugiau domėtis sociokultūrinių veiklų organizavimo naujovėmis, integruoti užsienio šalių patirtį savo darbe.
- Tardymo izoliatoriaus ir Pataisos namų socialiniai darbuotojai turėtų perimti gerą patirtį iš Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistų, organizuojant sociokultūrines veiklas savo klientams.

Rekomendacija nevyriausybinėms organizacijoms ir savanoriams:

- Nevyriausybinėms organizacijoms reikia plėsti savanorystės ir mentorystės idėją šioje pataisos įstaigoje, pasitelkiant žiniasklaidą skatinti visuomenės dalyvavimą nepilnamečių nuteistųjų pataisos procese ir kurti projektus, kurių tikslas – nepilnamečių nuteistųjų resocializacija per sociokultūrinę veiklą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai ir kiti norminiai dokumentai:

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // (Žin., 2000, Nr. [89-2741](#); 2014, Nr. VIII-1968).
2. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas // (Žin., 2002, Nr. 73-3084; 2012, Nr. IX-994).
3. Lietuvos Respublikos kultūros centrų įstatymas // (Žin., 2004, Nr. [120-4435](#); 2010, Nr. IX-2395).
4. Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas (Žin., 2002, Nr. 91-3890).
5. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas // (Žin., 2011, Nr. 38-1804; 2013, Nr. I-1489).
6. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // (Žin., 1996, Nr. 33-807, 2006, Nr. I-1234).
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 27 d. nutarimas Nr. 619 „Dėl Įkalinimo įstaigų renovavimo ir įkalinimo sąlygų humanizavimo 2004-2009 metų programos patvirtinimo“ // (Žin., 2003, Nr. 25-1019).

II. Specialioji (mokslinė) literatūra:

8. **Aleknaitė – Bieliauskienė R.** *Sociokultūros – intelektinio kapitalo ir inovacinės politikos – sąveikos paradigma: šiandienos aktualijos.* // Socialinis darbas: mokslo darbai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008 Nr. 7(2)., p. 5–13.
9. **Aleksienė V., Katinaitė R., Petriesietytė V.** *Nuteistųjų meninės veiklos organizavimo realijos Lietuvoje.* // Socialinis ugdymas. Įvairių visuomenės grupių socialinė integracija. Nr. 11 (22), p. (5 – 17). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, Socialinės komunikacijos institutas, 2010. ISBN 1392-9569.
10. **Andrašiūnienė M.** *Socialinio darbo terminų žodynelis: metodinė priemonė.* Vilniaus kolegija. Pedagogikos fakultetas. Pedagogikos psichologijos katedra. Vilnius: Vilniaus kolegija, 2007. ISBN 9955-519-70-3.
11. **Augutienė R., ir kt.** *Socialinis darbas: profesinė veikla, metodai ir klientai : vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. ISBN 978-9955-19-184-1.

12. **Babachinaitė G., ir kt.** *Kriminologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. ISBN 978-9955-19-178-0.
13. **Bandzevičienė R.** *Penitencinė psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla, 2009. ISBN 978-9955-19-162-9.
14. **Baršauskienė V., Leliūgienė I.** *Sociokultūrinis darbas bendruomenėje: monografija*. Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija, 2001. ISBN 9955-09-048-0.
15. **Berns R. M.** *Vaiko socializacija. Šeima, mokykla, visuomenė*. Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2009. ISBN 978-9986-850-64-9.
16. **Blaževičius J., ir kt.** *Penitencinė (bausių vykdymo) teisė: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. ISBN 9955-563-67-2.
17. **Butvilas T.** *Šeimos netektį patyrusių vaikų socializacija: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Leidybos centras, 2008. ISBN 978-9955-19-103-2.
18. **Drakšienė A., Drakšas R.** *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė: vadovėlis*. Vilniaus universitetas. Teisės fakultetas. Vilnius: Eugrimas, 2008. ISBN 978-9955-790-35-8.
19. **Gaižutis A.** *Meno sociologija*. Vilnius: Enciklopedija, 1998. ISBN 9986-433-13-4.
20. **Grigutytė N., ir kt.** *Psichologinės rekomendacijos ikiteisminio tyrimo pareigūnams dirbantiems su nepilnamečiais: [rekomendacijos parengtos Vidaus reikalų ministerijos užsakymu, įgyvendinant Nepilnamečių justicijos 2004-2008 metų programą]*. Vilnius: Reklamos raganos, 2006. ISBN 9955-9773-1-0.
21. **Howard, D.K. & Peniston, L.C.** *The role of recreation in preventing youth with disabilities from coming into contact with the juvenile justice system and preventing recidivism*, 2002.
22. **Indrašienė V., ir kt.** *Vaiko vidutinės priežiūros įgyvendinimas socializacijos centruose: socioeducacinis aspektas: monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011. ISBN 978-9955-19-383-8.
23. **Kisielytė – Sadauskienė J.** *Meninės veiklos sociokultūriniai aspektai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2007. ISBN 978-9955-20-226-4.
24. **Kuginytė – Arlauskienė I., Gegužytė V.** *Nepilnamečių socializacijos problemos pataisos įstaigose. // Socialinis darbas: mokslo darbai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009, Nr. 8(1), p. 58 - 70.
25. **Laing J.** *Dailės terapija kalėjimuose*. Iš: Dalley T. Dailė kaip terapija. Vilnius: Apostrofa, 2004. ISBN 9955-605-02-2.
26. **Leliūgienė I.** *Socialinė pedagogika: vadovėlis*. Kauno technologijos universitetas. Kaunas: Technologija, 2003. ISBN 8855-09-342-0.

27. **Leliūgienė I.** *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: leidykla „Technologija“, 2003. ISBN 9955-09-343-9.
28. **Merkys G., ir kt.** *Nepilnamečių resocializacija: priežiūros įstaigų psichosocialinė ir edukacinė situacija Lietuvoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2002. ISBN 9986-38-407-9.
29. **Michailovič I.** *Baudžiamajame įstatyme numatytų nepilnamečių resocializacijos priemonių taikymas*. Daktaro disertacijos santrauka [rankraštis] (socialiniai mokslai, teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2001. ISBN 9986-19-451-2.
30. **Morales A.T., Sheafon B.N.** *Social work. A profession of many faces*. Prentice Hall, 2011. ISBN 0-205-37607-X.
31. **Navickas V., Vaičiulienė A.** *Žmogaus raidos psichologija: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Versus aureus, 2010. ISBN 978-9955-34-294-6.
32. **Petrulytė A.** *Paauglio psichosocialinė raida: mokymo priemonė*. Lietuvos edukologijos universitetas. Ugdymo mokslų fakultetas. Psichologijos didaktikos katedra. Vilnius: Edukologija, 2012. ISBN 978-9955-20-795-5.
33. **Pierson J., ir Thomas M.** *Collins dictionary social work*. Glasgow: Collins, 2002.
34. **Prakapas R., Katinaitė R.** *Nuteistų asmenų resocializacija: socialinė komunikacija ir edukacinių lūkesčių realizavimas // Socialinis ugdymas. Socialinis darbas ir ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla. 2008, Nr. 5 (16), p. 81-92. ISSN 1392-9569.
35. **Prakapas R., Katinaitė R.** *Nuteistų asmenų resocializacijos lūkesčiai // Socialinis ugdymas. Socialinė integracija ir socialinė rehabilitacija*. 2006, Nr.2 (13), p. 79-92. ISSN 1392-9569.
36. **Sakalauskas G., ir kt.** *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius: Eugrimas, 2011. ISBN 978-609-437-072-4.
37. **Spierts M.** *Balansavimas ir aktyvinimas. Metodiškai organizuotas sociokultūrinis darbas*. Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003. ISBN 9986-19-548-9.
38. **Stalioraitis P. A.** *Administracinė veikla pataisos įstaigose*. Vinius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. ISBN 9955-19-046-9.
39. **Šinkūnienė J. R.** *Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: sociokultūriniai negalios aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012. ISBN 978-9955-19-460-6.
40. **Šinkūnienė J. R., Savickaitė D.** *Sociokultūrinio darbo dilema // Socialinis darbas: mokslo darbai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2008 Nr. 7(1)., p. 108-117.

41. **Tidikis R.** *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. ISBN 9955-563-26-5.
42. **Urbonienė I.** *Nebylūs monologai: leidinys apie laisvės atėmimo vietose veikiančių meninės veiklos studijų veiklą ir jų auklėtinių darbai*. Vilnius: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Leidykla „Vaibra“, 2008. ISBN 978-9955-862-32-1.
43. **Vaičiulienė A.** *Paauglio psichologija: vadovėlis aukštųjų mokyklų studentams*. Vilnius: Presvika, 2004. ISBN 9955-567-66-X.
44. **Vyčiniene D., ir kt.** *Nepilnamečių kriminalinė justicija: kvalifikacijos kėlimo kursų paskaitų medžiaga*. [Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Jungtinių Tautų Vystymo programa]. Vilnius: Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2002.
45. **Vosyliūtė A., ir kt.** *Kalėjimo įnamių: grįžimo į visuomenę lūkesčiai*. Kolektyvinė monografija. Socialinių tyrimų institutas. Lietuvos sociologų draugija. Vilnius, 2006. ISBN 9955-531-22-3.
46. **Žemaitaitytė I., Čiurinskienė D.** *Nuteistųjų požiūris į dalyvavimą socialinėse programose kaip resocializacijos galimybę // Socialinis darbas: mokslo darbai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2004, Nr. 3(2), p. 43 - 50.
47. **Žukauskienė R.** *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai, 2012. ISBN 978-9986-09-430-2.

III. Internetiniai tinklapiai

48. *Aylesbury juvenile prison*. <http://www.justice.gov.uk/contacts/prison-finder/aylesbury>
[žiūrėta 2014-07-10]
49. **Alker C.** *Castles and Prisons: The Architecture of Re-Socialization (2011)*
<http://www.outofordermag.com/2012/02/the-architecture-of-re-socialization/>
[žiūrėta 2014-08-10]
50. *Bastoy kalėjimo oficialus tinklapis*. <http://www.bastoyfengsel.no/English/>
[žiūrėta 2014-08-12]
51. *Boston college: Prison Arts Outreach Volunteers to bring Arts Education to Incarcerated Persons* <http://www.bc.edu/content/bc/offices/artscouncil/prison-arts-outreach.html>
[žiūrėta 2014-08-10]
52. *Children Prison Arts Project*. <http://www.childrensisonart.org> [žiūrėta 2014-07-10]
53. *Halden kalėjimo oficialus tinklapis* <http://www.haldenfengsel.no/portal/>
[žiūrėta 2014-08-10]

54. *Irish Penal Reform Trust*. <http://www.iprt.ie> [žiūrėta 2014-08-05]
55. *Young in prison*. <http://www.younginprison.org.za> [žiūrėta 2014-08-10]
56. *Juvenile DELINQUENCY* (Nepilnamečių nusikalstamumas: tarptautinis leidinys).
<http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ch07.pdf> [žiūrėta 2014-09-30]
57. *Juvenile delinquency in the United States*.
http://en.wikipedia.org/wiki/Juvenile_delinquency_in_the_United_States
[žiūrėta 2014-08-15]
58. Kalėjimo departamentas prie LR Teisingumo ministerijos. *Leidiny specialistas, dirbantiems su nuteistaisiais, kuriems bausmės vykdymas atidėtas bei paleistais iš laisvės atėmimo vietų asmenimis*. – Vilnius, 2010.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2010_nuteistuju_reintegracija_metodika.pdf [žiūrėta 2014-08-01]
59. *Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų „2013 metų veiklos planas (Nr. PL-1)“* http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/nti-pn/veikla-mpn_255_428/planavimo-dokumentai_241_259_432.html [žiūrėta 2014-08-01]
60. *Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai: oficialus tinklalapis*
<http://www.kalejimudepartamentas.lt/lt/nti-pn/naujienos-nti-pn.html> [žiūrėta 2014-08-01]
61. *Koestler Trust arts by offenders*. <http://www.koestlertrust.org.uk> [žiūrėta 2014-08-05]
62. *LEU kvietimas į seminarą „Menų programos / projektai pataisos įstaigose“*.
http://www.leu.lt/lt/sef/sef_naujienos/sef14.04.17.html [žiūrėta 2014-07-27]
63. Lietuvos statistikos departamentas. *Nepilnamečių padarytos nusikalstamos veikos*.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3170202&PLanguage=0> [žiūrėta 2014-09-30]
64. Lietuvos statistikos departamentas. *Nuteisti nepilnamečiai laisvės atėmimo įstaigose metų pabaigoje*.
<http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3170206&PLanguage=0> [žiūrėta 2014-09-30]
65. **Mer B.** *Arts In Prison. Lessons from the United Kingdom*. 2011.
<http://theprisonartscoalition.files.wordpress.com/2011/07/artsinprison.pdf>
[žiūrėta 2014-08-12]
66. *Prison Creative Arts project*. <http://www.lsa.umich.edu/pcap> [žiūrėta 2014-08-05]
67. *Prison Education Service*. <http://www.irishprisons.ie/index.php/services-for-prisoners/prison-education-service> [žiūrėta 2014-08-05]
68. *Prison performing arts*. <http://prisonartsstl.org> [žiūrėta 2014-08-15]

69. *Shakespeare Behind Bars*. <http://www.shakespearebehindbars.org> [žiūrėta 2014-08-05]

IV. Magistriniai darbai

70. **Petriešytė V.** *Nuteistųjų meninės socialinės edukacijos kaip resocializacijos ypatumai ir galimybės*. Vilnius: VPU, 2009.

71. **Šimkutė M.** *Sociokultūrinės veiklos organizavimo galimybės laisvės atėmimo vietose*. Vilnius: MRU, 2012.

SANTRAUKA

Tema – *nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos galimybės sociokultūrinėje veikloje*. Ši tema yra aktuali, nes nepilnamečių nuteistųjų skaičius Lietuvoje yra pakankamai didelis (lyginant su kitomis Europos šalimis). Esminis nepilnamečių nuteistųjų pataisos būdas yra tinkamai įgyvendinta resocializacija. Sociokultūrinė veikla pataisos įstaigose, yra viena iš alternatyvų vykdant nuteistųjų resocializaciją. Lietuvos situacija rodo, kad sociokultūrinės veiklos yra organizuojamos nepilnamečiams nuteistiesiems, bet šios veiklos nėra sistemingai organizuojamos, trūksta bendravimo su visuomenę. Dėl šių priežasčių, buvo iškeltas *darbo tikslas* – atskleisti sociokultūrinės veiklos, kaip resocializacijos priemonės taikymo galimybes, dirbant su nepilnamečiais nuteistaisiais. Tikslui pasiekti iškelti tokie *uždaviniai*: 1. Išanalizuoti socialinio darbo su nepilnamečiais nuteistaisiais ypatumus. 2. Panagrinėti sociokultūrinės veiklos ypatumus pataisos įstaigose ir palyginti Lietuvos bei užsienio šalių patirtį. 3. Ištirti Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose esančių nuteistųjų sociokultūrinių veiklų pasirinkimo galimybes, poreikį ir reikšmę jų resocializacijos procese. 4. Ištirti Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriaus – pataisos namų darbuotojų patirtį vykdant sociokultūrinę veiklą su nepilnamečiais nuteistaisiais.

Norint pasiekti tikslą ir įgyvendinti iškeltus uždavinius, buvo aptartinepilnamečių nuteistųjų resocializacijos ypatumai, resocializacijos ryšys su sociokultūrinių veiklų organizavimu kalėjimuose. Buvo lyginama Lietuvos ir užsienio patirtis.

Norint atskleisti temą, buvo atlikti du tyrimai Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose. Kiekybinis – anketinė apklausa jaunuoliams atliekantiems bausmę šioje įstaigoje ir kokybinis – interviu raštu su įstaigos darbuotojais. Tyrimų rezultatai atskleidė, kad šioje įstaigoje yra vykdoma daug sociokultūrinių veiklų. Išsiaiškinta, kad pastebimi teigiami jaunuolių elgesio pokyčiai dalyvaujant sociokultūrinėse veiklose. Tyrimas atskleidė, kad ši veikla gali prisidėti prie nepilnamečių nuteistųjų resocializacijos 3 kryptimis: palaiko ir stiprina nuteistųjų socialinius ryšius, padeda darbinėje veikloje, skatina asmenybės tobulėjimą. Patys jaunuoliai pastebi šių veiklų trūkumą įstaigoje ir norėtų, kad prie šių veiklų organizavimo daugiau prisidėtų savanoriai.

Raktiniai žodžiai: nuteistieji, nepilnamečiai, resocializacija, sociokultūrinė veikla.

SUMMARY

The topic of the Master's paper is *Re-socialization Possibilities of Juvenile Convicts in Socio-cultural Activities*. This topic is relevant as the number of juvenile convicts in Lithuania is sufficiently large (compared to other European countries). The key measure in the correction of juvenile convicts is properly implemented re-socialization. Socio-cultural activities in correctional institutions is one of the alternatives carrying out re-socialization of convicts. The situation of Lithuania demonstrates that socio-cultural activities are organized for juvenile convicts. However, these activities are not organized systematically, and there is a lack of communication with the society. Due to these reasons, the following *goal of this research paper* was set: to reveal the application possibilities of socio-cultural activities as a re-socialization measure working with juvenile convicts. In order to achieve the goal these *objectives* were set: 1. To study the peculiarities of social work with juvenile convicts; 2. to examine the features of socio-cultural activities in correctional institutions and to compare the experience of Lithuania and some foreign countries in carrying out socio-cultural activities with juvenile convicts; 3. to investigate Kaunas Juvenile Remand Prison - Correction House juvenile convicts need and the means of socio-cultural activities in the process of their re-socialization process; 4. to investigate Kaunas Juvenile Remand Prison - Correction House staffs experience in carrying out socio-cultural activities with juvenile convicts.

Seeking to achieve the goal and implement the set objectives, re-socialization peculiarities of juvenile convicts were researched, the relationship of re-socialization with organization of socio-cultural activities in prisons was analysed. Moreover, the experience of Lithuania and some foreign countries in this area was compared.

To reveal the topic, two types of research were carried out in Kaunas Juvenile Remand Prison - Correction House: *quantitative research*, i.e. a questionnaire survey for juveniles serving their sentence in the institution; and a *qualitative research*, i.e. a written interview with the staff of this institution. The research results demonstrated that a large number of socio-cultural activities are carried out in this correctional institution. It was established that positive changes in behaviour of young people who participate in socio-cultural activities are observed. The study revealed that this kind of activity can contribute to re-socialization of juvenile convicts in three directions: it maintains and strengthens social relations of the convicts, helps them in performing work-related activities, and promotes their personal development. Juvenile convicts themselves note a lack of these activities in the correctional institution, and they would like deeper involvement of volunteers in organizing these activities.

Keywords: convicts, juveniles, re-socialization, socio-cultural activities.

PRIEDAI

1 priedas

Gerbiamieji,

esu Mykolo Romerio universiteto magistrantūros II kurso socialinio darbo studentė Ineta Tukyčė. Atlieku tyrimą kurio tikslas – ištirti užimtumo organizavimo galimybes Kauno nepilnamečių tardymo izoliatoriuje – pataisos namuose. Tyrimo metu gauti duomenys bus apibendrinti ir panaudoti duomenų nagrinėjimui ir analizavimui. Tyrimas yra anoniminis (vardo ir pavardės nereikia rašyti), tad konfidencialumas garantuojamas. Jūsų dalyvavimas yra ypatingai svarbus, nes tik ištyrus Jūsų nuomonę galima tikėtis teisingų rezultatų, tad tikiuosi nuoširdžių atsakymų. Anketoje „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų nėra. Atsakymai atspindi galimą požiūrį įvairovę. *Pildant anketą pasirinktą atsakymo variantą apibraukite ar pažymėkite „X“, kur prašoma įrašykite savo individualų atsakymą.

1. Ką Jūs dažniausiai veikiate laisvalaikiu? (įrašykite)

.....

.....

2. Kokiose šventėse organizuojamose įkalinimo įstaigoje Jūs dažniausiai dalyvaujate? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dalyvauju	Dalyvauju tik kartais	Nedalyvauju
1.	Šv. Kalėdos			
2.	Šv. Velykos			
3.	Kūčių minėjime			
4.	Naujųjų metų šventėje			
5.	Užgavėnėse			
6.	Motinos dienos šventėje			
7.	Tėvo dienos šventėje			
8.	Lietuvos valstybės atkūrimo diena			
9.	Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena			
10.	Joninės			
11.	Kita (įrašykite)			

3. Kokiu sportu dažniausiai užsiimate įkalinimo įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Žaidžiu krepšinį			
2.	Žaidžiu futbolą			
3.	Žaidžiu stalo tenisą			
4.	Treniruojuosi sporto salėje			
5.	Bėgioju			
6.	Žaidžiu tinklinį			
7.	Kita (įrašykite)			

4. Kokiuose sporto renginiuose dažniausiai tenka dalyvauti? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Krepšinio varžybose			
2.	Futbolo varžybose			
3.	Stalo teniso varžybose			
4.	Svorių kilnojimo varžybose			
5.	Estafetėse			
6.	Tinklinio varžybose			
7.	Kita (įrašykite)			

5. Kokia meninė veikla dažniausiai užsiimate pataisos įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Piešimas/tapyba			
2.	Šokiai			
3.	Dainavimas			
4.	Grojimas instrumentu			
5.	Rankdarbiai			
6.	Teatras/vaidyba			
7.	Tekstų (rašiniu, poezijos) rašymas			
8.	Kita (įrašykite)			

6. Dažniausiai meninė veikla Jūs: (apibraukite vieną variantą)

- a) Užsiimate pats;
- b) Organizuoja pataisos įstaigos darbuotojai;
- c) Organizuoja žmonės ateinantys į įkalinimo įstaiga (pvz. savanoriai).

7. Kokiuose kultūriniuose renginiuose dalyvaujate pataisos įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Piešinių parodose			
2.	Koncertuose			
3.	Spektakliuose			
4.	Rankdarbių parodose			
5.	Pasisėdėjimai su žinomais kultūros žmonėmis			
6.	Kita (įrašykite)			

8. Ar pataisos įstaigoje yra sudaromos sąlygos dalyvauti šiose edukacinėse programose? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Užsienio kalbų mokymosi kursai			
2.	Socialinių įgūdžių lavinimo programose			
3.	Edukacinės išvykos už pataisos įstaigos ribų			
4.	Kompiuterinio raštingumo mokymai			
5.	Religinės tematikos seminarai/paskaitos			
6.	Paskaitos/seminarai apie darbą (įsidarbinimą)			
7.	Filmų peržiūros			
8.	Stalo žaidimai			
9.	Kita (įrašykite)			

9. Kokiose pataisos įstaigoje organizuojamose programose dalyvavote: (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Priklausomybių gydymo/prevencijos programose			
2.	Asocialaus mąstymo korekcijos programose			
3.	Darbo teisės pagrindų programa			
4.	Įsidarbinimo galimybių programa			
5.	Sveikos gyvensenos ugdymo programos			
6.	Tėvystės įgūdžių programa			
7.	Kita (įrašykite)			

10. Kas dažniausiai organizuoja užimtumui skirtas veiklas šioje pataisos įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Dažnai	Kartais/retai	Niekada
1.	Socialinės reabilitacijos skyriaus specialistai			
2.	Socialinės integracijos į visuomenę skyriaus specialistai			
3.	Psichologai			
4.	Priziūrėtojai			
5.	Kiti pataisos įstaigos darbuotojai			
6.	Religinių bendruomenių atstovai			
7.	Darbo biržos darbuotojai			
8.	Menininkai			
9.	Savanoriai			
10.	Kita (įrašykite)			

11. Ar pataisos įstaigoje prie užimtumo organizavimo prisideda savanoriai? (apibraukite vieną atsakymo variantą. Jeigu atsakėte „Ne“ pereikite prie 13 klausimo)

- a) Taip
- b) Ne
- c) Kita (įrašykite).....

12. Ką dažniausiai veikiate su savanoriais? (įrašykite)

.....

.....

13. Kas motyvuoja Jus dalyvauti organizuojamose veiklose? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku
1.	Užsiėmimų metu išmokstu kažko naujo			
2.	Už dalyvavimą gaunu diplomą/ atestatą			
3.	Galiu save realizuoti			
4.	Dalyvavimas pajvairina mano kasdienybę			
5.	Esu priverstas dalyvauti užsiėmimuose			
6.	Galiu pabendrauti su įvairiais žmonėmis			
7.	Užimtumas pagerina mano savijautą ir nuotaiką			
8.	Dalyvaujant užimtume turiu daugiau galimybių anksčiau išeiti iš įkalinimo įstaigos			
9.	Kita (įrašykite)			

14. Kokius asmeninius pokyčius išvelgiate dalyvaudamas užimtumo veiklose pataisos įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku
1.	Padedą lengviau susikaupti			
2.	Tai mane nuramina			
3.	Šių veiklų dėka išmokau tramdyt pyktį			
4.	Pagerėja santykiai su įstaigos darbuotojais			
5.	Pagerėja santykiai su kitais nuteistaisiais			
6.	Susipažinau su naujais žmonėmis			
7.	Tapau labiau religingas			
8.	Mano nuotaika tampa geresnė			
9.	Mano kasdienybė tapo įdomesnė			
10.	Dalyvaudamas veiklose užsimirštu apie savo rūpesčius			
11.	Užimtumas pakėlė mano motyvą keistis į teigiamą pusę			
12.	Nepastebiu jokių asmeninių pokyčių			
13.	Kita (įrašykite)			

15. Kokiose užimtumo veiklose norėtumėte dalyvauti? Kodėl?

.....

16. Jūsų nuomone, kokių užimtumo veiklų trūkta šioje įstaigoje? Kodėl?

.....

17. Kodėl užimtumas įkalinimo įstaigoje yra reikalingas?

.....

18. Kaip manote, kuo organizuojamas užimtumas įkalinimo įstaigoje, bus naudingas Jums išėjus į laisvę?

.....

19. Apibendrinant, kaip Jūs vertinate užimtumo organizavimą šioje pataisos įstaigoje? (įvertinkite lentelėje pateiktus teiginius pažymėdami „X“)

	Teiginiai	Sutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Nesutinku
1.	Organizuojamas užimtumas patenkina mano poreikius			
2.	Visada yra sudaroma galimybė visiems dalyvauti organizuojamame užimtume			
3.	Organizuojamos užimtumo veiklos yra įdomios			
4.	Apie organizuojamą užimtumą yra pakankamai informacijos			
5.	Organizuojamų užimtumo veiklų įvairovė yra pakankama			
6.	Užimtumo veiklos turėtų būti organizuojamos dažniau			
7.	Kita (įrašykite)			

20. Skalėje nuo 1 iki 10, kaip bendrai įvertintumėte užimtumo organizavimą šioje įstaigoje? (1 – labai blogai, 10 – labai gerai). Įrašykite:

21. Jūsų amžius: (įrašykite)

22. Jūsų išsilavinimas: (apibraukite vieną atsakymo variantą)

- a) Pradinis;
- b) Pagrindinis;
- c) Vidurinis;
- d) Profesinis;
- e) Nebaigtas aukštasis;
- f) Neturiu išsilavinimo;
- g) Kita (įrašykite).....

23. Bausmę atliekate: (apibraukite vieną atsakymo variantą)

- a) Tardymo izoliatoriuje;
- b) Pataisos namuose;
- c) Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje.

24. Kelintas yra šis Jūsų teistumas: (apibraukite vieną atsakymo variantą)

- a) Pirmas;
- b) Antras;
- c) Trečias;
- d) Ketvirtas;
- e) Penktas ir daugiau.

25. Ar Jūs mokotės įkalinimo įstaigoje? (apibraukite vieną atsakymo variantą)

- a) Taip;
- b) Ne ;
- c) Kita (įrašykite).

26. Ar Jūs dirbate įkalinimo įstaigoje? (apibraukite vieną atsakymo variantą)

- a) Taip;
- b) Ne;
- c) Kita (įrašykite).

1. Kiek laiko dirbate įstaigoje?

2. Kuo ypatinga ši klientų grupė?

.....
.....

3. Kokie sunkumai kyla dirbant su šia klientų grupe?

.....
.....

4. Kokie laisvalaikio užsiėmimai yra organizuojami nuteistiesiems?

.....
.....
.....

5. Kokios šventės yra organizuojamos?

.....
.....

6. Kokia meninė (kūrybinė) veikla yra organizuojama įstaigoje?

.....
.....

7. Kuri meninė veikla yra populiariausia tarp nuteistųjų? Kaip manote, kodėl?

.....
.....

8. Ar įstaigą vykdo profesinį mokymą? Kokį?

.....
.....

9. Kuo nuteistiesiems yra naudingas profesinis išsilavinimas? Kokių kompetencijų jie įgyja? Ar keičiasi jų elgesys, motyvacija?

.....
.....

10. Kokios edukacinės priemonės dar vykdomos įstaigoje? (Ar vyksta papildomi mokymai, seminarai, paskaitos, išvykos, žaidimai)?

.....
.....

11. Kokį poveikį užimtumas (t.y. aktyvus laisvalaikis, meninė veikla, edukacinės veiklos) daro nuteistųjų elgesiui? Asmenybei? Kokią naudą Jūs įžvelgiate?

.....
.....

12. Kaip keičiasi jų bendravimas?

.....
.....

13. Kokias emocijas ši veikla jiems sukelia?

.....
.....

14. Vykdam šias veiklas turbūt bendradarbiaujate su įvairiomis įstaigomis ir organizacijomis? Kokiomis?

.....
.....

15. Ar turite savanorių? Ką savanoriai veikia įstaigoje?

.....
.....

16. Ar savanorių veiklą yra naudinga nuteistųjų resocializacijai? Kaip keičiasi nuteistųjų elgesys (bendravimas) bendraujant su savanoriais?

.....
.....

17. Ar prie įvairių veiklų prisideda nuteistųjų artimieji? Kaip?

.....
.....

18. Kuo artimųjų dalyvavimas gali padėti nuteistajam jo pataisos procese?

.....
.....

19. Kaip tokia veikla gali padėti nuteistajam darbinėje veikloje?

.....
.....

20. Ko Jūs siekiate užsiimant sociokultūrine veikla su nuteistaisiais? (Jūsų tikslas)

.....
.....

21. Kas finansuoja šių veiklų organizavimą įstaigoje?

.....
.....

22. Kas yra atsakingas už nuteistųjų poreikių išsiaiškinimą? (Kas domisi kokių veiklų jie nori?)

.....
.....

23. Kas įstaigoje rašo tokios veiklos organizavimo planus?

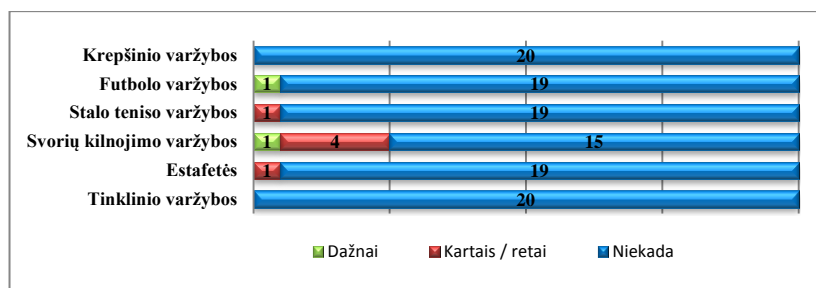
.....
.....

24. Kokių užimtumo veiklų organizavimas yra planuojamas ateityje?

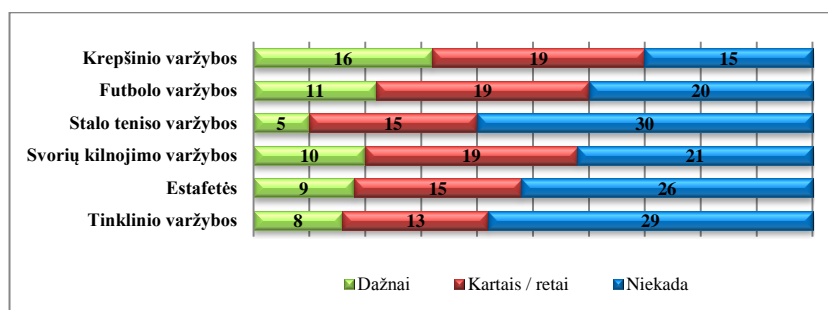
.....
.....

25. Apie kokias veiklas Jūs dar svajojate?

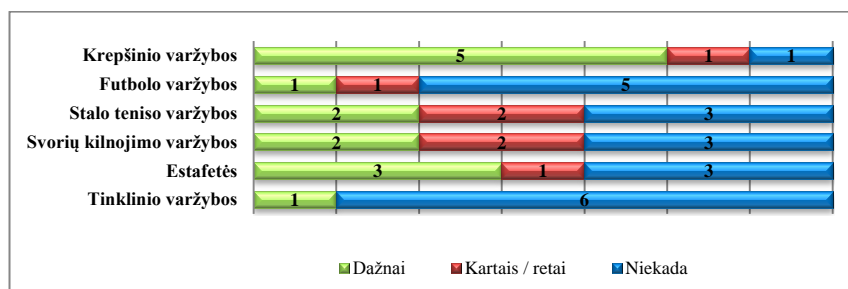
.....
.....

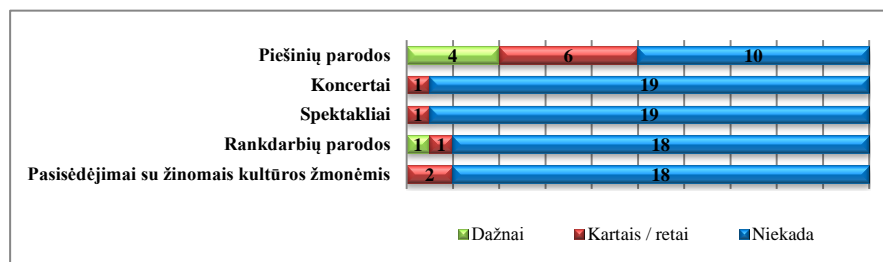
1 pav. Respondentų dalyvavimas sporto renginiuose (Tardymo izoliatoriuje N=20)

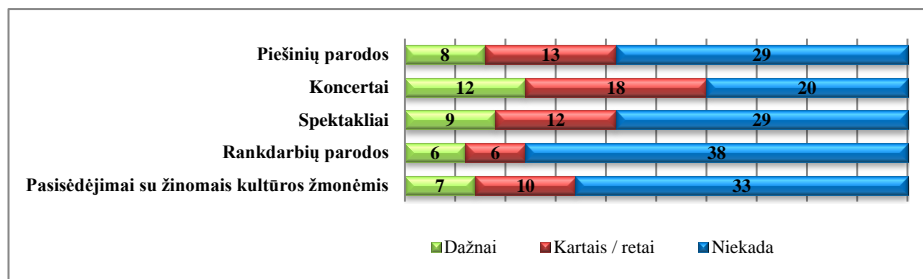
2 pav. Respondentų dalyvavimas sporto renginiuose (Pataisos namuose N=50)

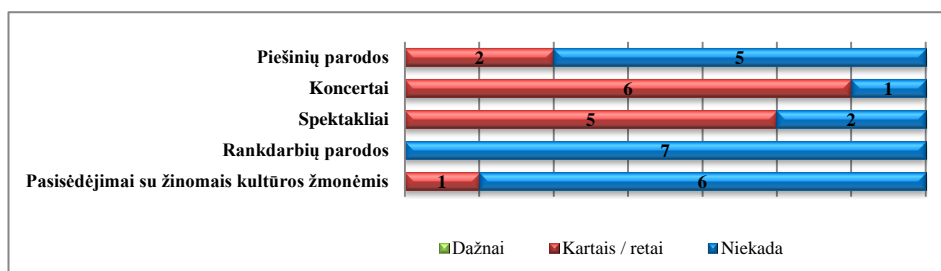
3 pav. Respondentų dalyvavimas sporto renginiuose (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

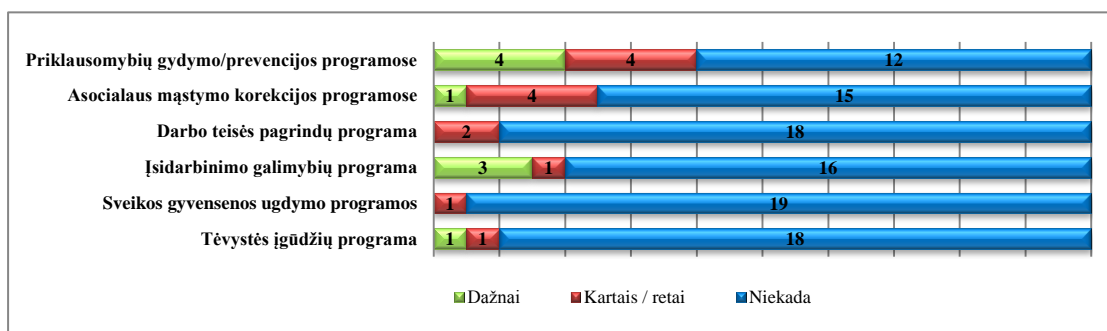
4 pav. Respondentų dalyvavimas kultūriniuose renginiuose (Tardymo izoliatoriuje N=20)

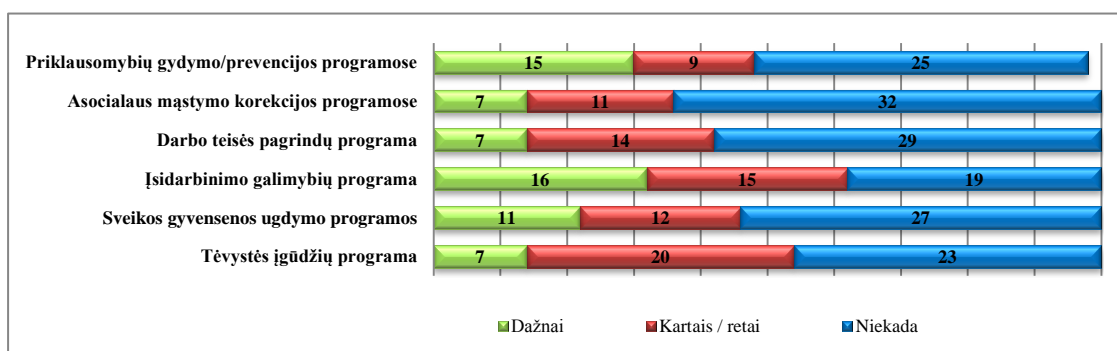
5 pav. Respondentų dalyvavimas kultūriniuose renginiuose (Pataisos namuose N=50)

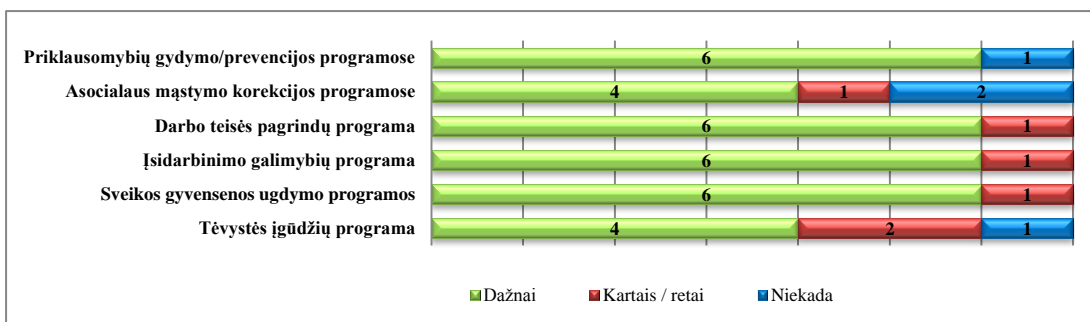
6 pav. Respondentų dalyvavimas kultūriniuose renginiuose (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

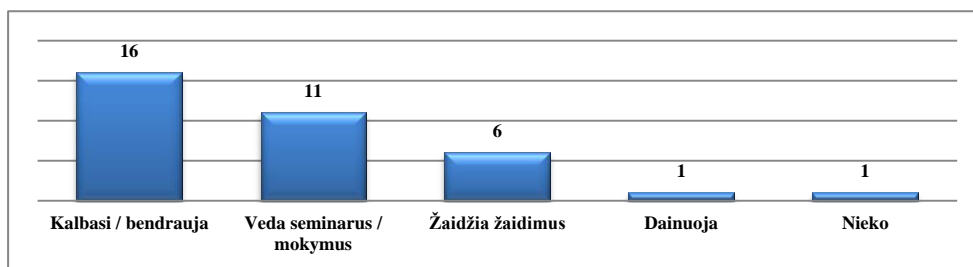
7 pav. Respondentų dalyvavimas korekcinėse / reabilitacinėse programose (Tardymo izoliatoriuje N=20)

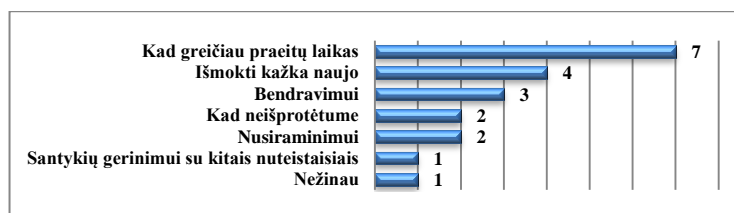
8 pav. Respondentų dalyvavimas korekcinėse / reabilitacinėse programose (Pataisos namuose N=50)

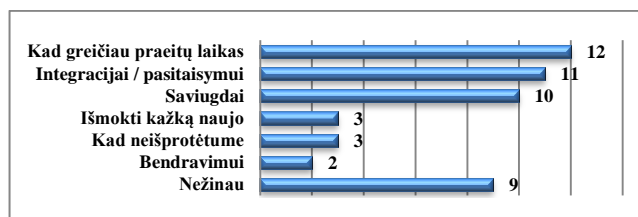
9 pav. Respondentų dalyvavimas korekcinėse / reabilitacinėse programose (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

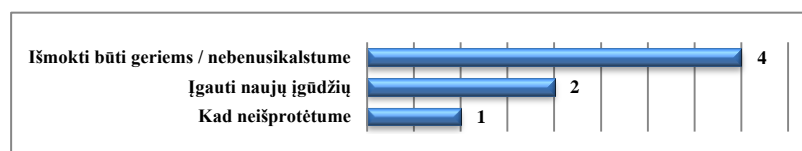
10 pav. Respondentų ir savanorių bendra veikla įstaigoje (N=35)

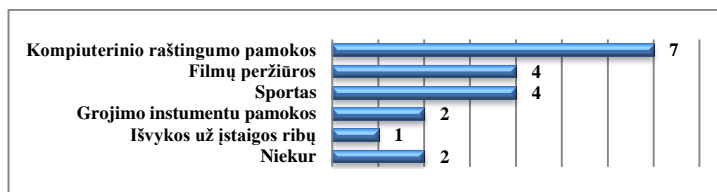
11 pav. Respondentų nuomonė, kodėl sociokultūrinės veiklos yra reikalingos (Tardymo izoliatoriuje N=20)

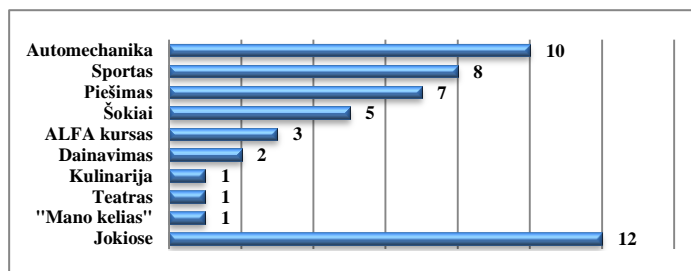
12 pav. Respondentų nuomonė, kodėl sociokultūrinės veiklos yra reikalingos (Pataisos namuose N=50)

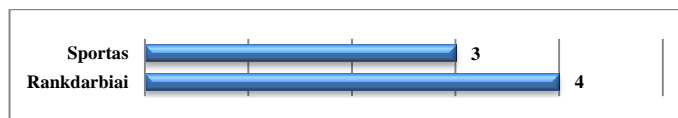
13 pav. Respondentų nuomonė, kodėl sociokultūrinės veiklos yra reikalingos (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)

14 pav. Sociokultūrinės veiklos, kuriose respondentai norėtų dalyvauti (Tardymo izoliatoriuje N=20)

15 pav. Sociokultūrinės veiklos, kuriose respondentai norėtų dalyvauti (Pataisos namuose N=50)

16 pav. Sociokultūrinės veiklos, kuriose respondentai norėtų dalyvauti (Socialinės integracijos į visuomenę skyriuje N=7)